

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

**Primární prevence kriminality prováděná policií
na základních školách v Pardubickém kraji**

Bc. Jolana Němcová

Diplomová práce
2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jolana Němcová**
Osobní číslo: **H10683**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Primární prevence kriminality prováděná policií na základních školách v Pardubickém kraji**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je popsat a analyzovat primární prevenci kriminality dětí a mládeže prováděnou policií na základních školách v Pardubickém kraji. Dále pak pomocí zúčastněného pozorování sledovat kvalitu a průběh preventivních programů prováděných Policií ČR a Městskou policií Pardubice. Práce vyústí v návrh preventivně vzdělávacího programu s využitím zážitkové pedagogiky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

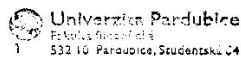
Seznam odborné literatury:

HENDL, J. Kvalitativní výzkum. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2 JEDLIČKA, R., KOŤA, J. Aktuální problémy výchovy : Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998. celkem 169 str. ISBN 80-7184-555-8 KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha, C. H. Beck, 2005, 544.s, ISBN 80-7179-813-4 MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (Eds.) Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Toga, 2010 NEŠPOR, K., CSĚMY, L. Zásady efektivní prevence. Praha: Sportpropag pro MŠMT, 1999 STEL, J., Handbook Prevention; alcohol, drugs and tobacco. Strassbourg, 1998, ISBN 90-74037-08-9

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

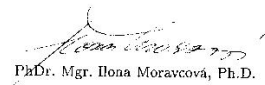
Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2012**

I.S.

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č.121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 17. 3. 2012

Bc. Jolana Němcová

Poděkování

Ráda bych vyjádřila poděkování panu doc. PhDr. Jaroslavu Veteškovi, PhD. za odborné vedení mé diplomové práce, za jeho podněty a rady, které mi při jejím zpracování poskytoval. Dále děkuji por. Mgr. Haně Kaizarové z Preventivně informační skupiny Svitavy, por. Bc Ivetě Lehké a nrap. Bc, Lence Vilímkové z Preventivně informační skupiny Ústí nad Orlicí a Mgr. Janě Mannlové z oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy Pardubice, které mi umožnily realizovat výzkum a bez jejichž přispění by nemohla tato práce vzniknout.

Anotace

Diplomová práce se zabývá průzkumem primární prevence kriminality prováděné policií na základních školách v Pardubickém kraji. Úvod teoretické části předkládá historické a teoretické pojetí prevence a vysvětluje jednotlivé pojmy spojené s kriminalitou a jejími příčinami. Závěr teoretické části prezentuje analýzu současného stavu primární prevence prováděné policií v Pardubickém kraji. Cílem práce bylo popsat a analyzovat primární prevenci kriminality dětí a mládeže prováděnou policií na základních školách v Pardubickém kraji. Dále pak navržení vlastního návrhu preventivně vzdělávacího programu s využitím prožitkové pedagogiky. Ke sběru potřebných dat byla použita metoda kvalitativního výzkumu. Zúčastněné pozorování bylo zaměřeno na kvalitu a průběh preventivních programů prováděných Policií ČR a Městskou policií Pardubice.

Klíčová slova

primární prevence, kriminalita, rizikové chování, mládež, preventivní program, preventistky, Policie České republiky, Městská Policie Pardubice.

Title

Primary prevention of crime carried out by police at the elementary schools in region of Pardubice

Annotation

This diploma thesis deals with the research of primary prevention of crime by police in elementary schools in the region. Introduction of theoretical section discusses the historical and theoretical approach of prevention and explains the various concepts which are associated with crime and its causes. Conclusion of the theoretical part presents an analysis of current status of primary prevention by the police in the Pardubice region.

The main aim was to describe and analyze the primary prevention of crime carried out by police for children and young people in primary schools in the Pardubice region. The next goal of this thesis was to draft own concept of a preventive educational program using experiential pedagogy. To collect the necessary data was used qualitative research method. Participant observation was focused on quality and progress of prevention programs implemented by the Police and Municipal Police Pardubice.

Keywords

primary prevention, crime, risk behavior, youth prevention program, Police of the Czech republic, City Police Pardubice

Obsah

Úvod	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. Historické a teoretické pojetí prevence	11
1.1. Historický vývoj primární prevence na školách	12
1.2. Úroveň preventivních aktivit se zaměřením na kriminalitu	13
1.3. Formy provádění primární prevence na školách	15
2. Struktura kriminality v ČR	17
2.1. Vymezení základních pojmů	17
2.2. Vývoj kriminality v ČR	21
2.3. Rozvržení kriminality na území ČR	22
3. Aktuální jevy kriminality páchané mládeží	24
3.1. Zvláštnosti způsobu páchaní trestné činnosti mládeže	24
3.2. Charakteristické rysy kriminality mládeže	26
3.3. Příčiny kriminality mládeže	28
3.4. Rizikové chování a sociálně patologické jevy u mládeže	36
4. Současné pojetí primární prevence kriminálního chování	45
4.1. Pojem a význam prevence kriminality	45
4.2. Struktura prevence kriminality mládeže	47
4.3. Systém prevence kriminality v ČR	53
4.4. Organizační rámec školské prevence v ČR	54
5. Teoretický rámec primární prevence rizikového chování a kriminality	57
5.1. Hlavní úkoly v programech prevence kriminality mládeže	57
5.2. Zásady efektivní prevence u dětí a mládeže	57
5.3. Cílové skupiny primárně preventivních programů	58
6. Analýza primární prevence prováděné policií v Pardubickém kraji	61
6.1. Preventivní činnost realizovaná PČR Svitavy a PČR Ústí nad Orlicí	62
6.2. Preventivní činnost Městské policie Pardubice	67
6.3. Preventivní programy PČR Svitavy a PČR Ústí nad Orlicí pro základní školy ..	73
6.4. Preventivní programy Městské policie Pardubice pro základní školy	76

II. EMPIRICKÁ ČÁST

7.	Výzkumná zpráva	80
7.1.	Cíle průzkumu	80
7.2.	Metodologie a sběr dat	80
7.3.	Definování metody	81
7.4.	Organizace průzkumu	81
8.	Průzkum primární prevence kriminality zaměřené na Policii ČR v pardubickém kraji a Městskou policii Pardubice	83
8.1.	Interpretace výsledků	98
9.	Návrh vlastního preventivního programu za využití prožitkové pedagogiky	102
	Závěr	115
	Seznam pramenů	117
	Seznam použitých zkratk, tabulek a obrázků	123
	Příloha č. 1	125
	Příloha č. 2	127
	Příloha č. 3	145

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá otázkou jak Policie České republiky a Městská policie provádí primární prevenci kriminality dětí a mládeže na základních školách v Pardubickém kraji. Předmětem výzkumné části je sledovat kvalitu a průběh preventivních programů prováděných policií v Pardubickém kraji.

Ke zpracování tohoto tématu mě vedly poznatky nasbírané při výkonu průběžné praxe u Městské policie Pardubice a zkušenosti z dlouhodobého kurzu: Práce s třídním kolektivem s prvky rizikového chování pořádaného občanským sdružením Elio s akreditací MŠMT.

Teoretická část diplomové práce se zaměřuje na pojem prevence a její historický vývoj. Dále jsou zde vysvětleny pojmy týkající se kriminality se zaměřením na děti a mládež a nastíněn je také samotný vývoj kriminality v ČR. Hluběji se v práci věnuji současnému pojetí primární prevenci kriminality a teoretickému rámci primárně preventivních programů. V poslední kapitole teoretické části se podrobně zabírám preventivní činností Policie ČR a Městské policie v Pardubickém kraji.

Empirická část byla zrealizována pomocí kvalitativního výzkumu. Na základě zúčastněného pozorování byly zjišťovány průběh a kvalita preventivních programů prováděných policií na základních školách v Pardubickém kraji. Na základě analýzy získaných dat, bylo provedeno vyhodnocení a sestaven dlouhodobý preventivní program prevence rizikového chování a prevence kriminality za využití prožitkové pedagogiky.

Cílem této práce je poukázat na současný stav kriminality mládeže a na prevenci v této oblasti. Mou snahou bylo také vytvořit program, který by mohli využít příslušníci Policie ČR a Městské policie při výkonu jejich preventivní činnosti.

I. Teoretická část

1. Historické a teoretické pojetí prevence

Prevence, neboli předem učiněná opatření, u dětí školního věku je zásadně důležitá. Je lepší negativním jevům předcházet, než pak odstraňovat následky jejich vzniku, na čemž se shodne řada odborníků, např.: Nešpor (1992)

Přibližně od roku 1950 se prevence začala dělit na **primární** a **sekundární**. Z odborného hlediska se primární prevencí rozumí takové aktivity, jejichž cílem je oddálit sociálně patologický jev nebo předejít problémům předtím, než se v populaci vyskytnou. Například v oblasti návykových látek má primární prevence za úkol předejít aktivitám spojeným s užíváním návykových látek, případně oddálit první kontakt s drogou. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zařazuje pod primární prevenci „*veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy..., případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření.*“ (MŠMT, č. j.: 10844/2005-24, s. 9)

V rámci kriminální prevence se setkáváme s širokým spektrem preventivních aktivit, strategií a programů. Za výchozí považujeme členění preventivních strategií na **přímé** – cílené bezprostředně proti kriminalitě, a **nepřímé** – jejichž cílem je celkové zkvalitnění životních podmínek, zatímco efekt omezení kriminality je teprve sekundární. (Zapletal, 2005)

V soudobé kriminologii je velmi rozšířené následující rozdělení prevence kriminality: „*rozdělení prevence kriminality z obsahového hlediska na **sociální prevenci** (zaměřenou na sociální faktory kriminality), na **situační prevenci** (zaměřenou na kriminogenní situace, tj. na zmenšování počtu příležitostí k páčání trestných činů) a na **prevenci viktimit**¹ (zaměřenou na potenciální oběti trestných činů). Méně obvyklé pak je pojetí, které vyčleňuje vedle prevence sociální a situační tzv. **prevenci individuální** (orientovanou na „jedince a skupiny osob v interakci se sociálním prostředím).*“ (Zapletal, 2005, s. 9)

Prevenci kriminality lze také členit podle okruhu adresátů na **primární** (adresátem je předem neurčený okruh osob), **sekundární** (orientovanou na rizikové skupiny potencionálních pachatelů nebo potencionálních obětí) a **terciární**

¹ Viktimit se rozumí souhrn předpokladů k tomu, aby se člověk stal obětí trestného činu.

(zaměřenou na pachatele a oběti v zájmu prevence recidivy). (Zapletal, 2005)

V neposlední řadě lze prevenci kriminality třídit také dle časového rozvržení. „Z časového hlediska je možno prevenci členit na **predeliktní** (před spácháním trestného činu) a **postdelikttní** (v zájmu zabránění spáchání trestného činu dalšího).“ (Zapletal, 2005, s. 11)

1.1. Historický vývoj primární prevence na školách

Primární prevence do roku 1989 na školách takřka neexistovala. Tato problematika spadala pod Ministerstvo zdravotnictví – Ústav zdravotní výchovy, který byl garantem vzdělání a výchovy v oblastech týkajících se ochrany zdraví a prevence. Školy vycházely z dokumentů vlády a to z kapitoly: „Boj proti negativním jevům mládeže“. Prevence závislosti na školách se dlouho týkala pouze tabáku a alkoholu. Jednotlivé aktivity byly jednorázové a probíhaly ve vyšších ročnících základních škol. Pověštinou přednášeli starší lékaři a následná diskuze byla téměř nemožná. Jednotlivé programy měly charakter zastrašování a zákazů.

Po roce 1989 přibýlo v České republice odborníků a institucí, které se začaly zabývat primární prevencí teoreticky i prakticky. K tomuto rozvoji docházelo především díky mezinárodním projektům, které měly za cíl nastartovat preventivní činnost v rámci celé České republiky.

Do roku 1989 měli učitelé o drogové problematice minimální informace. Experti však začali upozorňovat na nárůst drogové problematiky, ale také na fakt, že škola by měla být prostředím, ve kterém je třeba realizovat preventivní práci. Protože neexistovala školní prevence ani žádný jiný ucelený systém, nebyli samozřejmě ani žádní specialisté na prevenci. Od roku 1989 se proto začaly rozvíjet i vzdělávací aktivity určené pro pedagogy v oblasti drogové prevence. Primární prevence prošla od konce 80. let velkým rozvojem. (MŠMT, 2007)

Na nepříznivý vývoj drogové scény, zvláště ve vztahu k dětem a mládeži, zareagovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy přehodnocením soudobého preventivního dění a přijalo dokumenty, které stanovovaly priority, cíle a úkoly primární prevence. Mezi tyto dokumenty patří například *Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy z roku 1996, Koncepce prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 1998-2000, Minimální preventivní program pro školy a školská zařízení*

v oblasti zneužívání návykových látek – „Škola bez drog“ v roce 1997, *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže* z roku 2001. Dále se jedná o významný dokument *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* ze dne 16. října 2007. Posledním nejaktuálnějším dokumentem je *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže* vydaného roku 2010.

V současnosti je realizace primární prevence ve školství povinná a probíhá na všech základních a středních školách. Oproti minulosti došlo k navýšení nabídky poskytovatelům primární prevence a k nárůstu možnosti dalšího vzdělávání v této oblasti. Vzdělávání probíhá formou kurzů a seminářů. Zařízení poskytující primární prevenci mají možnost certifikace preventivních programů (odborného zhodnocení). MŠMT však usiluje o to, aby si školy zajišťovaly primární prevenci samy, pomocí odborně proškolených pedagogů.

1.2. Úroveň preventivních aktivit se zaměřením na kriminalitu

Členění kriminální prevence na primární, sekundární a terciární vychází z adresátů příslušných preventivních opatření.

Primární prevence – je necíleně orientována na celou společnost, instituce a občany. Nezaměřuje se na předem stanovený okruh osob či na určité sociální skupiny. Představuje preventivní působení na nejširší veřejnost, která se dosud nemusela dostat do kontaktu s trestnou činností.

Primární prevence se nejčastěji uplatňuje v oblasti prevence sociální. Jedná se o opatření, které vede k dosažení vyšší kvality života celé společnosti, což má nepřímý význam pro eliminaci kriminogenních faktorů. Spadají sem také výchovné, vzdělávací, osvětové, poradenské aktivity zaměřené na širokou veřejnost. Velká pozornost je věnována především pozitivnímu ovlivňování dětí a mládeže. (Zapletal, 2005)

Sekundární prevence – je přímo orientována na jedince a skupiny kriminálně rizikové. Dále se zaměřuje na ochranu materiálních hodnot, které jsou častěji předmětem zájmu pachatelů. Adresátem sekundární prevence jsou tedy části

společnosti, jejichž zasažení kriminalitou je pravděpodobnější. Především zde jde o včasnou identifikaci oblastí s aktuální hrozcí kriminalitou a o včasné odhalení pachatelů a obětí.

Preventivní opatření z oblasti sekundární prevence se týkají ve velké míře mládeže a zasahují do oblasti volného času. Klíčová je zde úloha školy a to při zjišťování problémových situací u mladých lidí. Velkou roli zde hrají sociálně patologické jevy (např. alkoholové a drogové závislosti, vandalismus, gamblerství, interetnické konflikty). Těžiště sekundární sociální prevence tak spočívá v cíleně zaměřené činnosti informační, poradenské, ve specializovaných aktivitách z oblasti sociální péče, vykonávaných prostřednictvím linek důvěry, poraden, sociálních pracovníků, výchovných poradců ve školách a protidrogových koordinátorů. (Zapletal, 2005)

Terciární prevence – nazývaná někdy „postdeliktní“ spočívá v předcházení kriminální recidivě. Je orientována na osoby a skupiny, které se již v minulosti dopustily trestné činnosti, a na osoby, které se již v minulosti staly oběťmi trestných činů. *„Současně jde o rehabilitaci a pomoc státu a společnosti pachatelům, aby v budoucnosti vedli svůj život sociálně zodpovědně a bez trestných činů, a zabránění jejich stigmatizaci a etiketizaci.“* (Zapletal, 2005, s. 27)

Terciární kriminální prevence se provádí pohrůzkou, tresty, ukládáním a výkonem trestů a ochranných opatření, a prostřednictvím postpeniterciární péče. *„Ve sféře „netrestní“ kriminální prevence, která je předmětem našeho zájmu, lze pak opět rozlišit terciární sociální prevenci, jejíž formy jsou zčásti obdobné jako tomu bylo v případě sekundární sociální prevence. Uplatňují se však v rovině resocializační. Jde o informační, organizační, poradenská a sociální opatření, jež ve spojení s aktivitou motivovaných jedinců mají umožnit jejich integraci do společnosti a rehabilitaci.“* (Zapletal, 2005, s. 27)

Opatření terciární prevence se týkají konkrétních lokalit a komunit, které jsou již zasaženy vysokou kriminalitou určitého druhu. (krádeže, vloupání, loupeže).

Z rozdělení výše uvedených druhů prevence vyplývá, že se ve spojitosti od primární k terciární prevenci mění nejen objekt působení, ale také formy a metody práce.

1.3. Formy provádění primární prevence na školách

Vzhledem k tématu mé práce se v následující části budu zabývat především primární prevencí, která, jak již bylo řečeno, je zaměřena na celou populaci a je realizována také ve školním prostředí.

Podle Metodického pokynu MŠMT (2007) se dá primární prevence realizovat několika způsoby. **Jednorázová** forma primární prevence je nejčastěji uskutečňována formou besed a přednášek. Do dlouhodobé prevence se řadí tzv. **dlouhodobé** preventivní programy a Peer programy, které jsou z hlediska efektivnosti neúspěšnější. O těchto formách se nyní zmíníme podrobněji.

Jednorázová primární prevence – probíhá nárazově, nahodile v průběhu školního roku. Lektor či externí odborník vstupuje do dané třídy pouze jednou. Délka a obsah programu je závislý na osobnosti přednášejícího. Zpravidla se jedná o jednu až dvě vyučovací hodiny. V průběhu přednášky dochází k předávání informací a poznatků. Následuje vzájemná interakce mezi žáky a lektorem. Při využití interaktivních technik bývá do programu zahrnuto promítání filmu, videa, hudba či představení divadelních výstupů.

Tato forma preventivních programů je ve školách stále velmi častá. Pro školy jsou jednorázové preventivní aktivity finančně dostupné, časově nenáročné a organizačně nejméně zatěžující pro učitelský sbor. (Nešpor, 2003) však uvádí, že tyto jednorázové programy nemohou nahradit systematickou a soustavnou preventivní činnost.

Jednorázově mohou probíhat také besedy. Beseda se od přednášky liší tím, že lektor zde neuplatňuje formu uceleného výkladu, ale využívá rozhovoru se svými posluchači. V průběhu rozhovoru tak zjišťuje jejich znalosti, názory a postoje. Pokud se jedná pouze o jednorázovou záležitost i zde je její účinnost velmi krátkodobá. Často se stává, že se obě formy prolnou a beseda může být navazujícím prvkem na přednášku.

Jak z výše uvedeného textu vyplývá, jednorázové preventivní programy mají krátkodobou účinnost, pokud nejsou v návaznosti na program dlouhodobý, či pokud tuto dlouhodobou aktivitu nedoplňují.

Dlouhodobě preventivní programy – jsou souvislé, komplexní a interaktivní programy, jejichž součástí je jak problematika návykových látek, tak rozvoj

sociálních dovedností. Dále jsou prováděny programy, které se svým obsahem zaměřují proti rozvoji sociálně patologických jevů. U takto pojatých programů se postupně rozvíjí a rozšiřují nové poznatky, dochází k tvoření nebo korekci postojů k sociálně nežádoucím jevům. V neposlední řadě je rozvíjen zdravý životní styl, schopnost splňovat potřeby a řešit problémy nerizikovými způsoby. Dlouhodobost prevence je pak jedním ze základů její účinnosti.

Peer programy – jsou součástí dlouhodobých preventivních programů. Jedná se o vrstevnické plány, které pocházejí z USA. Jejich strategie spočívá v aktivním zapojování vyškolených vrstevníků do procesu formování postojů a získávání znalostí o návykových látkách. Cílem je zabránit či minimalizovat užívání těchto látek. *„Význam anglického slova „peer“ je ovšem širší nežli jen vrstevník. Je to někdo, s nímž se cílová populace může ztotožnit. Svoji roli tedy hraje nejen věk, ale i např. sociální situace nebo zaměstnání.“* (Nešpor, 2005, s. 33)

Tyto programy se konají na školách pomocí organizovaných aktivit nebo neformální formou. Škola si tzv. vyškolí své budoucí peer pracovníky nebo malé týmy, kteří následně realizují program na své škole.

Kromě zmiňovaných forem prevence existují i další možnosti, jak škola může výchovně a preventivně působit na své žáky. Může se jednat např. o mimoškolní aktivity, jako jsou návštěvy kulturních, sportovních a společenských akcí. Dále třídnické hodiny, kdy má možnost učitel mluvit na dané téma jak s žáky tak s jejich rodiči. Sám učitel jako osobnost by měl jít dětem příkladem a tím na ně preventivně působit.

2. Struktura kriminality v ČR

2.1. Vymezení základních pojmů

Kriminalita

Pojem kriminalita lze odvodit z latinského *crimen* – zločin, provinění. „*Kriminalita zahrnuje souhrn všech trestných činů spáchaných v určité době, na určitém území, které úmyslně nebo z nedbalosti spáchali trestně odpovědní pachatelé.*“ (Chromý, 2010, s. 17)

Jedná se o sociálně-patologický jev, který má aspekty společenské i osobnostní, trestně právní, sociologické, psychologické, psychiatrické, pedagogické a jiné. (Zoubková, Moulisová, 2004)

Obsah ani náhled na pojem „kriminalita“ není zcela jednotný. Rozeznáváme dva druhy pojetí: *legální pojetí* kriminality a *sociologizující pojetí* kriminality. V prvním případě se jedná pouze o trestnou činnost. V druhém případě se jedná o jednání, která jsou společensky patologická, a trestné činnosti předcházejí nebo je výrazně podmiňují (např. alkoholismus, extremismus). (Chromý, 2010)

Kriminalita je také označována jako „*výskyt trestného, neboli kriminálního chování, vyjádřený souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti.*“ (Skopalová, 2002, s. 16)

Pojem kriminalita se v případě rozboru právní úpravy mění na pojem „trestná činnost“, neboť podtrhuje výrazový aparát trestního práva.

Ve výše uvedených definicích se uvádí pojem trestný čin, kterým označujeme skutek nebezpečný pro společnost, jehož znaky jsou uvedeny v Trestním zákoníku.²

Za účelem statistického šetření bývá kriminalita dělena na:

Kriminalita obecná (násilná, mravnostní, majetková a ostatní). Obecná kriminalita představuje nejvýznamnější část celkové kriminality.

Kriminalita násilná zahrnuje vraždy, loupeže, přepadení, znásilnění. Tyto činy znamenají přímý konflikt mezi kriminálníky a oběťmi za použití fyzické síly nebo její hrozby. Patří sem trestné činy proti životu a zdraví; trestné činy proti

² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, účinný od 1. 1. 2010

svobodě a lidské důstojnosti (loupež, vydírání); trestné činy proti rodině a mládeži (opuštění dítěte, únos)

Kriminalita majetková je trestná činnost, při které je napadán majetek (pachatel se majetku zmocní, zpronevěří, poškodí nebo zničí). Spadají sem krádeže, podvody, poškozování majetku a ostatní majetkové delikty.

Kriminalita mravnostní narušuje různé chráněné společenské zájmy a jejich mravnostní charakter. Mravnostní trestné činy neohrožují pouze poškozené osoby, ale narušují také interpersonální vztahy, veřejný pořádek a občanské soužití. Řadí se sem trestné činy proti svobodě rozhodování v pohlavních vztazích (např. znásilnění, obchodování se ženami, některé případy pohlavního zneužívání); trestné činy ohrožující zdravý vývoj mládeže (pohlavní zneužívání, ohrožování mravnosti, ohrožování mravní výchovy mládeže); trestné činy proti zásadám morálky v pohlavních vztazích (kuplířství).

Kriminalita bílých límečků označuje nelegální obchodní praktiky jako je úplatkářství, daňové úniky, nepovolené skládky toxických odpadů. Je to kriminalita osob často z vyšších kruhů, velmi důmyslných a inteligentních. Tento druh kriminality je obtížněji prokazatelný. (MVČR, 2003)

Organizovaná kriminalita rozvíjí se ve skupinách osob, které si kladou za cíl vydělávat na nelegálním zboží a službách. (Jedlička, 2004)

Kriminalita bez obětí jsou činy označované za nelegální. Jde o prostituci, pornografii, nelegální sexuální praktiky, nákup a užívání drog, opilství, provoz ilegálních heren, klubů atd. (Jedlička, 2004)

Kriminalita registrovaná (zjevná) je ta část kriminality, která byla oznámena, odhalena a registrována v daných statistikách. Jde o takové trestné činy, kde pachatel zůstal neznámý.

Kriminalita latentní. (skrytá) je kriminalita, o které se orgány ochrany práva nedozví. (MVČR, 2003)

Společnost kriminalitu chápe jako ohrožující a snaží se jí předcházet a eliminovat.

Kriminologie – věda o kriminalitě

Pojem kriminologie se skládá z latinského slova *crimen* („zločin“) a *logos* („věda“).

Jednotná definice kriminologie neexistuje dodnes. Je to však věda, která je založena na zkušenosti, specializuje se na příčiny kriminality a její kontrolu (represi a prevenci).

Dle Kuchty (2005) lze kriminologii definovat jako společensko vědní disciplínu, zabývající se jednotlivci (pachatelem, obětí, orgánem trestní justice, apod.), tak společností jako celkem i sociálními skupinami které ji tvoří.

Jedná se především o empirickou vědu, zaměřenou na poznávání reálných jevů a okolností souvisejících s kriminalitou. (Kuchta, Válková, 2005)

Následné vymezení označuje kriminologii jako: „*Samostatná, interdisciplinární věda, která zkoumá za pomoci teoretických postupů a empirických metod kriminalitu, její příčiny, projevy a latenci, pachatele, oběť a jejich vzájemný vztah, sankční systémy a jejich účinnost, formální sociální kontrolu kriminality uskutečňovanou prostřednictvím trestní justice, neformální sociální kontrolu, společenské procesy kriminalizace a viktimizace, prevenci a veřejné mínění o kriminalitě*“. (Kuchta, Válková, 2005, s. 2)

Prekriminalita

Jedná se o činy jinak trestné, kterých se dopouštějí děti před dosažením trestné odpovědnosti. Pokud by tyto činy spáchaly osoby starší, jednalo by se o trestné činy. Od roku 1950 se o prekriminalitu jedná do dovršení patnácti let věku dítěte. (Zoubková, 2002)

Trestný čin

Novodobé označení pro jednání, kterým pachatel zásadním způsobem poškozují nebo ohrožují státní mocí chráněné zájmy a které proto stát trestá zpravidla vězením nebo jiným způsobem. Pojem trestný čin je morálně nevyhraněnou náhradou za původně eticko-právní výrazy zločin a přečin. Méně závažný delikt se nazývá přestupek.

Trestným činem je zpravidla aktivní konání, které může být spácháno úmyslně a nebo z nedbalosti.

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá *provinění* (nejde o samostatnou kategorii deliktů, pouze odlišné označení tč.)³

³ § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Mládež

Za mládež označujeme věkovou skupinu, jež ve společnosti zaujímá specifické postavení. Pro vymezení pojmu „mládež“ se v právních předpisech uplatňuje věkové hledisko. Věk je totiž objektivně zjistitelný a poskytuje jistotu v právních vztazích.

Pojem „mládež“ je také upraven v zákoně č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Není-li v tomto zákoně stanoveno jinak, „mládeží“ se rozumí děti a mladiství. „Dítětem mladším patnácti let“ je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku, za „mladistvého“ se považuje osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok, avšak nepřekročila osmnáctý rok svého věku. (§2 odst. 1 ZSM)

Vzhledem k předkládané práci, pod pojmem „mládež“, zahrnujeme fyzické osoby od narození až do dovršení věku osmnácti let.

Dítě (osoba) mladší 15 let

Jedná se o terminologii užívanou trestním právem. Jedná se o fyzickou osobu před dovršením patnácti let věku, která spáchala čin jinak trestný a není trestně odpovědná. Policie pomocně využívá pro tuto věkovou kategorii nepřesný právní pojem *nezletilý*.

Mladistvý

Trestněprávní pojem označující fyzickou osobu. Mladistvou je osoba ode dne, který následuje po dni patnáctých narozenin do dne dovršení osmnácti let. Obecná plná trestní odpovědnost pachatele nastává po dni, ve kterém osoba dovršila osmnácti let věku.

Mladý dospělý

Pojem využívaný v kriminologické literatuře. Jedná se o věkovou kategorii od 18 let výše. Horní hranice není pevně určena. Někdy se hovoří o věku 21 let, jindy do 24 let, ale také do 30 let. (Zoubková, 2002)

2.2. Vývoj kriminality v ČR

Zlomovým obdobím v České republice v rámci negativního vývoje kriminality byly roky 1990 – 1993. Kriminalita se během minulých desetiletí stala masovým sociálním jevem. Za posledních dvacet let se zvýšil počet registrovaných trestných činů na čtyřnásobek. Násilná kriminalita vzrostla dvojnásobně a majetková kriminalita sedminásobně. Nejrychleji přibývá prostých krádeží a krádeží vloupáním.

Kriminalita se koncentruje především do velkých měst. Obyvatelé měst jsou ohrožováni především pouliční kriminalitou, loupežemi, krádežemi vloupáním, krádežemi aut a krádežemi předmětů z aut. Na významu také nabývá trestná činnost pod vlivem drog či jiných závislostí.

V násilné trestné činnosti převládá úmyslné ublížení na zdraví, loupeže a porušování domovní svobody. (Mühlpachr, 2001) „*Od roku 1994 kdy byly do kriminálních statistik zavedeny skutky nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů a šíření toxikomanie, je zaznamenáván strmý nárůst těchto skutků. Alarmující je, 2/3 známých pachatelů jsou osoby mladší 18 let.*“ (Mühlpachr, 2001, s. 66)

Nejčastějšími hospodářskými delikty jsou podvod a zpronevěra. Ze zbývajících kriminalit jsou nejčastěji páčány tyto delikty: dopravní nehody, zanedbání povinné výživy, výtržnictví a maření výkonu úředního rozhodnutí. (Mühlpachr, 2001)

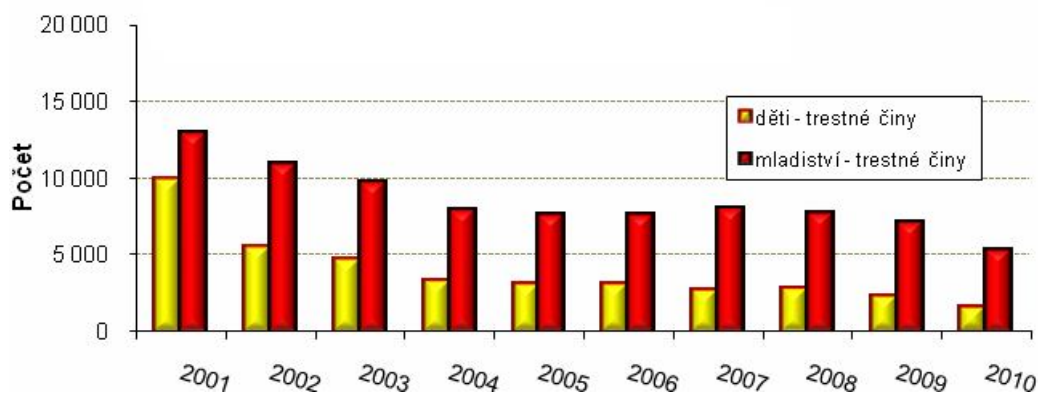
V této době celkově dochází k prudkému rozvoji kriminality a objevují se zde nové jevy jako je např.: organizovaný zločin, terorismus, poškozování životního prostředí, vandalismus a zločiny spojené s návykovými látkami.

Dle Mühlpachera (2001) narůstá počet pachatelů a prvopachatelů, jejichž trestná činnost bývá spíše epizodického charakteru.

Pro poznání závažnosti problému kriminality mládeže je zapotřebí se seznámit s některými statickými údaji. Údaje z první poloviny devatenáctého století poukazují na skutečnost, že kriminalita je podle věku nestejně rozložena. Již tehdy se poukazovalo, že kriminalita je převážně záležitostí mladých lidí. K nejsilnějšímu zatížení kriminalitou dochází ve věku od 14 do 16 let a trvá převážně do 20 let jedince. Po té váhavě klesá.

Obrázek č. 1

Vývoj trestné činnosti dětí mladších 15 let v ČR v letech 2001 až 2010

Zdroj: MVČR, *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2010 (ve srovnání s rokem 2009)*, Praha 2011

Děti – pachatelé trestných činů

1584 (-32,1 %, -749)

Počet trestných činů spáchaných dětmi

1 606 (-23,3 %, -488)

Mladiství – pachatelé trestných činů

4 010 (-24,9 %, -1 329)

Počet trestných činů spáchaných

mladistvými 5 339 (-25 %, -1 784)

Z výše uvedeného grafu Policie ČR vyplývá, že kriminalita mládeže zaznamenala v roce 2010 oproti roku 2009 pokles. Jedná se o pokles u dětí mladších 15 let, tak o pokles u mladistvých. Pokles registrované kriminality mládeže představuje již dlouhodobý trend.

2.3. Rozvržení kriminality na území ČR

V České republice patří mezi nejvíce kriminalitou zatížené regiony Praha 26%, Severní Morava 16%, střední Čechy 12% z celkového počtu registrovaných trestných činů.

Kriminalita se soustřeďuje především do velkých měst. Města s nejvyšší mírou kriminality jsou ve středních a severních Čechách a na severní Moravě. (Múhlpachr, 2001)

Nejvyšší podíl mladistvých na celkovém počtu vyšetřovaných a stíhaných osob byl Policií ČR pro rok 2010 evidován Moravskoslezský kraj (5,4%) a kraj Vysočina (4,9%). Nejnižší naopak hl. město Praha (1,5%). (MVČR, 2010)

3. Aktuální jevy kriminality páchané mládeží

V trestně právních předpisech se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Mladistvým pak je osoba, která již dovršila patnáctý rok věku, avšak nepřekročila osmnáctý rok věku a je tedy relativně trestně odpovědná. Pro účely této práce budeme za mládež označovat fyzické osoby mladší 18 let.

Je smutné, že pojem „kriminalita“ je v současné době čím dál tím více skloňován a zároveň spojován s nežádoucím chováním a jednáním dětí a mládeže. Kriminalita dětí a mládeže v posledních letech velmi výrazně stoupla a stala se výrazným negativním fenoménem dnešní doby.

Současně však existuje vyšší míra tolerance v případě, že pachatelem trestného činu jsou děti a to vzhledem k jejich nezrállosti a specifickým problémům v průběhu dospívání. (Kuchta, Válková, 2005)

Motivy, pohnutky a přečiny, které vedou mládež k protispolečenskému chování bývají různorodé. Zejména se jedná o nedostatečnou výchovu v rodině, vliv prostředí ve kterém žijí a vyrůstají, a které by je mělo kultivovat k poznání a chápání složitých vztahových otázek jak v samostatné rodině, tak i ve společnosti. Zde se utvářejí názory a morální kvality každého jedince. „*Obecně lze kriminalitu mládeže vymezit jako nejzávažnější sociálně patologický jev, tj. poruchu v jejich chování, projevující se v porušování trestněprávních norem.*“ (Kuchta, Válková, 2005, s. 267)

Trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. To je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páchání trestné činnosti.

3.1. Zvláštnosti způsobu páchání trestné činnosti mládeže

Metody a postupy využívány při trestné činnosti mládeže jsou značně stanoveny věkem pachatelů (zkušenostmi a vlastnostmi). V tomto směru se pak vyskytují určité odlišnosti v páchání trestní činnosti.

- výběr předmětu útoku je určován rozdílným hodnotovým systémem mládeže;
- mládež páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině;

- trestná činnost je ve většině případů páchána živelně pod vlivem momentální situace (převládá emotivní motivace oproti rozumové);
- impulsem pro trestnou činnost je v řadě případů alkohol, případně jiná návyková látka zvyšující agresivitu a nepřiměřené reakce;
- příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu;
- obvykle schází snaha utajovat spáchání trestného činu;
- trestná činnost se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení;
- o připravované trestné činnosti se obvykle svěřují svým kamarádům nebo členům party;
- alibi si zajišťují u svých kamarádů nebo v partě, obvykle až po spáchání trestné činnosti;
- při recidivě trestné činnosti mladiství pachatelé volí stejný způsob spáchání a své konání z předchozí trestné činnosti opakují;
- nevýhoda mladistvého pachatele spočívající v nedostatku věku, fyzické síly apod. je nahrazována neúměrnými prostředky k překonání překážky a cíle. (Konrád, 1996)

Snadnost spáchání trestného činu, nízké riziko odhalení a potrestání a vysoká pravděpodobnost zisku jsou právě u mládeže významnými startovacími faktory kriminálního jednání. (Múhlpachr, 2008)

Struktura trestné činnosti mládeže je do určité míry odlišná od trestné činnosti dospělých. Tyto odlišnosti jsou dány převážně věkem mládeže a dalšími *kriminogenními faktory*,⁴ kdy za základní *kriminogenní faktory* ve školské výchově lze označit především tyto:

1. nepravidelná školní docházka;
2. špatný prospěch;
3. nevhodné chování žáků k učitelům a učitelů k žákům;
4. arogantní přístup učitele k žákům;

⁴ Rizikové činitele, které motivují, vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchaní trestných činů, např. sociálně patologické prostředí (zejména rodinné), závadové party, alkoholismus, drogová závislost, recidiva pachatelů trestných činů, nezaměstnanost, náročný konzumní způsob života, nechuť pracovat, vliv násilí a brutality v médiích, nedostatečné možnosti jak vhodně trávit volný čas. (Kohoutek, R.)

5. špatná spolupráce učitelů se školou;
6. nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy. (Chmelík, 1998)

3.2. Charakteristické rysy kriminality mládeže

Příznačným jevem v případě násilné trestné činnosti u mladistvých jsou projevy neúcty k životu a zdraví. Častým motivem je potřeba nebo snaha projevit sílu, zvýraznit se a imponovat u svých vrstevníků a získat jejich uznání a obdiv, ale vytvořit si i vůdčí postavení v partě. (Chmelík, 1998)

Delikvence mezi mládeží je vyšší mezi příslušníky některých etnických minorit. Delikvence je tak rozšířenější u osob „nebílych“ a sociálně slabých, než-li mezi „bílymi“ osobami a osobami s vyšším socioekonomickým statutem. *„Pokud jde o trestnou činnost spáchanou z rasových pohnutek, spojují se zde faktory jak násilného, tak i výtržnického charakteru s vlivem rasově zaměřené ideologie, vyznávané především příslušníky skinheads, která mladým lidem imponuje svou nezávislostí, volností myšlenek, organizovaností, svým odporem k uznávaným hodnotám, k nonkonformitě, ale i činy které páchají příznivci skinheads. Nemalou roli sehrává i proti romské klima, typické pro českou společnost v místech s větší koncentrací romského obyvatelstva.“* (Chmelík, 1998, s. 12)

Trestná činnost drogového charakteru je páchána na základě touhy poznat něco nového, snaze imponovat známým a vyzkoušet si něco, o čem se široce hovoří.

Sexuálně zaměřené trestné činy jsou páchány mladistvými především pod vlivem alkoholu a jsou zaměřeny zejména na dívky a chlapce ve věku 15 let, ale i mladší. Častým motivem je projev vzájemné citové náklonnosti mezi chlapcem a dívkou, při kterém jsou stírány věkové rozdíly, zejména pokud jde o věk nižší než 15 let. (Chmelík, 1998)

Z hlediska pohlaví dětských a mladistvých pachatelů lze říci, *„Mezi kriminalitou dívek a chlapců existují velké rozdíly, a to jak v rozsahu, tak v závažnosti páchaných deliktů. Dívky se na ní podílejí ve výrazně menší míře než chlapci.“* (Kuchta, Válková, 2005, s. 270)

Při porovnání struktury kriminality u mládeže, jednostranně převažují méně závažné majetkové trestné činy a krádeže nad velmi závažnými trestnými činy jako je např.: vražda, znásilnění. Tyto závažné trestné činy se mezi touto věkovou kategorií vyskytují velice zřídka. (Kuchta, Válková, 2005) Mezi nejpočetnější skupinu

mladistvých delikventů patří ti, kteří se dopouštějí majetkové trestné činnosti, především trestného činu krádeže.

Majetková trestná činnost páchaná mladistvými se zásadně neodlišuje od majetkové trestné činnosti páchané dospělými pachateli. Jde především o vloupání do restaurací, automobilů, prodejen, domů, chat, garáží, kanceláří apod. Dochází k odcizení především finanční hotovosti, potravin, alkoholu, cigaret, jízdních kol apod. S majetkovou trestnou činností je spojeno také páchání trestných činů porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák. a poškozování cizí věci dle § 257 tr. zák.

Mezi další časté a neméně výrazné činy páchané mladistvými patří trestné činy, jejichž charakteristickým prvkem je násilí a které jsou mířeny proti životu a zdraví osob nebo svobodě lidské důstojnosti. Řadíme sem především trestné činy ublížení na zdraví podle § 221 a § 222 tr. zák., loupež podle § 234 tr. zák., vydírání podle § 235 tr. zák., výtržnictví dle § 202 tr. zák., omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák. a pohlavní zneužívání podle § 242 tr. zák.

U trestných činů obecně nebezpečných se jedná především o činy, kterou souvisí s nedovolenou výrobou a držením omamných, psychotropních látek a jedů a s jejich šířením dle § 187 tr. zák., a § 188 tr. zák. U trestných činů hrubě narušujících občanské soužití pak jde o trestné činy, jimiž pachatelé útočí na některý národ, jeho jazyk, nebo některou rasu či vyznání §§196 až 198 tr. zák., k nimž lze přiřadit trestné činy proti lidskosti §260 a §261 tr. zák. (Chmelík, 2010)

Rozdíly v páchané trestné činnosti lze zaznamenat také mezi dětmi mladšími 15 let a mladistvými. Mladiství se v porovnání s dětmi častěji dopouštějí závažnějších forem kriminality, např.: loupeží, krádeží vloupáním, násilných trestných činů, drogové kriminality, rasově motivovaných trestných činů apod. Naopak děti mladší 15 let se více účastní např.: na poškozování cizí věci a vydírání.

Mládež se delikventního chování dopouští zpravidla ve skupinách. Toto tvrzení platí zejména pro chlapce. Dívky se naopak delikventního chování dopouštějí spíše individuálně. (Tracy, Kempf-Leonard, 1996)

Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vytyčují jim meze dovoleného chování. (Matoušek, Kroftová, 1998)

Delikventní party u nás skoro vždy vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce, méně často se vytvářejí z mládeže bydlící na jednom sídlišti, v jedné čtvrti, jak je tomu v západních zemích. „Tyto skupiny se buď úplně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (přestanou chodit do učení, školy, do práce), vytvoří si vlastní hodnotové preference a chovají se vysoce autonomně, anebo což je méně časté, se kontrole vymknou jen v době svého volna.“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 83), „Některé party jsou ke své kriminální činnosti převedeny tím, že tráví čas v hernách a na diskotékách a záhy se jim na tento způsob života přestane dostávat prostředků. Začnou si je opatřovat drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované, plánované akce s napojením na překupníky. U nás je tento typ delikventních part patrně nejčastějším typem delikventní skupiny.“ (Městská policie hl.m. Prahy, 2010)

Skupina také hraje velkou roli při šikanování, neboť se jedná o celkovou poruchu pozitivních vztahů v celé skupině. Šikanování je jednou z typických forem delikventního chování mezi mládeží ve školách, v dětských domovech, výchovných ústavech, věznicích pro mladistvé a jiných dětských kolektivech.

Další srovnání nám předkládá, že delikvence dětí má převážně epizodický charakter. Nejvíce rozšířené delikventní chování je ve věkovém rozmezí 14 až 16 let, kdy jedinec prochází dospíváním a s tím souvisejícím psychickým a sociálním vývojem. K poklesu kriminality pak dochází kolem 25. roku věku. Převážná většina delikventní mládeže v dospělosti zpravidla nepokračuje v páchání trestné činnosti. (Kuchta, Válková, 2005)

3.3. Příčiny kriminality mládeže

Neadekvátní jednání jedince může pramenit z nejrůznějších příčin. Každý člověk je ojedinělou osobností a je utvářen jednak vnitřními faktory a dále vlivy sociálními.

Vnitřní příčiny

Osobnost člověka, jeho individualita se utváří v průběhu ontogenetického vývoje působením různých činitelů. Určité předpoklady si dítě přináší na svět už při svém narození. Jedná se o vrozené předpoklady, vlohy, které mohou být zděděné po předcích, nebo dispozice získané v průběhu prenatálního vývoje. (Nikl, 2000) Tyto

predispozice mají tendenci se rozvinout především v sociálně patologickém prostředí. Člověk, který s nimi disponuje, se může a nemusí stát pachatelem trestného činu.

Do skupiny vnitřních faktorů jsou řazeny faktory biologické, psychologické a fyziologické.

Psychózy a schizofrenie

Při hodnocení příčin kriminality mládeže nelze opomenout problematiku zdravotního stavu, zejména u osob s duševními poruchami. Početnější skupinu tvoří osoby s psychopatickým vývojem osobnosti⁵. Častou příčinou vzniku kriminálního jednání představují též psychózy a schizofrenie, které patří do skupiny duševních onemocnění způsobující narušení psychické integrity osobnosti. Typickým znakem jsou různé bludy, halucinace, které nemocný člověk považuje za reálné. Člověk s rozvinutou psychózou nedokáže rozpoznat nebezpečnost svého chování a často není za svůj čin trestně zodpovědný.

Mentální retardace

Další oblastí jsou komplexní vrozené vývojové poruchy rozumových schopností tedy mentální retardace. Mentální retardace představuje geneticky podmíněnou poruchu, která se projevuje snížením intelektu, nižší sebekritičností a neschopností zvažovat následky svého chování. Představuje extrémní nebo významné odchylky od způsobů, kterými průměrný člověk vnímá, myslí, cítí a utváří vztahy k druhým. Lehčí formy této retardace znevýhodňují jedince zejména v dětství a musí být správně diagnostikovány. (Kraus, Hroncová, 2010)

Mozkové dysfunkce

Existují i další poruchy, které jsou spojeny se sníženou rozumovou schopností. Může se jednat např. o mozkovou dysfunkci. Lehká mozková dysfunkce se projevuje trvalou nespokojeností, změnami nálad, vysokou impulzivitou, nedostatečnou pozorností a dalšími znaky. Postihuje především chlapce. Děti s uvedenou poruchou mohou znamenat problém pro rodinu a okolí. Mají horší prospěch, mohou mít konflikty s blízkými osobami a často jsou kritizovány za špatné chování. Těmto dětem je nutné věnovat zvýšenou pozornost, aby nesklouzly

⁵ Poruchy osobnosti (psychopatie) jsou soubor trvalých povahových odchylek vytvářejícím nevyváženou a nenormální osobnost, u níž jsou některé její složky příliš zdůrazněny a jiné potlačeny.

k protispolečenskému jednání. Podle Matouška – Kroftové (1998) 16 – 30% jedinců s LMD porušuje zákon, nebo jsou umístěni ve výchovných zařízeních.

Vzdělání

Mezi vnitřní příčiny kriminality mládeže patří také důležitý faktor, jímž je nedostatečné a neúplné vzdělání. „*Řada delikventní mládeže nemá ukončeno základní vzdělání, u některých z nich je zjišťována podprůměrná inteligence, která se projevuje v nedostatku sebekritičnosti, scestných zájmech na jedné straně a naopak pocit podceňování na straně druhé. To bývá často spojeno se snahou upoutat na sebe pozornost za každou cenu. Tito lidé nemají konkrétní představy o životní perspektivě a to ani v relativně blízké budoucnosti.*“ (Chmelík, 1998, s. 10.)

Pohlaví

K vnitřním příčinám řadíme také faktor pohlaví. Muži představují rizikovější skupinu ve vztahu ke kriminalitě než ženy. Podle Matouška – Kroftové (1998) stojí před soudem 6 krát více mužů než žen. Ve výkonu trestu je poměr mužů a žen 30:1. Rozdíl v míře mužské a ženské kriminality je připisovaný vyšší vrozené agresivitě mužů, odlišnému způsobu výchovy a jiným činitelům.

Jak jsem výše popsala, vrozené dispozice mohou jedince ovlivnit do určité míry. Záleží jak na vlivu genů, inteligenci, ale také na tom, zda případně netrpí rozumovou poruchou. Rozdíly mezi dětmi existují i v rámci rodiny. Povahové faktory hrají značnou roli, mezi genetickou výbavou, vlivem prostředí a chováním. Genetická výbava, kterou dítě zdědilo po rodičích, souvisí také s tělesnou stavbou a komplexem chemických struktur, které ovlivňují emoce a chování.

Na vytvoření deviantního chování se pravděpodobně podílí jak dědičnost tak působení vnějšího prostředí. Přestože existují důkazy, že asociální chování, které se projevuje od ranného věku a přetrvává po celý život, je do jisté míry dědičné, zdá se že vliv genů je slabší než faktor vnějšího prostředí.

O vlivu dědičnosti na delikventní chování se hovoří především v souvislosti s adoptovanými dětmi, jejichž biologičtí rodiče měli rozpory se zákonem. U takto zdravých dětí (které netrpí žádnou psychickou odchylkou), sehrává dle mého názoru podstatný vliv právě vnější prostředí. Čímž myslím rodinu, která o dítě pečuje. Jedná-

li se o rodinu, která dítěti vytvoří vhodné sociální podmínky, může z něj vyrůst člověk, který nesklozňuje k úmyslnému porušování zákona.

Vnější příčiny

Vnější příčiny vzniku kriminálního chování se nacházejí v jednotlivých okruzích sociálního prostředí, ve kterém lidé žili a které na ně působilo. Společnost ovlivňuje člověka po celý jeho život – od dětství až po stáří. Jde především o vliv rodiny, školy, vrstevnické skupiny, volnočasové instituce a dalších. V poslední době se značně do popředí dostává také vliv médií.

Rodina

Je pokládána za základní stavební jednotku společnosti. Hlavním účelem rodiny je zabezpečení řádné výchovy dětí, kdy rozhodující úlohu ve výchově mají rodiče. Ti by měli být tím prvořadým osobním příkladem svým dětem.⁶

Při zkoumání příčin delikventního chování je největší pozornost věnována dysfunkční rodině, která je považována za dominantní kriminogenní činitel. „*Ak sa stretnu endogenně anomálie so sociálnopatologickým prostredím v rodine, dieťa a alebo mladistvý sa citovo a charakterovo naruša, osvojuje si asociálne správanie, stáva sa postupne ťažko vychovateľným, maladaptabilným nielen v rodinnom, ale aj školskom prostredí.*“ (Kraus, Hroncová, 2010, s. 39)⁷

Dále je v souvislosti s rodinou zdůrazňován úpadek tradičního modelu rodiny a také vysoká orientace na vysoký životní standart. Mnoho dětí je poznamenáno zvyšující se rozvodovostí. Neúplná disociální rodina je jedním z hlavních zdrojů delikvence.

V nevyhovujícím rodinném prostředí ztrácí dítě svou vlastní identitu a nedokáže si samo vybudovat vlastní hodnotový systém. Tyto děti se často uzavírají do sebe nebo hledají útěchu u kamarádů na ulici, v alkoholu či drogách. Právě zde začíná ona cesta, která vede k závažnější formě sociálně patologických projevů a k páchání kriminality. Chceme-li úspěšně bojovat proti kriminalitě, musíme nejprve zabezpečit odpovídající socializaci a výchovu nejmladší generace v rodinách. Jednou z nejhorších variant je, pokud dítě vyrůstá v rodině, kde o něj není jeven žádný zájem. Jedná se především o rodiny, kde se vyskytuje alkoholismus, trestná činnost a také

⁶ Zákon o rodině, zákon č. 94/1963 Sb.

⁷ Maladaptivní chování - nepřízpůsobivé, sociálně nežádoucí chování (Kohoutek, R.)

toxikomanie. Většina delikventů vyrůstá v rizikových rodinách, kde se vyskytuje kombinace několika negativních jevů. Chybí zde pozitivní vzory chování a hodnota vzdělání u rodičů i dětí je velice nízká.

Zvláštní kategorií jsou děti, které rodinnou výchovu vůbec nepoznaly a byly vychovávány ve výchovných kolektivních institucích. Kriminologické výzkumy dokazují, že zločinnost je úzce spojená s počtem dětí v rodině. Nízký příjem, nízké vzdělání, mnoho dětí a s tím související nevyhovující bytové podmínky, menší možnost kontroly ze strany rodičů a zanedbaná domácnost, má za následek vícenásobnou nevýhodnou situaci často se měnící na kriminogenní faktory. (Kraus, Hroncová, 2010)

V části této kapitoly jsem chtěla poukázat na důležitost správného rodinného prostředí. Právě na rodičích spočívá největší díl zodpovědnosti za výchovu, zabezpečení zdraví a plnohodnotného vývoje. Negativní vliv rodiny je považován za nejvýznamnější element ve škále oficiálních příčin páčání trestné činnosti. Mladiství pachatelé pocházejí ve většině případů z nestabilního rodinného zázemí a příčina jejich trestné činnosti je spojována se špatně fungující rodinou.

Škola

Vedle rodiny má největší vliv na utváření osobnosti jedince. Vstup dítěte do školy je velkou životní změnou. Dítě se učí vnímat a posuzovat samo sebe i výsledky své činnosti. Učí se sebehodnocení a srovnává se s druhými žáky. Vztahy mezi spolužáky jsou pro něj důležité a začínají se vytvářet první skupinky.

V úvodu Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy se uvádí: *„Období školního vzdělávání má velmi významnou funkci v oblasti formování osobnosti mladých lidí a vše, co se v tomto období nepodaří, se jen velmi obtížně napravuje v období dospělosti“*. (MŠMT, 2009)

Výzkumy mladistvých delikventů poukazují na negativní vztah ke škole. Školní vzdělání mladých delikventů je pod úrovní běžné populace. Tito žáci se nedokáží podříditi pravidlům školy, vytváří si své vlastní hodnoty, narušují vyučovací proces a chovají se agresivně vůči spolužákům a učitelům. Negativní reakce ze strany

školy a spolužáků vedou delikventní mládež k záškoláctví a vyhledávání rizikových skupin.

V současné době stoupá ve všech zemích Evropy násilí na školách a narůstá kriminalita. (Kraus, Hroncová, 2010)

I kdyby se učitelé snažili sebevíce, ke konfliktům ve školním prostředí stále dochází a vždy docházelo. Jedná se o lhaní, záškoláctví či o tzv. šikanování. Právě ve školním prostředí dochází k fyzickému či psychickému ubližování, které se může vystupňovat.

K tomu, aby škola plnila svou výchovnou funkci, je zapotřebí velké spolupráce ze strany rodiny. Jedná se o oboustranný vztah, který plně nefunguje správně. Rodiče se často bojí zapojovat se do školních problematik, bojí se, aby jejich případná kritika neovlivnila vztah mezi učitelem a jejich dítětem. Tento přístup je samozřejmě špatný. Rodič by měl být aktivní při řešení problémů svého dítěte ve školním prostředí.

Volný čas, skupiny mládeže

Značné změny doznal i způsob života a možnosti vytvářet sociální vztahy mimo rodinu. Na mladé lidi je kladen velký nátlak z různých spolků, sekt, náboženství, masmédií, hudebních skupin a stávají se snadnou obětí pro provozovatele automatů, dealerů drog, sexuálních služeb atd.

Zvládání obtížných životních situací pomocí skupiny vrstevníků nebo jinou skupinou nabývá výrazných rozměrů. To je také jeden z důvodů rozšíření skupinové kriminality mládeže a dětí. Takovéto party jsou pak současně i náhradní skupinou pro daného jedince. Nevhodné využívání volného času se posunuje od starší mládeže ke stále mladším dětem. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Party vrstevníků jsou důležitější pro tzv. rizikovou mládež než-li pro jedince, kteří vyrůstají v „zdravém“ prostředí. Spáchání trestného činu je často povinností pro přijetí do skupiny. Delikventi si finanční prostředky obstarávají prostřednictvím kriminálních skupin – gangy, kapsáři, dealeři drog apod. Tomuto chování také napomáhá nedostatečná kontrola ze strany rodičů a jiných výchovných institucí.

K tomu, aby se předcházelo negativnímu chování mladých lidí a skupin, je zapotřebí: dbát a usměrňovat aktivity dítěte již od útlého věku a rodiče musí mít přehled o tom, s kým jeho dítě tráví svůj volný čas.

Masmedia

O vlivu médií na socializaci dnešní mládeže není pochyb. Mládež se vystavuje vlivům médií poměrně delší dobu než všem jiným mimoškolním aktivitám. Sledování televize zabírá dětem stále více času. Zobrazované násilí a jeho zlehčování, vulgární zobrazování sexu, agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám je špatným příkladem pro psychický, morální a sociální vývoj dětí a mladistvých. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Televizní stanice nabízí řadu pořadů určených přímo pro děti. Když sledují televizní vysílání dospělí, jsou schopni hodnotit to, co vidí a porovnávat to s tím, co znají ze své zkušenosti, ze života, z práce. Děti ale nedisponují dostatečnými základními životními zkušenostmi, proto mohou špatně rozumět tomu, co vidí, nerozumí motivům, které vedly producenty k natočení filmu. Účinky násilí v televizi na děti dávají podklad mnoha výzkumům. Děti jsou vystavovány násilí nejen v kriminálních příbězích a westernech, ale také v kreslených filmech a zprávách ze světa. Albert Bandura, teoretik sociálního jednání, uvádí dvě cesty vnášení agresivity z televizního násilí. Násilí v televizním vysílání vytváří modely agresivního jednání, které dítě nemá ze své zkušenosti a dále snižuje zábrany k agresivnímu chování

Média mají velikou moc ovlivňovat myšlení, cítění a jednání lidí. Nebezpečí takové moci spočívá v tom, že prostřednictvím televize je možné manipulovat informacemi, zjednodušovat realitu, klást důrazy na marginální aspekty a potlačovat důležité informace a jednostranně upřednostňovat jen některé názory. Agrese v televizním pořadu může sloužit jako vzor napodobení.

Zda má televize vliv na dobro či na zlo nelze zaměnit za vliv rolí rodiny, přátel a školy v průběhu socializace. Ale televize tyto tradiční vlivy mění. Otázka, jaký vliv má televize na osobnostní růst či vzestup násilí a agresivity zatím není zcela vyložena. Televize je hodnocena jako mocný socializační činitel, ale také velmi kontroverzně. Je hodnocena od nadšení až k naprostému zavržení. Výsledky několika výzkumů dokonce ukazují, že právě ti, kteří se projevují agresivně a násilnický, nemají tendenci vybírat si pořady s vysokou mírou brutality. (Jedlička, 2004)

Internet

je fenomén, kterému se lze stěžít v dnešní době vyhnout. Vznik internetu sebou přinesl výhody propojenosti se světem, okamžitou informovanost, přínos zábavy apod. Internet je dnes zaveden do všech škol – včetně základních. Práce na internetu se na školách vyučuje a stává se pomalu nutností. Je proto zapotřebí také zmínit negativní stránky, které internetová síť přináší.

Vznik internetu s sebou přinesl výhody propojenosti se světem, okamžitá informovanost, přínos zábavy. Pokud bychom ale internet spojili s problematikou komunikace, není zde jeho význam jednoznačně pozitivní. Klíčové slovo, kterým lze problém komunikace přes internet charakterizovat je „*odosobnění*“. Zahrnujeme sem především emaily, chaty a diskuze, kde identita jedince nehraje vůbec žádnou roli. Je možné se vydávat za kohokoliv. Zejména mladá generace tíhne k novým technologiím, které je bezesporu velmi ovlivňují. Problém pak nastává v reálném životě, kdy tito jedinci mívají časté problémy s navazováním přátelství a známostí. Nezřídka jsou případy, kdy daný jedinec zjistí, že neumí s lidmi komunikovat jinak než přes internet, a že nemá ani žádné kamarády. Toto zjištění není přímo impulzem k páčání trestné činnosti, ale může přispět tím, že odtrhne jedince od skutečnosti a on pak není schopen normální komunikace s „živými“ jedinci.

Kyberšikana je druh šikany, který využívá elektronických prostředků (mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a podobně.) Řada jejích projevů může spadat do oblasti kriminálních činů. Její nejobvyklejší projevy představuje zasílání obtěžujících, urážejících či útočných mailů a SMS. Nejčastěji se tak děje prostřednictvím nahrání scény na mobilní telefon a jejího následného rozeslání známým dotyčného, popřípadě vystavení na internetu. Zejména poslední varianta šikany je extrémně nebezpečná. Jedná se o ponižující jednání, kdy se nahrávka zveřejní velkému množství lidí, a nahrávka nejde vzít zpět. Tato skutečnost mnohonásobně zvyšuje utrpení a trauma oběti. (Wikipedia, 2011)

Mezi další pojmy lze zařadit **kyberstalking** – zneužívání internetu či mobilního telefonu k opakovanému obtěžování. Dále se jedná o **kybergroomin**. „*Pod tímto termínem se označuje chování uživatelů internetu, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a připravit ho na schůzku, jejímž cílem je nezletilou/zletilou oběť pohlavně zneužít. Útočníci jsou tedy často pedofilové. Kybergrooming je velice často*

vázán na synchronní i asynchronní komunikační platformy, nejčastěji veřejný chat, seznamky a e-maily.“ (E-bezpečí, 2011)

Jak jsem zde uvedla, média mají na mladého člověka v dnešní době opravdu velký vliv. Děti věří všemu, co vidí na televizních obrazovkách, a velmi těžce si budují správný hodnotový systém. Doba moderních technologií zasáhla mladou generaci snad nejvíce. Přesto záleží opět na dospělých, aby dohlíželi a měli přehled nad tím, čím jsou děti ovlivňovány a čemu snáze podlehnou.

Jiné sociální vlivy

mezi další sociální vlivy, které se spolupodílejí na vzniku deviantního chování, lze zařadit:

- nedostatky v legislativě a anomický stav⁸ ve společnosti po roce 1989, který způsobil nárůst ekonomické kriminality, drogové kriminality, rozvinul obchod s „bílým masem“ a další druhy kriminality,
- průnik mezinárodního zločinu, ekonomická krize a nárůst nezaměstnanosti, které jsou příčinou ekonomických problémů rodin, které nedokáží vlastním přičiněním řešit, (romské rodiny s nízkou kvalifikací),
- regionální vlivy, především na sídlištích (vysoká anonymita, nízká sociální kontrola, nedostatek pozitivního trávení volného času apod.),
- rozpad tradičních norem chování. (Kraus, Hroncová, 2010)

3.4. Rizikové chování a sociálně patologické jevy u mládeže

Pod pojmem rizikové chování rozumíme chování, díky němuž dochází k evidentnímu nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. (Miovský, Skácelová, Zapletalová, Novák, 2010)

Termínem sociálně patologické jevy se obecně rozumí: *„takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve*

⁸ bezzákonný (z řec. a=ne + nomos=zákon), stav společnosti, při kterém přestávají platit zákony

kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím. “ (Pokorný, Telcová, Tomko, 2003, s. 9)

Pojem sociálně patologické jevy je však pro oblast primární prevence značně překonaný. Jednak je tento termín stigmatizující, normativně laděný a klade velmi velký důraz na skupinovou / společenskou normu. Důraz u pojmu „rizikové chování“ je kladen především na jednotlivce či přesně ohraničenou sociální skupinu. Pozornost se dále zaměřuje na přesné vymezení příčin poškození, újmy, ohrožení na zdraví a to v nejširším slova smyslu. Toho se dosahuje především jasným pojmenováváním, co a proč představuje (výchovné, zdravotní, sociální či právní) riziko pro jedince nebo společnost a jak toto riziko konkrétně vypadá. V závěru jde především o pozitivní ovlivnění, nebo celkovou eliminaci. (Miovský, Skácelová, Zapletalová, Novák, 2010)

Rizikové chování je soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky lze podrobit vědeckému zkoumání (sociální a medicínské obory) a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.

V nejužším pojetí řadíme mezi základní typy rizikového chování:

- ***interpersonální agresivní chování*** (násilné chování, šikanu, týrání, rasovou nesnášenlivost, diskriminaci, extremismus);
 - ***delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku*** (krádeže, vandalismus, sprejerství);
 - ***rizikové zdravotní návyky*** (pití alkoholu, kouření, užívání drog, nezdravé stravovací návyky, nedostatečná nebo nadměrná aktivita);
 - ***sexuální chování*** (předčasný pohlavní styk, promiskuita, nadměrný pohlavní styk, rizikovní partneři, předčasné mateřství a rodičovství);
 - ***problémové chování ve škole*** (záškoláctví, neplnění školních povinností, nedokončení studia na střední škole);
 - ***prepatologické hráčství***;
 - ***rizikové sportovní aktivity*** (provozování adrenalinových a extrémních sportů).
- (Miovský, Skácelová, Zapletalová, Novák, 2010)

Společným jmenovatelem všech zmiňovaných způsobů rizikového chování je *„kritérium prepatologické úrovně projevů, tj. nedochází k naplnění známek patologie (např. drogová závislost, poruchy příjmu potravy, poruchy osobnosti).“* (Miovský, Skácelová, Zapletalová, Novák, 2010, s. 31)

Jedinec, který se chová rizikově určitým způsobem, má sklony chovat se rizikově i v dalších oblastech. Nejčastěji se tímto způsobem propojuje konzumace alkoholu, kouření cigaret, marihuany, delikventní jednání a zahájení pohlavního života.

Z tohoto důvodu se odkazují na výše často zmiňované druhy rizikového chování (alkoholismus, tabakismus, drogovou závislost a chorobné hráčství). Jak již bylo v práci zmiňováno, termín sociálněpatologické jevy je pro oblast primární prevence značně překonaný, přesto jej pro účely této práce budu nadále uvádět.

Sociálně patologické jevy jsou nedílnou součástí moderní demokratické společnosti. Jedná se o jevy proměnlivé, závislé na konkrétní době a místě svého výskytu. V posledních letech dochází k značnému kvantitativnímu nárůstu, ale také k rozšiřování nových, u nás dosud neznámých sociálně patologických jevů. „*Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, legislativy a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.*“ (Telcová, 2003, s. 4)

Alkoholová závislost

Alkohol je chemická látka, která snadno proniká k různým orgánům, včetně mozku. Je to droga, která má tisíciletou tradici, droga, která je přehlížena, podceňována a schvalována. Společnost alkohol akceptuje, společenské cítění je proalkoholní. Konzumace alkoholu je spojena s většinou lidských rituálů, které člověka provází od narození až po smrt. Samotné odmítnutí alkoholu vzbuzuje u ostatních jedinců pozornost a neadekvátní reakce. ***Člověk, který odmítá alkohol je považován za patologického.***

Ony zmiňované rituály jsou velkou hrozbou pro děti a mládež. Rituál tůkání na zdraví je symbolem dospělosti a účasti v dospělém životě. Odklad požití alkoholu při přípitku vytváří v jedinci napětí a snahu tuto bariéru odstranit a stát se již nositelem dospělosti. Získat tak moc pít alkohol. (Mühlpachr, 2008)

Alkohol je tzv. průchozí drogou, to znamená, že část dětí z něho přechází k látkám nebezpečnějším. „*Samotná závislost na alkoholu je definována jako*

psychický a i fyzický stav, charakterizovaný nutkáním užívat stále nebo periodicky alkohol s cílem dosáhnout psychických účinků a vyhnout se nepříjemným pocitům s jeho absencí. Můž ale nemusí se na něj vytvořit tolerance.“ (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001, s. 7)

Zásadní rozdíl mezi alkoholismem dospělých a mladistvých spočívá v rychlosti rozvíjení. U mladistvých se závislost rozvíjí mnohem rychleji, mnohdy i v průběhu tří let. Mladí lidé pijí především ve skupinkách se svými kamarády. U více než 40% nezletilých, kteří konzumují alkohol, se vyskytují závažné poruchy osobnosti. (psychopatie, neurózy, poruchy ve výchově aj.)

Trestné činy, které se páchají pod vlivem alkoholu dělíme na tři skupiny:

- **násilné a sexuální povahy** (loupeže, ublížení na zdraví, výtržnictví, znásilnění, aj.);
- **dopravní** (ohrožení pod vlivem alkoholu);
- **proti majetku** (krádeže, poškozování cizí věci). (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Tabakismus

Tabák je jednou z tolerovaných a návykových drog. Vyvolává psychickou závislost, ale i toleranci na nikotin. Jeho účinky se neprojevují tak rychle a dramaticky, vzhledem k rozšířenosti kouření jsou citelné. Spotřeba tabáku stále stoupá a tabákový průmysl úspěšně zvyšuje své zisky. Vysoký daňový odvod z tabákových výrobků těžko vyrovná společenské ztráty.

Tabákový kouř obsahuje tyto škodliviny: dehet, kysličník uhelnatý, formaldehyd, arsenik, kyanid. Z těchto vyjmenovaných látek je návykový pouze nikotin. V České republice umírá na následky kouření denně cca 63 lidí. V naší populaci kouří 60% mužů a 40% žen.

Ve školním prostředí je kouření ve srovnání s konzumací alkoholu výrazným hromadným jevem. Cigareta je symbolem mužnosti a dospělosti. Jednotlivá zjištění nám předkládají spojení kuřáctví s prospěchem dítěte. Z toho vyplývá, že čím horší prospěch ve škole, tím častěji jsou cigarety jedincem kouřeny. Mezi typického uživatele řadíme chlapce vyšších ročníků ZŠ s podprůměrným prospěchem. S postupnými ročníky narůstá také množství kuřáků i počet vykouřených cigaret. U těchto jedinců lze již v této brzké fázi označit užívání za návykové. (Mühlpachr, 2008)

Drogová závislost

Drogy, jejich nadměrné užívání až závislosti, jsou známé již od dob prvních lidských civilizací. Již v minulosti lidé používali drogy k navození uvolněnosti, halucinací, zlepšení schopnosti svého vnímání či zabránili spánku. V České republice došlo po roce 1989 k vzestupu tržní ekonomiky, otevřely se hranice a došlo k velkým změnám v drogové oblasti. Velice rychle se rozšířily lehké drogy (marihuana a hašiš) a vzrostly poptávky po tvrdých drogách (pervitinu). Ukázalo se, že zájem o drogy je mezi mládeží velký a začaly vznikat další, u nás před tím neznáme drogy (LSD, heroin). Od roku 1994 můžeme mluvit o „otevřené scéně“ a dostupnost drog se zvyšuje.

Zájem o drogy u mládeže je způsoben nedostatkem životních zkušeností, neochotou respektovat společenské normy, touhou po společenském úspěchu, úniku z nepříjemností a nudné reality, možností odlišit se od starší generace a prožít svůj svobodný život. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Právě mladá generace je nejrizikovější skupinou v oblasti abúzu drog.⁹ Zde velice záleží na utváření si vlastního životního stylu a značného vlivu ze strany rodiny. *„Dysfunkční rodina je vedle patologické komunikace a hledání sociální identity jednou z nejdůležitějších příčin vzniku abúzu drog.“* (Mühlpachr, 2008, s. 81) Nesporný vliv na to, že jedinec experimentuje s návykovými látkami, mají především vrstevníci, kamarádi, skupinky mládeže se kterými se tento adolescent stýká.

Nelze také přehlížet, že se toxikomané dopouštějí společensky nebezpečných činů, které souvisejí s abúsem drog a individuálních dispozic k trestné činnosti. Trestné jednání dělíme:

- **drogové delikty v užším slova smyslu** (nedovolené zacházení s omamnými a psychotropními látkami). Samotná konzumace drog není v ČR trestně stíhána. *„Pachateli drogových deliktů v užším smyslu mohou být jak konzumenti a na droze závislí jedinci, tak ti kdo drogu neužívají, ale jejím prostřednictvím se chtějí obohatit.“* (Kuchta, Válková, 2005, s. 442)
- **drogové delikty v širším slova smyslu** (jednání vedoucí k šíření nealkoholové toxikomanie, tzn. zneužívání návykových látek jiných než alkohol). Pachateli

⁹ abúzus / abus - nadměrné užívání, nadužívání, zneužívání

jsou samotní toxikomané, kteří takto předávají zkušenosti mladším, začínajícím konzumentům nebo ti, kteří si z šíření udělají výnosný obchod;

- ***trestné činy spáchané za účelem získání drogy*** (majetkové delikty – krádeže, vloupání, loupeže, podvody.) Z počátku převažovala vloupání do zdravotnických zařízení a lékáren, nyní výrazně převažuje snaha získat finanční prostředky na nákup drog;
- ***trestné činy spáchané pod vlivem drogy***, ale i v době abstinčního syndromu. Nejčastěji bývají páchany trestné činy – výtržnictví, násilí proti skupině obyvatelstva a jednotlivci, ublížení na zdraví, vydírání, znásilnění a pohlavní zneužívání, ohrožování mravní výchovy mládeže;
- ***trestné činy páchané na toxikomanech*** (delikty proti svobodě a lidské důstojnosti, násilné a majetkové delikty). Skutečný rozsah a nejběžnější formy této kriminality nejsou zcela známy a nelze je lehce odhadnout. Důvodem je velice zřídka oznámení trestné činnosti ze strany oběti. (Kuchta, Válková, 2005)

Chorobné hráčství

Hru jako kladné využívání volného času zná lidstvo od nepaměti. Pozitivum hry spočívá v odbourávání agrese, v navazování nových sociálních kontaktů, přináší relaxaci a určité odlehčení. Se změnou sociálně ekonomických poměrů a nástupem nové techniky se však forma těchto her změnila a stoupá počet lidí na hře závislých.

Chorobné hráčství – gambling, se stává společenským problémem psychiatrickým, sociálním, ale také kriminologickým. To souvisí především s velkým rozvojem heren, kasin, automatů, které zvyšují zájem o hazardní hry. K velkému rozšíření hazardu dochází také v souvislostech s rozšířením legálních loterií, tombol, sázek a televizních soutěží, které lákají na velké množství výher. Se značným rozvojem chorobného hráčství stoupá kriminalita páchaná v souvislosti s hazardními hrami. (Mühlpachr, 2008)

Z průběžných statistik vyplývá: „*Od roku 1990 přibývá problémů s hazardní hrou mezi dětmi, dospívajícími, ale i dospělými. Specifikum této souvislosti spočívá v širokém věkovém spektru závislých. Chorobný návyk se dá vytvořit i na karetní hry, sportovní sázky, kasina a samozřejmě automaty.*“ (Mühlpachr, 2008, s. 89)

Společenská nebezpečnost hráčské vášně tkví především v nezbytnosti finančního obnosu a v postupném zvyšování finančních částek. Mladí lidé těmto závislostem snadněji podléhají a do své záliby vkládají peníze ze svého kapesného, prodávají své osobní věci, rozprodávají rodinný majetek, kradou peníze, věci z aut a bytů, konají podvody, v horších případech prostituují a prodávají drogy. Páchají trestnou činnost a často ji kombinují se zneužíváním návykových látek.

Zákon zakazuje provozování hazardní hry na výherních automatech osobám mladším 18 let, to se ale nedodrhuje, o čemž svědčí existence patologických hráčů mezi dětmi a mládeží.

Primární nebezpečí hrozí také dětem, které se věnují nadměrně hře na počítači či videohrách. „*Hrozí zde reálné nebezpečí, že namísto upevňování interpersonálních vztahů u nich převládá komunikace s počítačem.*“ (Mühlpachr, 2008, str. 89) Namísto toho aby se dítě stýkalo se svými vrstevníky a navazovalo přátelské vztahy, většinu času tráví ve svém virtuálním světě. Takovéto dítě pak neumí reagovat na realitu a přímý kontakt s vrstevníky. Jeho reakcí je útěk zpět ke svým hrám. Hráč postupem času přestává rozlišovat realitu od fiktivních her. S tím souvisí především nebezpečí výchovy k agresivitě. Při hraní her dochází k mnohem vyššímu rozvoji agrese než-li při sledování televize nebo filmů, které zobrazují násilí. Hráč se identifikuje s hlavním představitelem hry a jeho agresi přenáší i do jednání v běžném životě. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001) Hra tak ztrácí svůj pozitivní záměr a funkci. Svým vývojem je gamblerství velmi blízké drogové závislosti.

Ohrožena je celá populace, přesto lze definovat rizikové skupiny:

- děti a mladiství – rozvoj patologického hráčství během několika týdnů či měsíců;
- muži – z hlediska pohlaví tvoří dominantní rizikovou skupinu;
- profesionální hráči – značné riziko že se profesionální přístup promění na závislost;
- číšníci, obsluha heren – jedinec je neustále vystaven kontaktu s výherními automaty;
- podnikatelé – neomezený finanční rozpočet;
- hyperaktivní děti – vyznačují se schopností trávit mnoho hodin u hracích zařízení;
- nezaměstnaní – ti, kteří selhali ve škole či zaměstnání. (Mühlpachr, 2008)

Některé hry však mohou mít také pozitivní vliv. Jedná se především o hry, které vyžadují logické uvažování. Takové to hry snižují stres, vedou k seberealizaci, rozvíjejí fantazii, soustředěnost, kompenzují některé somatické i psychické nedostatky a především mohou vést ke snaze překonat sám sebe. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Ať už mladistvý či dokonce dítě sáhne po návykové látce z jakéhokoliv důvodu, mnohdy si zcela neuvědomí, jaký dopad na ně toto jednání může mít. Povětšinou jsou tito jedinci pouze zvědaví, chtějí se ve svých zkušenostech vyrovnat starším spolužákům, nudí se nebo jsou málo nebo špatně informováni. Důsledky jejich chování se pak následně mohou promítnout do všech oblastí lidského života. Negativně ovlivňují především tělesné a duševní zdraví, vzájemné vztahy a vazby v rodině i mezi přáteli. Tito lidé tak ztrácí schopnost rozvinout svůj osobní potenciál, své dovednosti, schopnosti, potřeby, cíle, hodnoty a v neposlední řadě i celkový životní styl.

Šikana jako syndrom onemocnění vztahů

Výraz šikana je pravděpodobně francouzského původu (chicane) a znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování. Pavel Řičan ve své knize „Agresivita a šikana mezi dětmi“ popisuje šikanu jako opakované ubližování.

Pro účely této práce se zaměřím především na šikanu ve školách. Pro označení šikany mezi žáky na školách bývá užíván pojem bullying. Tento pojem zahrnuje nadávky, výprask, posměch, pomluvy, hrozby, okrádání i obtěžování, včetně sexuálního, vyobcování z kolektivu. (Pokorný, Telcová, Tomko, 2003)

Hlavní rysy šikanování ve školách popisuje Michal Kolář takto: jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka, či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci. (Kolář, 2000)

Šikanu dělíme dle převažujících znaků na :

- **Fyzická agrese** – agresor používá k šikanování oběti fyzické násilí, popřípadě předměty, kterými učiní útok důraznějším (baseballová pálka, batoh apod.);
- **Slovní agrese a zastrašování** – agresor oběti vyhrožuje fyzickým útokem, zastrašuje, nadává jí, vysmívá se nebo jí zastrašuje;
- **Krádeže, ničení a manipulace s věcmi** – agresor oběti ničí a odcizuje věci

nebo si věci půjčuje a vrací je znehodnocené (zejména tužky, celý penál a jiné školní pomůcky);

- **Násilné a manipulativní příkazy** – agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům (např. psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačinu či kapesné).

Šikana ve školních podmínkách není jevem neznámým a prevence do oblasti vztahů je proto nezbytná. Především ve školních podmínkách je nutná systematická a citlivě provedená prevence. Důležitou součástí je také nutná spolupráce rodičů, pedagogů, a vychovatelů. (Pokorný, Telcová, Tomko, 2003)

Státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života. Šikanování je v řadě případů trestnou činností.

- šikana může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů (omezování osobní svobody, krádeže, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, vydírání, loupeže, rasově motivované skutky, znásilnění, pohlavní zneužívání);
- osoba mladší 15 let není trestně odpovědná, ale soud pro mládež jí může uložit podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže některá z následujících doporučení: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve střediscích výchovné péče, ochrannou výchovu;
- trestní odpovědnost mladistvých (15-18 let) je posuzována soudy pro mládež podle zákona č. 218/2003 Sb., s ohledem na rozumovou a mravní vyspělost osoby, proti níž se vede trestní řízení;
- po dovršení 18 let věku jsou osoby plně trestně odpovědné a projednávají se běžným způsobem v trestním řízení.

V této části své práce jsem objasnila pojem rizikové chování a sociálně patologické jevy. Uvedla jsem jejich vztahy k sociálním normám a společnosti. Podrobněji jsem se věnovala jevům, které se ukazují jako velký problém u dětí školního věku a na něž by měla být zaměřena prevence a preventivní programy ve školách.

4. Současné pojetí primární prevence kriminálního chování

V současné době je velice rozšířen názor, že kriminalitě lze nejlépe předejít prevencí (z latinského *praeventus* – zákrok předem). Myšlenka prevence kriminality není v našich podmínkách jistě žádnou novinkou posledních let. Různými formami v průběhu 20. století byla již uskutečňována. Jejím objektem byla především nejmladší generace. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Výrazem prevence v této kapitole máme na mysli především prevenci primární a sekundární. Tedy předcházení delikventnímu chování u celé populace s užším zaměřením na děti a mládež.

4.1. Pojem a význam prevence kriminality

Mezi základní pojmy, které je nutné v rámci tohoto tématu vymezit, patří především prevence kriminality a prevence kriminality mládeže. Důvodem zvýšeného zájmu na prevenci kriminality je především její nárůst a uvědomění si omezenosti finančních zdrojů.

Problematika prevence kriminality je součástí předmětu kriminologické nauky. Tato nauka se zabývá především pachateli, jejichmi oběťmi a samotnou kriminalitou a její kontrolou.

Prevence kriminality – profylaxe

Prevence kriminality je definována jako ofenzivní strategie boje s trestnou činností. Na rozdíl od represivních metod, koncipovaných zejména v rámci trestní politiky, využívá především metod nerepresivních, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní.

Následující autoři vymezují prevenci kriminality takto: „*Představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započítím nebo před jejím pokračováním. Do prevence kriminality tak náležejí – v našem pojetí – veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestných činů, k snižování jejich výskytu cestou zamezení páchaní nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů (kriminogenních faktorů). Patří sem opatření, jejichž cílem je zmenšování rozsahu a závažnosti*

kriminality, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů.“ (Zapletal, 2005, s. 8)

„Souhrnně označuje takové strategie, které jsou zaměřeny především na ovlivňování samotných kriminogenních faktorů, tzn. eliminaci, popř. alespoň omezování nepříznivého vlivu určitých jevů, aktivit a skutečností vytvářejících podhoubí kriminality nebo ji doprovázející (nezaměstnanost, chudoba, rozvrácené rodiny, prostituce, parasitismus, absence hodnotových systémů, úpadek morálky, ryze konzumní styl života apod.)“ (Kuchta, Válková, 2005, s. 5)

„Zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní. Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejích následků, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů. Prevence kriminality úzce souvisí s prevencí dalších sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří nejrůznější formy závislosti.“ (MVČR, 2003)

Dle Bubelíni lze kriminální prevenci charakterizovat jako: vědecky zdůvodněné, záměrné, cílevědomé, plánované a koordinované působení na příčiny a podmínky kriminality s cílem odstranit je, nebo alespoň z části eliminovat za pomoci vhodných forem a metod. (Zapletal, 2005)

Hlavní cíle prevence kriminality jsou především v omezení rizika a v ovlivnění podmínek, které vyvolávají strach ze zločinu. Prevence kriminality je vedle represe součástí trestní politiky. Úzce souvisí i s prevencí dalších sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří nejrůznější formy závislosti a sociální vyloučení.

Prevence kriminality mládeže

Preventivní aktivity zaměřené proti kriminalitě mládeže vyžadují vždy respektování základních práv dětí. Při preventivních činnostech je zapotřebí pracovat s odbornými podklady a vyhnout se tak rozporu s právními normami. Na prevenčních

programech se podílí celá řada institucí působících ve sféře sociální, policie, státní zastupitelství, soudy, vězeňství. Svoji důležitou roli zastupují také nestátní instituce např.: obce, zájmová sdružení, nadace a další. Na prvním místě v předcházení rizikového chování mládeže však jistě stojí vliv rodiny a školy.

Základem prevence kriminality mládeže je její včasné odhalení a dlouhodobé působení. Je to proces, který je nutné nezanedbat, neodkládat a začít s ním od nejtělejšího věku dítěte. Pro prevenci kriminality dětí a mladistvých je velice důležité jasně definovat cílovou skupinu.

Preventivní politika

Představuje ofenzivní strategii kontroly kriminality, jež spoléhá především na nerepresivní prostředky. Zabývá se eliminací sociálně patologických jevů a snižováním motivů a příležitostí k páčání trestných činů. Okruh subjektů preventivní politiky zahrnuje mimo orgány činné v trestním řízení – systém justice, policie, státní zastupitelství, soudy a vězeňství (které ovšem nehrají hlavní roli), i další instituce – např. nerepresivní orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů, církve, podnikatelské subjekty a jednotlivé občany. (MVČR, 2010)

4.2. Struktura prevence kriminality mládeže

V rámci kriminální prevence se setkáváme s širokou nabídkou preventivních aktivit, opatření a programů. Preventivní opatření můžeme rozdělit podle působení, a to na prevenci sociální, situační a viktimologickou. Mezi méně obvyklé pak patří prevence individuální – orientována na jedince či skupinu v interakci se sociálním prostředím.

Sociální prevence

Prevence sociální zatupuje činnosti ovlivňující proces socializace, sociální integrace jedince a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páčání trestné činnosti. „*Součástí sociální prevence je i zdokonalování činnosti subjektů zodpovědných za sociální integraci, resocializaci a rehabilitaci pachatelů trestných činů.*“ (Zapletal, 2005, s. 14)

V centru pozornosti stojí především jedinec a jeho sklony k páčání trestné

činnosti. Cíl sociální prevence je zaměřen na úpravu chování (potencionálního) pachatele trestné činnosti, proces socializace a sociální integrace. Prostředím v nichž tyto procesy probíhají, jsou zejména rodina, škola, práce a zaměstnání, sféra volného času, komunity v místě bydliště apod. Rozhodující část socializace spadá do období dětství a dospívání. Proto se sociální prevence soustřeďuje zejména na děti a mladé lidi s cílem dosáhnout nápravy ještě před tím, než se dopustí trestné činnosti. Sociální prevence by se však neměla soustředit pouze na nejranější identifikaci rizikových dětí, ale měla by se zaměřit na změny struktur ve společnosti, které mohou mít negativní vliv na socializaci lidí a tím zvyšují riziko, že se z nich později stanou pachatelé trestných činů. (Zapletal, 2005)

Projekty z okruhu sociální prevence se soustřeďují především na potencionálního nebo již skutečného pachatele trestné činnosti, na kriminogenní prostředí a na sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel. Do sociální prevence spadá také pomoc obětem trestné činnosti.

Primární sociální prevence

Zaměřuje se na výchovné, vzdělávací, poradenské a osvětové činnosti pozitivně ovlivňující mládež. Širokou nabídku projektů sociální prevence lze rozčlenit dle převažující povahy aktivit a dle zaměření na cílové skupiny následujícím způsobem:

- sportovní aktivity (sportovní vybavení);
- jiné zájmové aktivity (technického, uměleckého či klubového směru);
- nízkoprahová zařízení + streetwork;
- poznávací akce, výchovné a terapeutické pobyty;
- krizová a poradenská zařízení;
- specifické projekty (proti šikaně, pro zvyšování právního vědomí, projekty participující na činnost Probační a mediační služby, systém včasné intervence...);
- pomoc obětem trestné činnosti. (MVČR, 2008)

Nabídka volnočasových aktivit zejména v lokalitách, kde určitá nabídka chybí, je velice důležitá. Děti či mládež, která neví, jak naložit se svým volným časem lehce sklouzávají do problémů, které jsou spojeny s trestnou činností (vandalismus, sprejerství, krádeže, vloupání). Vhodným a v poslední době velice

prosazovaným řešením jsou nízkoprahová centra, která přispívají ke kvalitnímu využití volného času mládeže. Návštěvníci mohou služby těchto center využívat bez jakýchkoliv závazků vůči zařízení. „Cílem projektů je nabídnout možnost aktivního prožívání volného času neorganizovaným dětem a mládeži a také dospělým zájemcům zejména v lokalitách charakteristických nízkou úrovní občanské vybavenosti a nedostatkem příležitosti ke sportovnímu vyžití.“ (MVČR, 2008, s. 10-11)

Sekundární sociální prevence

Je zaměřována obzvláště na včasnou identifikaci potencionálních pachatelů s cílem dosáhnout intervence dříve, než dojde ke spáchání trestné činnosti a identifikaci sociálně patologických jevů.

Terciární sociální prevence

Zaměřována na ukládání výkonu trestu a ochranných opatření. Dále se zabývá dohlížením při naplňování záměrů penitenciární resocializace. Jejím smyslem je informační, organizační, poradenské a sociální opatření motivovaných jednotlivců k jejich rehabilitaci a nové integraci do společnosti.

Situační prevence

Je zaměřena především na samotný trestný čin. Podstatou situační prevence je snaha snížit a ztížit možnosti pro spáchání trestných činů. Staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností.

Úspěšnost situační prevence je vysoká, je však podmíněna adekvátní volbou opatření a také finančními a personálními prostředky. Odpovědnost za opatření situační prevence však nesou především sami občané. Situační prevence kriminality vychází především z předpokladu, že lidé se sami rozhodují, zda se dopustí trestné činnosti. Její podstatou je tedy změnit strukturu příležitostí k spáchání trestného činu v neprospěch pachatele. Jde tedy o to, aby trestný čin byl uskutečnitelný pouze obtížně a aby se pachateli nevyplatil. (Zapletal, 2008)

Situační prevence kriminality je hlavní doménou policie. Je relativně levná, klade minimální nároky na personální a materiální zabezpečení a má rychlý

a poměrně snadno statisticky měřitelný efekt. Primární prevence situační je zaměřována na zlepšení bezpečnostní situace prostřednictvím informačních, organizačních, ekonomických a technických opatření. Její účinnost je podmíněna trváním přiměřených opatření. V této kategorii jsou považovány za nejefektivnější projekty na omezování majetkové trestné činnosti. Jedná se o realizaci následující ochrany:

- klasická ochrana – mechanické zábranné prostředky (např. různé bezpečnostní systémy, mříže, trezory apod.);
- technická ochrana – elektrická zabezpečovací signalizace, uzavřené televizní okruhy, kamerové dohlížecí systémy;
- fyzická ochrana objektů – prováděna policií či strážníky, popř. zaměstnanci soukromých bezpečnostních služeb;
- režimová ochrana – zahrnuje administrativně organizační opatření komplexního charakteru. (MVČR, 2008)

„Cílem opatření situační prevence tedy není změnit motivy pachatelova jednání ve vztahu k páčání trestné činnosti jako takové. Situační prevence zavádí specifické změny ovlivňující pachatelovo rozhodnutí či schopnost spáchat konkrétní trestný čin na daném místě v dané době.“ (Zapletal, 2008, s. 17)

K nejčastějším projektům této prevence řadíme zabezpečování bytů, rodinných domků či dalších soukromých i veřejných objektů proti vloupání.

Sekundární situační prevence

Staví na zlepšení bezpečnostní situace v rizikových oblastech. Těmito oblastmi myslíme především velká města, sídliště, nádraží a také například fotbalové stadiony.

Terciární situační prevence

Podílí se na zlepšení bezpečnostní situace v místech s vysokou kriminalitou.

Prevence viktimmnosti

Cílem prevence viktimmnosti je, aby se člověk nestal obětí trestného činu. Je obecně pojata jako koncept bezpečného chování s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi se jedná o skupinové,

individuální zdravotní, psychologické a právní a technické poradenství. V souvislosti s mládeží se primární prevence viktimnosti zaměřuje na zvyšování pocitu větší odpovědnosti mládeže za vlastní jednání. Dále se podílí na informovanosti mládeže, zajištění osobní bezpečnosti a to prostřednictvím besed na školách nebo osvětou v médiích.

Prevence viktimnosti by měla zahrnovat také přípravu dětí na osvojení si preventivních opatření, kterými by mohly snížit riziko svého ohrožení kriminalitou. Tato prevence nemusí mít pouze formu informační, ale může být i vůči dětem velmi adresná a realizovat se formou poradenství nebo nácviku reagování v situaci ohrožení. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Podstatou viktimologické prevence je především informovanost a vštěpování obecných a speciálních zásad ochrany ohrožených osob a jejich majetku. Prevence viktimnosti se uskutečňuje všeobecně, ve vztahu ke všem lidem – vzděláváním, informováním o nebezpečnosti kriminality, výcvikem v preventivním chování a propagací technických možností ochrany před trestnou činností. Prevence viktimnosti může být ale i velice adresná ve vztahu k sociálním skupinám či jednotlivcům. (Zapletal, 2008)

Sekundární prevence viktimnosti

Cílem je informování a výcvik sociálních skupin a jednotlivců ohrožených viktimizací.

Terciární pravence viktimnosti

Podstatou terciární prevence je taktéž informování a výcvik mládeže s cílem zabránit opakované viktimizaci. Další podstatnou část tvoří rehabilitace mládeže, která se již stala obětí trestné činnosti.

Informace pro občany

Samotnou kategorii preventivních aktivit tvoří informace pro občany. V některé literatuře ji autoři spojují s prevencí sociální. Účelem preventivních programů je ochrana před dopady kriminality, přehled o službách a možnostech složek integrovaného záchranného systému pro obyvatele obce a také informace o důležitých kontaktech na různé instituce.

Přenos informací může probíhat pomocí různých druhů sdělení. Mezi způsoby, kterými lze veřejnost oslovit patří:

- media (tisk, audio, video, internet);
- akce pro veřejnost (besedy na školách, výstavy, předváděcí akce apod.);
- zařízení pro veřejnost (poradenské místnosti, schránky důvěry apod.);
- venkovní prostředky k informování občanů (panely, varovné nápisy, plakáty apod.);
- kampaně (zde se jedná o cílené a soustředěné působení na veřejnost).

V závěru této kapitoly uvádím pro přehlednost schéma prevence kriminality mládeže (podle obsahového členění).

Tabulka č. 1.

Schéma prevence kriminality mládeže

PREVENCE	<i>Primární</i> Zaměřená na celou generaci	<i>Sekundární</i> Zaměřená na rizikové skupiny mládeže	<i>Terciární</i> Zaměřená na ty mladé osoby, které se již kriminálních činů dopustily nebo se staly jejich obětí
<i>Sociální</i> orientovaná na společenské faktory	opatření směřující k podpoře hodnotového systému odmítajícího nezákonné jednání	velmi různá, úzce cílená opatření zaměřená na konkrétní druhy rizikových skupin v rozlišení dle věku, míry a druhu ohrožení, teritoria apod.	resocializační opatření uplatňovaná v průběhu výkonu trestu odnětí svobody i po propuštění
<i>Situační</i> orientovaná na omezování osobních, místních a časových faktorů	zvyšování informovanosti o možnosti obrany proti kriminalitě a o správném chování v případě výskytu trestného činu	zhoršení podmínek pro páchání kriminality a opatření organizační (profesionalita policistů)	zvýšení míry objasněnosti trestných činů a zhoršení podmínek pro páchání konkrétních druhů kriminality

<i>Viktinnosti</i>			
orientovaná na bezpečné jednání	zvyšování informovanosti o možnosti ochrany proti nejčastěji se vyskytujícím druhům kriminality a o správném chování v případě ohrožení trestným činem	cílené zvyšování informovanosti o možnosti ochrany proti nejčastěji se vyskytujícím druhům kriminality	psychologická, zdravotní a právní pomoc a poradenství, odškodňování obětí

Zdroj: (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001, s. 45)

4.3. Systém prevence kriminality v ČR

Systém prevence kriminality mládeže je u nás účelově realizován na třech úrovních:

- **Na mezirezortní úrovni:** zaobírá se vytvářením preventivní politiky vlády ve vztahu k tradiční kriminalitě a koordinace preventivních činností a jednotlivých resortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a podněcování aktiv nových. (MVČR, 2008)
- **Na rezortní úrovni:** programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, obohacují jejich běžné činnosti o nové prvky a přístupy a ovlivňují tvorbu příslušné legislativy. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)
- **Na místní úrovni:** jsou zapojeny orgány veřejné správy, police, nevládní organizace a další instituce působící v obcích. Podstatou systému prevence kriminality na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, potřeby i možnosti. (MVČR, 2008)

Těžištěm systému prevence jsou programy prevence kriminality na místní úrovni. Zkušenosti z praxe ukazují, že rizikovými jednotlivci, skupinami a kriminogenními situacemi se mohou v praxi zabývat nejefektivněji města a obce, resp. jejich místní úřady, instituce a občané.

Podstatou těchto programů je součinnost orgánů státní správy, samosprávy, policie a nestátních neziskových organizací. Záběr programu je podmíněn místní

situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky. (MVČR, 2008)

Projekty prevence kriminality mládeže na místní úrovni má obec (město) směřovat především k podchycení sociálních příčin trestné činnosti:

- k podpoře rodiny a sociální práci s delikventy a jejich rodinami;
- k podpoře vzdělávání včetně předškolních programů;
- k podpoře zdravého životního stylu. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

4.4. Organizační rámec školské prevence v ČR

Školskou primární prevencí rozumíme: „*soubor přístupů, metod a intervencí, které jsou koncepčně rozvíjeny a garantovány v rámci sektoru školství a jejichž společným jmenovatelem je rezortní legislativní rámec Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.*“ (Miovský, Zapletalová, Skácelová, s. 61, 2010)

Cílovou skupinou jsou zde především děti, mládež a mladí dospělí. Institucionálně je tato oblast prevence vázána na síť škol a školských zařízení a na systém institucí a služeb s nimi přímo spojených. Přestože je institucionálně dominantní MŠMT v určitých programech např.: prevence poruchy příjmu potravy převládá role MZ a pro oblast prevence kriminality (prevence krádeží, domácího násilí atd.) dominuje MV. V praxi je proto důležité zohledňovat všechna hlediska a propojovat jednotlivé oblasti tak, aby preventivní programy tvořily jednotný celek na sebe dobře navazujících programů, které respektují vlastnosti a potřeby cílové skupiny.

Ve školní prevenci MŠMT aktivně spolupracuje s věcně příslušnými rezorty – Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo obrany. Dále pak s nadresortními orgány jako je – Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při Ministerstvu vnitra. Mezirezortní spolupráce je rozšířena o Ministerstvo financí a Ministerstvo spravedlnosti.

MŠMT dále metodicky vede síť školských koordinátorů, tvořenou školskými koordinátory prevence, metodiky prevence a školními metodiky prevence. (Miovský, Zapletalová, Skácelová, 2010)

Ze strany ministerstva, ale i všech dalších složek podílejících se na řízení

školství, je primární prevenci věnovaná velká pozornost a to zejména v období školního vzdělávání. Toto období má významnou funkci při utváření osobnosti mladých lidí, a vše co se v tomto období nepodaří, se jen velmi těžce napravuje.

Minimální preventivní program

Prevence na školách je v dnešní době nezbytnou součástí kurikula školy. Realizuje se na základě Minimálního preventivního programu, který musí mít každá škola. Zároveň se musí řídit vztahujícími se zákony, vyhláškami a metodickými pokyny příslušných ministerstev.

Přímo na školách se na prevenci podílí ředitel školy, školní metodik prevence, výchovný poradce, třídní učitel a vychovatelé. Všichni by měli spolupracovat s krajským (okresním) koordinátorem prevence a s okresním metodikem prevence.

Minimální preventivní program školy představuje základní nástroj prevence. Bohužel, ještě v dnešní době se najde mnoho škol, kde je Minimální preventivní program pouze administrativní záležitostí a prevence na takových to školách se vůbec nekoná. „*Problém realizace Minimálního preventivního programu na školách také spočívá v nedostatku finančních prostředků škol.*“ (Stel, 1998, s. 127) Ne všechny aktivity mohou školy realizovat samostatně, proto velmi oceňují práci Městské policie a Policie ČR, která nabízí bezplatně školám specifické programy pro všechny ročníky.

Minimální preventivní program by měl obsahovat tyto zásady prevence:

- soustavné vzdělávání metodiky prevence a dalších pedagogických pracovníků;
- preventivní aktivity v rámci výuky (např. informace o škodlivých účincích drog v rámci bloku Člověk a zdraví aj.);
- vzdělávání pedagogů v netradičních technikách pedagogické preventivní práce s dětmi a mládeží jako jsou: interaktivní techniky, nácviky praktických psychologických a sociálně psychologických dovedností, techniky rozvíjení osobnosti, metody vytváření pozitivních vztahů mezi žáky apod.;
- uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí a mládeže zaměřeného na podporu rozvoje jejich osobnosti a sociálního chování;
- spolupráce s rodiči, osvětová činnost pro rodiče a širokou veřejnost;

- sledování konkrétní situace ve škole z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů;
- uplatňování preventivních programů interními i externími realizátory.

Aby měl Minimální preventivní program smysl, musí být pravidelně jednou do roka vyhodnocován a sledována jeho účinnost i průběh.

5. Teoretický rámec primární prevence rizikového chování a kriminality

Základním požadavkem jakéhokoliv programu je důkaz o tom, že u dané cílové skupiny má a způsobuje skutečně měřitelný a ověřitelný pozitivní efekt. Např.: program ovlivnil znalosti, postoje či názory účastníků programu. Znalosti a postoje však nejsou těmi klíčovými, pokud se nepromítnou do reálného chování. Za doopravdy efektivní preventivní program proto považujeme takový, který prokazatelně a pozitivně ovlivní chování cílové skupiny.

Následující kapitoly se zabývají několika důležitými zásadami, u nichž bylo výzkumně ověřeno, že mají pozitivní vliv na efekt preventivního programu.

5.1. Hlavní úkoly v programech prevence kriminality mládeže

Mezi nejdůležitější priority prevence kriminality patří snížení míry závažnosti trestné činnosti, zajištění funkčnosti i spolupráce orgánů státní správy, samosprávy policie a občanského sektoru, kteří se snaží angažovat v oblasti prevence kriminality a v oblasti sociální patologie.

Podstatným cílem primární prevence je předcházení a redukce rizik spojených s konkrétními projevy rizikového chování. V centru pozornosti stojí úkol zamezit u co nejvyššího počtu osob, aby se u nich výraznější projevy rizikového chování vůbec objevily. (Miovský, Zapletalová, Skácelová, 2010)

Hlavními úkoly v oblasti prevence kriminality mládež patří zvyšování právního vědomí a to na všech stupních základních škol. Potřebným je také rozvoj aktivit mládeže v oblasti sportu, kultury a v oblasti zdravého životního stylu na všech stupních škol. Velice důležitá je protidrogová prevence zaměřená na předcházení používání drog dosud nezasaženou populací, medializace preventivních aktivit, informační působení a podpora volnočasových aktivit pro neorganizované děti a mládež se zaměřením na rizikové skupiny.

5.2. Zásady efektivní prevence u dětí a mládeže

Na základě různých výzkumných zjištění a praktických zkušeností můžeme souborně označit několik kritérií v oblasti rizikového chování za podstatné. Jsou jimi:

- komplexnost a kombinace mnohočetných strategií působící na určitou cílovou skupinu;
- programy na sebe musí navazovat a vzájemně se doplňovat;
- cílenost a adekvátnost informací i forem působení (vzhledem k cílové populaci a jejím věkovým, demografickým a sociokulturním charakteristikám);
- časný začátek preventivních aktivit (ideálně již v předškolním věku);
- pozitivní orientace primární prevence (podpora zdravého životního stylu);
- orientace nikoliv pouze na úroveň informací, ale především na kvalitu postojů a změn v chování;
- využití „peer“ prvku, důraz na interakci a aktivní zapojení;
- denormalizace¹⁰ – zvýšit v daném společenství povědomí o daném problému;
- vytváření podpůrného a pečujícího prostředí;
- nepoužívání neúčinných prostředků.

Na každý prevenční program či intervenci pak tato kritéria musíme vztahovat a vyžadovat aby byla bezezbytku naplněna. (Miovský, Zapletalová, Skácelová, 2010)

5.3. Cílové skupiny primárně preventivních programů

Pro zajištění kvalitního provedení programu je zapotřebí si stanovit, jaké cílové skupině je program určen a jaký na ni má mít efekt. Rozlišení cílové skupiny je zásadní požadavek při tvorbě programu.

Pro popis cílové skupiny lze zvolit několik kritérií. Obecně platí, že čím více kritérií je k popisu cílové skupiny použito, tím lépe. Podstatnou součástí definování cílových skupin je také zdůvodnění, proč je daný program vhodný právě pro tuto cílovou skupinu a jaké problémy program u této skupiny řeší a jak.

Při popisu cílové skupiny požadují standarty 3-5 kritérií, která jsou významná vůči realizovanému programu.

Věkové kritérium

Rozděluje populaci do pěti cílových skupin. Hranice mezi jednotlivými

¹⁰ Znamená, že se normy a hodnoty určitého společenství změní tak, aby lidem nepřipadalo rizikové chování jako žádoucí, ale ani jako neutrální sociální norma.

skupinami zohledňuje vývojově-psychologické období, věkové členění ve školách a školských zařízeních a současně také důležité věkové hranice dané zákonem (hranice trestní odpovědnosti atd.)

- předškolní věk (3-6 let);
- mladší školní věk (6-12 let);
- starší školní věk (12-15 let);
- mládež (15-18 let);
- mladí dospělí (18-26 let).

Kritérium náročnosti

Podstatou tohoto kritéria je co nejobecněji konkretizovat možnou zdravotní a sociální zátěž vůči jednotlivým typům rizikového chování. Podstatně velkým rozdílem v náročnosti provedení programu je např.: realizace programu na běžné základní škole oproti škole pro děti s poruchami chování. S tím také souvisí rozdílné ohodnocení po stránce finanční, tak z hlediska hodinových dotací.

Institucionální kritérium

V souvislosti se školní prevencí se setkáváme s několika cílovými skupinami. Rozlišení těchto skupin má velký význam a to především z hlediska různé míry společenské nebezpečnosti jevů, jimž se preventivní programy snaží předcházet.

- **Žáci, studenti** jsou nejsnadněji dostupnou cílovou skupinou pro preventivní programy. V rámci škol existuje velká podpora ze strany výchovných pracovníků a školních psychologů, které je možno pro prevenci využít;
- **U studentů vysokých škol** je smysluplnost a efektivnost preventivních programů užší. To vyplývá především z jejich vyšší inteligence, kritičnosti a znalostí v oblasti rizikového chování;
- **Děti a mladiství v zařízeních ústavní péče** jsou vysoce specifickou a rizikovou skupinou. Spektrum rizikového chování u těchto dětí je velice široké a vždy se jedná o selektivní práci, neboť rodinné zázemí a složitá osobní situace přináší vyšší rizikovitost. Ve většině případů se hovoří

o indikované primární prevenci¹¹, neboť se již u mnohých vyskytly první známky rizikového chování;

- **Nezaměstnaní a mladí lidé do 26 let** tvoří potenciálně velmi rizikovou skupinu z hlediska prevence rizikového chování. Přestože je tato skupina obvykle odkázána na velmi nízké příjmy plynoucí z různých státních podpor, mohou se u nich vyskytovat další sociálně obtížné situace jako např.: nízká kvalifikace, nezaměstnanost rodičů, nezáměr ze strany rodičů atd.). Tato problematika vyžaduje velmi specifické preventivní metody. (Miovský, Zapletalová, Skácelová, 2010)

¹¹ Indikovaná prevence je určena těm dětem a dospívajícím, u kterých není možné diagnostikovat škodlivé užívání nebo závislost na návykových látkách, ale kteří vykazují varovné známky užívání návykových látek.

6. Analýza primární prevence prováděné policií v Pardubickém kraji

Od počátku devadesátých let je celosvětovým trendem upřednostňovat prevenci před represí. Policie je především chápána jako složka represivní, ale je zapotřebí ji začít vnímat jako instituci, která pomáhá především lidem. Tomu napomohl v roce 1999 tehdejší policejní prezident plk. JUDr. Jiří Kolář, který svým rozkazem stanovil zásady činnosti preventivně informačních skupin Policie České republiky (PIS). Právě toto nařízení se stalo jedním z východisek pro policejní práci v oblasti předcházení kriminality a informování veřejnosti o možnostech ochrany osob a majetku.

Uvedená funkce vešla do povědomí veřejnosti pod názvem „tiskový mluvčí“. Později byla přejmenována na „pracovník vztahů k veřejnosti“. Právě toto označení přesně vystihovalo hlavní myšlenku vyplývající z pracovní náplně pracovníků zařazených na PIS. Preventivně informační skupiny jsou prioritou v oblasti prevence kriminality, kdy hovoříme o pracovištích na úrovni územních odborů, městských a krajských ředitelství.

Od začátku roku 2010 došlo k navýšení systematizace tabulkových míst, kdy např. na územních odborech stoupl počet pracovníků z jednoho na dva. Praxe je taková, že jeden policista vykonává funkci tiskového mluvčího a druhý se věnuje pouze prevenci. (Koniček, Kocábek, 2001)

Pracovníci PIS provádějí činnost v oblasti sociální prevence. „*Pokyn ukládá povinnost preventivně informačních skupin zohledňovat při své činnosti všechny aspekty ovlivňující bezpečí občanů, odhalovat příčiny a reagovat na okolnosti, které tvoří nežádoucí bariéry mezi policií a veřejností.*“ (Zoubková, 2002, s. 121) Další náplní je organizace aktivit pro dospělé občany, děti a mládež. Pořádají besedy, soutěže a spolupracují se školskými zařízeními. Důležité je, aby informace i zkušenosti, které posluchači při hodinách strávených s policisty získávají, postihovaly problematiku kriminality komplexně a také aby se spolupodíleli na formování právního vědomí. Neméně podstatným úkolem je také vytvářet pozitivní vztahy mezi dětmi a policisty. Právě v dětském věku je zapotřebí utvářet kladné návyky, postoje a názory.

6.1. Preventivní činnost realizovaná PČR Svitavy a PČR Ústí nad Orlicí

Územní odbor Svitavy

Práce preventivně informační skupiny PČR Svitavy spočívá zejména v pořádání besed a přednášek v mateřských, základních a středních školách či ve středních odborných učilištích. Dále pak v klubech důchodců nebo v jiném společenství seniorů.

Mateřské školy

Téma pro nejmenší posluchače realizované Preventivně informační skupinou Územního odboru PČR Svitavy nese název: „*Učíme se s policií*“. Cílem této přednášky je dětem přiblížit práci policisty, učit je poznávat dopravní značky, procvičovat správné rozhlížení a přecházení vozovky. Za pomoci omalovánek je dětem vysvětleno, jaké je správné a nesprávné chování.

Územní odbor PČR Svitavy v roce 2011 realizoval celkem 8 besed v mateřských školách a celkový počet posluchačů činil 144 předškolních dětí.

Základní školy, speciální a zvláštní školy, dětské domovy

Základní školy v okrese Svitavy jsou pravidelně oslovovány preventivně informační skupinou s nabídkou preventivních programů. Jednotlivé besedy jsou přizpůsobeny svým zaměřením věku posluchačů. Preventivně informační skupina PČR Svitavy nabízí preventivní besedy jak pro I. stupeň základních škol, tak pro II. stupeň základních škol a gymnázií. Přednášky se konají vždy v prostorách školy po dobu 45 min. Blíže k jednotlivým programům určeným pro základní školy v kapitole 6.3 této práce.

V roce 2011 Územní odbor PČR Svitavy realizoval 47 besed na I. stupních základních škol s celkovým počtem posluchačů 1229. Na II. stupních bylo provedeno 51 besed, s celkovým počtem posluchačů 1166.

Střední školy, střední odborné školy, gymnázia, učiliště, odborná učiliště

Územní odbor PČR Svitavy má pro žáky středních škol a učilišť připravena tato témata:

- šikana – v rámci programu preventisté žáky informují o tomto negativním sociálním jevu a podají především informace, jak se oběť může bránit a komu se má svěřit;
- kyberšikana – velice aktuální a nejvíce žádané téma. V rámci besedy se preventisté zaměřují na nebezpečné chování na sociálních sítích, sextingu, kybergroomingu atd.;
- rizikové chování;
- trestní odpovědnost.

Ke každému tématu má preventistka zpracované prezentace. Výklad je prokládán případy z policejní praxe.

Délka jednotlivých besed činí 45 min. Výjimkou je beseda na téma kyberšikana, která pro svou obsáhlou vyžaduje 2x 45 min.

Územní odbor PČR Svitavy v roce 2011 realizoval na středních školách a učilištích celkem 2 besedy s celkovým počtem 90 posluchačů.

Preventivní činnost pro seniory

Územní odbor PČR Svitavy reaguje na zájem seniorů o besedy a připravil proto besedu s názvem „*(Ne) bezpečný věk*“. Jednotlivé besedy se konají v domovech i klubech důchodců, domech s pečovatelskou službou i v obcích (na obecním úřadu, v knihovně atd.) Prevence je zaměřena na trestnou činnost páchanou na seniorech. Jedná se především o různé podvody, majetkovou kriminalitu, domácí násilí, nebezpečný pohyb v silničním provozu atd.

Koncem roku 2011 Územní odbor PČR Svitavy ve spolupráci s Besipem realizoval besedy zaměřené výhradně na bezpečnost seniorů v dopravě. Každý účastník obdržel nákupní tašku s reflexními pruhy a reflexní pásek.

Celkem bylo realizováno 7 besed s celkovým počtem posluchačů 175.

Územní odbor Ústí nad Orlicí

Preventivně informační skupina PČR Ústí nad Orlicí má ve své nabídce následující besedy, akce, programy a dlouhodobé projekty určené pro širokou veřejnost. Statistiku realizovaných projektů Preventivně informační skupiny PČR Ústí nad Orlicí zde bohužel neuvádím. Nebyla mi poskytnuta.

Mateřské školy

Pro mateřské školy nabízí preventivně informační skupina PČR Ústí nad Orlicí besedu s názvem „*Ajaxův kufřík*“. Jedná se o preventivní projekt, který si za svůj cíl klade zvýšení právního vědomí již u dětí předškolního věku. Průvodcem jim je policejní pes Ajax. Samotná beseda je zaměřena na téma: osobní bezpečí, doprava, krádež aj.

Základní školy

Základní školy v okrese Ústí nad Orlicí jsou pravidelně oslovovány preventivně informační skupinou s nabídkou preventivních programů. Jednotlivé besedy jsou přizpůsobeny svým zaměřením věku posluchačů. Preventivně informační skupina PČR Ústí nad Orlicí, nabízí preventivní besedy jak pro I. stupeň základních škol, tak pro II. stupeň základních škol a gymnázií. Přednášky se konají vždy v prostorách školy po dobu 90 min. Blíže k jednotlivým programům určeným pro základní školy v kapitole 6.3 této práce.

Střední školy, střední odborné školy, gymnázia, učiliště, odborná učiliště

V rámci středních škol nabízí preventivně informační skupina PČR Ústí nad Orlicí následující témata besed odpovídající věku posluchačů.

- právní odpovědnost mladistvých;
- kyberšikana;
- šikana;
- prevence protiprávních jevů (alkohol, kouření, drogy, krádeže);
- doprava, dopravní nehody.

Jednotlivé besedy probíhají na daných školách. Časové vyhrazení na jedno dané téma činní 90 min.

Družiny, dětské domovy, domovy mládeže

Také s dětskými domovy a domovy mládeže spolupracuje preventivně informační skupina PČR Ústí nad Orlicí. Tyto organizace si mohou vybírat z následující nabídky pořádaných besed:

- doprava, dopravní testy pro chodce, cyklisty, vybavení kola, dopravní značky, aj.;
- kyberšikana;
- šikana;
- prevence protiprávních jevů (alkohol, kouření, drogy, krádeže).

Projekty dlouhodobého a celorepublikového významu PČR

Zebra se za Tebe nerozhledne

Mezi další akce, které Policie ČR organizuje, patří tento preventivní projekt, který probíhá dvakrát ročně v rozsahu jednoho týdne. Probíhá na území České republiky, a to na začátku školního roku a ve druhé polovině školního roku. Cílem projektu je preventivně působit na chodce a další účastníky silničního provozu. Akce je zaměřena zejména na dodržování pravidel bezpečného přecházení vozovky a odbourávání mýtů o absolutní přednosti chodců na přechodech pro chodce. (Policie ČR, 2010)

Senioři sobě

Jedná se o projekt určený nejen pro seniory, ale také osoby se zdravotním handicapem, důvěřivé osoby, osoby žijící osamoceně a slabé ženy. Právě tyto lidé se často stávají obětí podvodníků a zlodějů.

Formou informačních letáků, informací v regionálních i celostátních médiích, besed a přednášek jsou senioři a další "ohrožené" osoby na tato nebezpečí upozorňováni.

Tento projekt je postaven na těchto principech:

- aktivní spolupráce samotných seniorů a aktivních občanů s představiteli obcí, měst a Policií České republiky;
- speciální policejní proškolení na tzv. „kurýra prevence“, který po absolvování policejního zaškolení oslovuje známé z okruhu seniorů a dalších ohrožených osob ve svém okolí;
- dobrovolnost, aktivita seniorů ochránit sami sebe a svoje blízké či známé. (Policie ČR, 2010)

Tísňová linka pro neslyšící

Jedná se o projekt Policie České republiky, který počátkem roku 2006 iniciovala Preventivně informační skupina Správy hlavního města Prahy. Projekt si klade za cíl zpřístupnit v plném rozsahu linku tísňového volání: 158 všem občanům, především i těm handicapovaným s poruchou či úplnou ztrátou sluchu.

Policisté požádali o spolupráci telekomunikační společnost, která jim vyšla vstříc, a za společné spolupráce vzniklo telefonní mobilní číslo určené pouze pro tuto skupinu osob. Jedná se o číslo 603 111 158.

V současné době Operační středisko Správy hlavního města Prahy PČR přijímá tísňové SMS zprávy od handicapovaných osob, především neslyšících, nedoslýchavých, ale i hluchoněmých. (Policie ČR, 2010)

Obezřetnost se vyplatí

Jedná se o preventivně informační kampaň Policie ČR, která je zaměřena na kapesní krádeže. Cílem této preventivní informační kampaně „Obezřetnost se vyplatí“ je, aby se lidé naučili dávat si pozor na své osobní věci. (Policie ČR, 2010)

Rok zabezpečení vozidel

Tento projekt s heslem: „Prevence znamená bezpečí! Zabezpečte si své auto“ byl zpuštěn s těmito cíli:

- realizace aktivní, trvalé komunikace k problematice prevence krádeží vozidel na několika úrovních;
- upozorňování na rizika odcizení a finanční ztráty vyplývající z nezabezpečení majetku proti krádežím;
- zvyšování zájmu motoristické veřejnosti o zabezpečení vozidel;
- zvýšení povědomí občanů, motoristů o možnostech a způsobech zabezpečení motorových vozidel proti krádežím, tj. usnadnění výběru vhodného typu zabezpečení;
- snížení škodného průběhu pojistitelů z titulu krádeží pomocí zvýšené, státem doporučené a pojistiteli podporované prevence krádeží motorových vozidel. (Policie ČR, 2010)

Bezpečná domácnost II.

Na konci roku 2010 se Policie ČR, pod záštitou policejního prezidenta, zapojila do vzdělávacího programu "Bezpečná domácnost", který je zaměřen na seniory. Přednášky jsou určeny zejména pro pracovníky terénních sociálních služeb pečujících o seniory v domácnostech s pečovatelskou službou, denních stacionářích, odlehčovacích službách a pracovníkům pobytových zařízení.

V rámci dílčího vzdělávacího programu "Bezpečná domácnost II", který zajišťuje Policie ČR, byl připraven čtyřhodinový cyklus preventivních přednášek zaměřených na kriminalitu páchanou na seniorech, kdy formou výukového demonstračního videa jsou představovány reálné nebezpečné situace, do kterých se senioři (a nejen oni) mohou dostat. Pro prezentaci je využíváno DVD "(Ne)bezpečný věk". (Policie ČR, 2010)

6.2. Preventivní činnost Městské policie Pardubice

Ředitelství městské policie se nachází v centru města, Pernerově ulici číslo 443.

Městská policie Pardubice si uvědomuje důležitost preventivní činnosti v jejím boji proti zvyšující se kriminalitě. Preventivní působení využívá nerepresivních prostředků, jejichž úkolem je předcházení kriminalitě a obav z ní. Proto oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy Městské policie Pardubice aktivně působí na občany města Pardubice i na rizikové skupiny, kterými jsou především děti, mládež a senioři.

Práce Městské policie Pardubice, spočívá zejména v pořádání besed a přednášek v mateřských, základních a středních školách či ve středních odborných učilištích. Dále pak v klubech důchodců nebo v jiném společenství seniorů. Jejich cílem je seznamování dětí, mládeže a seniorů s činností městské policie, zvyšování jejich právního vědomí a informování o možnostech bezpečného chování a o mnohém nebezpečí, se kterým se děti i dospělí mohou setkat v reálném životě. Mezi další preventivní programy patří "Signál v tísni", který je určen především osamocným seniorům s vážnějšími zdravotními potížemi. Oddělení prevence se také věnuje pořádání různých dopravních a vědomostních soutěží, zaměřených na zvyšování právního vědomí žáků a studentů. Zabezpečuje činnost na dětském

a dopravním hřišti a spoluúčastní se na přípravě a realizaci dalších preventivních projektů a akcí určených pro širokou pardubickou veřejnost.

Mateřské školy

Oddělení prevence již sedmým rokem aktivně nabízí besedy pro předškoláky na téma:

- bezpečné chování doma a na ulici;
- nález injekční stříkačky;
- kontakt se psem nebo jiným toulavým zvířetem;
- kontakt s cizí osobou;
- dopravní výchova (chodec a malý cyklista.)

Cílem těchto besed je zvyšovat motivaci a zájem dětí o jejich bezpečí. Besedy jsou tvořeny formou her adekvátních věku předškoláků.

Městská policie Pardubice v roce 2011 navštívila celkem 29 mateřských škol a v rámci těchto besed bylo osloveno 837 předškolních dětí.

Základní školy

V roce 2011 bylo v rámci preventivních besed pro žáky základních škol uspořádáno celkem 904 hodin tematických besed, s cílem zvýšit právní vědomí a informovanost dětí a mládeže. Tato činnost je pravidelně prováděna již od roku 1997 v souladu se změnami v zákonech a také reaguje na změny ve společnosti a poptávku jednotlivých škol.

V letošním roce projevily zájem o preventivní besedy i ZŠ Montessori a ZŠ Waldorfská. Na těchto školách se pracuje se žáky alternativním způsobem, který vede žáky k větší samostatnosti a schopnosti využít získané znalosti. V rámci 12 hodin bylo proškoleny 142 žáků.

Blíže k prevenci kriminality na základních školách v kapitole 6.4. – Preventivní programy Městské policie Pardubice pro základní školy.

Základní školy (pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami)

Také v roce 2011 spolupracovalo oddělení MP Pardubice se základními školami pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, a to jak s dětmi

předškolního věku, tak i se žáky, kteří navštěvují praktické obory po absolvování povinné devítileté školní docházky.

Uskutečnilo se 10 hodin besed, kterých se zúčastnilo 72 žáků. Témata besed se přizpůsobovala poptávce školy a schopnostem dětí, zvláště na téma prevence negativního chování.

Základní školy v obcích s veřejnoprávní smlouvou s MP Pardubice

Stejně jako v předcházejících letech, tak i v roce 2011 spolupracovala MP Pardubice na úseku prevence i s obcemi, které mají s městskou policií uzavřenou veřejnoprávní smlouvu dle zákonných podmínek. Jedná se o základní školy v Holicích a Heřmanově Městci. Tyto školy s městskou policií aktivně spolupracují, a proto se je snaží zapojovat i do dalších preventivních aktivit oddělení Prevence kriminality. Jedná se např. o soutěž „Právo pro každý den“ a promítání výchovně preventivních filmů.

Školní družiny

Již třetím rokem navštěvuje oddělení prevence kriminality žáky školní družiny při ZŠ Benešovo náměstí. Pokračuje tak projekt Bezpečná cesta do školy, který vznikl v roce 2009. V rámci tohoto projektu bylo osloveno 205 žáků.

Promítání videokazet s besedou

V jarních měsících oddělení prevence kriminality pořádá v prostorech DDM Delta pro žáky 6. a 9. tříd základních škol promítání videokazet s názvem „Nechte mě bejt“ a „Když musíš, tak musíš“, spojené s besedou.

Celkem tuto projekci shlédlo 817 žáků v rámci 62 hodin.

Tabulka č. 2.

Přehled promítání videokazet

Název videokazety	Počet žáků	Počet hodin
„Nechte mě bejt“	544	32
„Když musíš, tak musíš“	273	30

Zdroj: Zpráva oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy o činnosti za rok 2011

Střední školy a střední odborná učiliště

Ve školním roce 2010/2011 nabízelo oddělení prevence kriminality besedy na tato témata:

- 1. Závislosti** (drogy, alkohol, tabák, hazard, léky..., nebezpečí pro konzumenty, trestněprávní dopady po jednání pod vlivem těchto látek, prevence);
- 2. Šikana** (formy šikany, oběť, agresor, šikana a paragrafy, řešení, první pomoc, případy z praxe a jejich řešení, statistiky, prevence);
- 3. Rozdíly mezi lidmi** (předsudky, rasová a náboženská nesnášenlivost, sekty, diskriminace, trestněprávní důsledky);
- 4. Psychologie davu, vandalismus, extremismus** (dynamika davu, publika na koncertech, sportovních utkání..., vandalství, trestné činy a trestní sazby za tato jednání);
- 5. Domácí a sexuální násilí** (charakteristika pojmu domácí násilí, zákonná opatření na ochranu oběti, centra a střediska, kde hledat pomoc, pohlavní zneužívání, znásilnění – homo i heterosexuální, předcházení těmto násilnostem, trestněprávní kontext);
- 6. Rodinné vztahy, týrání dětí, útěky z domova**
- 7. Prostituce, obchod s bílým masem**

Tabulka č. 3.

Přehled témat na středních školách

Téma	Počet studentů	Počet hodin
Psychologie davu, vandalismus, extremismus	40	2
Prostituce, obchod s bílým masem	103	5
Šikana	30	2
Závislosti	120	10
Trestní právo a trestní odpovědnost	283	18
Domácí násilí	26	2

Zdroj: Zpráva oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy o činnosti za rok 2011

V roce 2011 se s studenty na 10 středních školách či středních odborných učilištích besedovalo celkem 39 hodin a zúčastnilo se 602 studentů. Diskutovalo se na výše uvedená témata. Cílem těchto preventivních přednášek a besed bylo zvyšování

a upevnění právního vědomí mladistvých s důrazem na trestně právní důsledky protiprávního jednání. Byla rozebírána řešení, prevence a následky nebezpečných sociálně patologických jevů pro jejich budoucí život.

Prevence nehodovosti na dětském dopravním hřišti

Výuka dopravní výchovy ve školách i na dopravním hřišti je zaměřena zejména na bezpečné chování chodce a cyklisty v silničním provozu. Důraz je kladen na přecházení přechodů pro chodce a na základní dovednosti začínajících cyklistů v provozu na pozemní komunikaci. Nejvíce jsou využívány konkrétní příklady dopravních situací z nejbližšího okolí školy. Jsou střídány různé metody – otázky, odpovědi, vysvětlení, názorné pomůcky, simulace dopravních situací pomocí světelného zařízení, demonstrace s využitím dětí jako figurantů, malé soutěže a testy.

Preventivní činnost pro seniory

V tomto roce se v rámci „Seniorprogramu 2“ uskutečnily přednášky, které přiblížily seniorům problematiku kriminalistických postupů na místě trestného činu, typologie osobnosti, seniora v dopravě, prevence nehodovosti a postupů policie na místě dopravní nehody a mezigeneračních problémů. Pro dobrovolníky z řad Seniorprogramu byla připravená také lekce sebeobrany. Dále se v roce 2011 uskutečnily besedy pro seniory organizované v klubech seniorů. Cílem této aktivity je zvýšit informovanost o možném nebezpečí podvodů a krádeží a zároveň o možnostech, jak tomuto předejít.

Spolupráce s tělesně postiženými spoluobčany

Na oddělení prevence se v uplynulém roce obrátily s žádostí o spolupráci organizace tělesně postižených spoluobčanů a to Tyflo centrum a Handicap centrum Křižovatka. Pro tuto skupinu občanů uspořádalo oddělení následující akce:

- prohlídka služebny MP
- návštěva jízdniho oddílu s možností projížďky
- sebeobrana pro tělesně postižené

Preventivní a propagační akce

- **Právo pro každý den** – soutěž v oblasti právního vědomí;
- **Bezpečně na ulici** – nácvik správného chování v dopravě, které pořádá ve spolupráci s městskou policií MŠ Koníček;
- **Auto-moto-show** – informování veřejnosti o činnosti MP především z oblasti prevence a dopravy;
- **Den bez aut** – zajištění jízdy zručnosti na této akci;
- **Škola kouzel kouzelníka Pavla Kožíška** – propagace dětských preventivních materiálů;
- **Účast na dni IZS;**
- **Odpolední zpívání s Dádou Patrasovou** – propagace dětských preventivních materiálů;
- **Vánoční hodina zpěvu s Uhlířem** – propagace dětských preventivních materiálů;
- **Radniční zpravodaj** – publikování aktuálních dění;
- **Pardubická devítka** – zajišťování přeboru městských a státních policií v běhu na 9 km;
- **„Okénko městské policie“** – pravidelná relace na Českém rozhlasu Pardubice, prezentace činnosti MP.

Preventivní projekty

Signál v tísni, projekt Městské policie Pardubice, ve spolupráci s Rychlou záchrannou službou, firmami ELSYCO s.r.o. a RADOM s.r.o., pod patronací Magistrátu města Pardubic, je určen pro rizikovou skupinu osob, které se ocitají v ohrožení života a zdraví pro svou dlouhodobou nemoc nebo trvale velmi závažný zdravotní stav. Urychluje a zlepšuje komunikaci mezi složkami poskytujícími pomoc a snižuje riziko ohrožení člověka, který se ocitne v nouzi. Je především určen osobám, které pro náhlé zhoršení stavu nejsou schopny přivolat pomoc běžným způsobem (telefonem apod.). Zejména u osaměle žijících nemocných osob tak může vzniknout situace, která by měla za následek těžké poškození zdraví nebo dokonce smrt postiženého. (mppardubice, 2011)

Ačkoli byl projekt Zdraví 21, jehož dílčím cílem bylo snížit počet nehod a úrazů cyklistů, ukončen rozhodnutím krajského úřadu již v roce 2010, městská policie i nadále pokračuje v kontrole používání ochranných cyklistických přileb u dětí do 18ti let, což je podle zákona č. 361/2000 Sb. povinné. Strážník při porušení této povinnosti poučí dítě o nutnosti používání ochranné přilby, zjistí totožnost a následně jsou prostřednictvím informačních dopisů s letákem informováni zákonní zástupci dítěte.

Soutěž v oblasti právního vědomí „Právo na každý den“

Každoročně Městská policie Pardubice pořádá soutěž, v oblasti právního vědomí. Cílem soutěže je podnítit zájem nejen žáků, ale i pedagogů a širší veřejnosti o právní problematiku a tím rozvinout a posílit právní vědomí mladé generace zajímavým a efektivním způsobem. Prostřednictvím soutěže, chce MP Pardubice podrobněji poznat současnou úroveň právního vědomí žáků, aby pořádání následných besed mohlo na tyto znalosti navazovat nebo je dále doplňovat. (mppardubice, 2011)

6.3. Preventivní programy PČR Svitavy a PČR Ústí nad Orlicí pro základní školy

Územní odbor Svitavy

Územní odbor PČR Svitavy nabízí širokou škálu témat jednotlivých besed. Největší část prevence je věnována žákům základní škol na základě velké poptávky ze strany škol. Výběr témat je široký a v rámci možností je Územní odbor PČR Svitavy schopen připravit besedy i na téma, které běžně nepřednášejí (např.:krádež a lež).

Základní školy I. stupeň

V rámci teoretické části ve školních třídách základních škol se děti učí poznávat dopravní značky, povinnou výbavu kola, správné rozhlížení a přecházení vozovky, bezpečný pohyb v silničním provozu atd. Po splnění praktické části následuje část praktická, která se uskutečňuje na dopravním hřišti. Děti nacvičují situace s kterými se setkávají v silničním provozu. Dopravní výchova je také

přípravou na okresní cyklistickou soutěž, jenž každý rok proběhne pod záštitou DDM a Besipu. Preventisté a dopravní policisté zde vystupují jako rozhodčí. Neznalosti účastníků jsou pak pro ně vodítkem na co se při preventivní práci v oblasti dopravy zaměřit.

Téma „Vlastní bezpečí“, se přednáší za pomoci interaktivního kurzu (záchranný kruh). Obsahem je prevence běžných rizik doma (neznámý člověk, internet, telefon, odchod z domova, zbraně, alkohol) i venku (nebezpečné předměty, bezpečná cesta za tmy atd.). Za pomoci animované hry lze malým dětem také vysvětlit srozumitelným způsobem problematiku sociálně patologických jevů jako je právě např.: šikana a kyberšikana. Cílem projektu učíme se s policií je během přednášek dětem přiblížit práci policisty, učit je poznávat dopravní značky, procvičovat správné rozhlížení a přecházení vozovky.

Základní školy II. stupeň a gymnázia

Pro žáky druhého stupně základních škol a víceletých gymnázií má Územní odbor PČR Svitavy připravena následující témata. K jednotlivým tématům jsou zpracovány počítačové prezentace.

- šikana – tento negativní sociální jev je obecně známé téma. Většina dětí se s ním na vlastní kůži nebo ve svém okolí setkala. Většina ale neví jak se bránit, komu se svěřit;
- kyberšikana – velice aktuální a nejvíce žádané téma. V rámci besedy se preventisté zaměřují na nebezpečné chování na sociálních sítích. Dále se věnují sextingu, kybergroomingu atd.;
- rizikové chování;
- trestní odpovědnost.

Územní odbor Ústí nad Orlicí

Preventivně informační skupina PČR Ústí nad Orlicí oslovuje základní školy se svojí nabídkou pomocí internetu. Svou nabídku besed rozesílá preventivně informační skupina emaily na základní školy v kraji Ústí nad Orlicí. Na základě odpovědí základních škol následně provádí jednotlivé besedy. Záleží pouze na základních školách zda PČR Ústí nad Orlicí osloví.

Besedy se následně konají v prostorách základních škol a jejich časová dotace je cca 90min. Větší část besed není sjednávána dlouhodobě a pravidelně. Besedy se konají zpravidla jednou do roka. Výjimkou je však „Ajaxův zápisník pro 2. a 3. třídy, při kterém policisté působí na základní škole vždy jednou za měsíc po celý školní rok

Základní školy I. stupeň

Základním školám nabízí Preventivně informační skupina PČR Ústní nad Orlicí následující témata besed.

- ajaxův zápisník pro 2. a 3. třídy (pracovní sešit na celý rok);
- šikana;
- kyberšikana ;
- doprava, dopravní testy pro chodce, cyklisty, vybavení kola, dopravní značky, aj.;
- prevence protiprávních jevů (alkohol, kouření, drogy, krádeže).

„Ajaxův zápisník“ je preventivní projekt, jehož cílem je zvyšovat právní vědomí již u dětí mladšího školního věku; průvodce jim dělá policejní pes Ajax.

Žáci druhých tříd základních škol se učí pomocí Ajaxova zápisníku předcházet různým sociálně patologickým jevům např.: šikaně, alkoholu a nealkoholovým drogám, hazardním hrám apod. Seznamují se také s běžnými každodenními záležitostmi jako je pohyb v silničním provozu a vlastní bezpečnost.

Žáci dostávají zápisník, se kterým pracují po celý rok za pomoci učitelů a rodičů. Policisté pro ně připravují různé soutěže, testy a přitom zjišťují, co se od policejního psa Ajaxe, naučili. Zápisník obsahuje 10 témat. Každé téma je vždy na 1 měsíc ve školním roce. Témata jsou řazena vhodně vzhledem k věku žáků. Malí školáci se postupně seznamují s policistou, s činnostmi policie, dopravní tematikou a od listopadu začínají závažnější témata, kdy již děti znají „svého policistu“ a navykly si na práci se zápisníkem.

Podrobný obsah preventivního projektu „Ajaxův zápisník“ je uveden v příloze č. 1 této práce.

Základní školy II. stupeň a gymnázia

Pro II. stupeň základních škol a gymnázií má preventivně informační skupina Ústí nad Orlicí připravena tato témata jednotlivých besed.

- právní odpovědnost nezletilých;
- sešit plný průšvihů;
- doprava, dopravní testy pro chodce, cyklisty, vybavení kola, dopravní značky, aj.;
- šikana;
- kyberšikana;
- prevence protiprávních jevů (alkohol, kouření, drogy, krádeže).

6.4. Preventivní programy Městské policie Pardubice pro základní školy

Městská Policie Pardubice úzce spolupracuje se Základními školami v Pardubicích. Nabízí jim řadu tematických besed, jejichž cílem je zvýšit právní vědomí a informovanost. Jednotlivé besedy jsou pořádány jednou do roka a to v každém ročníku od I. a II. stupně základních škol.

Jednotlivé besedy jsou tematicky přizpůsobeny věku posluchačů. Na I. stupni Základních škol jsou besedy zaměřeny především na dopravní výchovu. Na II. stupni se příslušníci MP Pardubice věnují především prevenci kriminality.

Základní školy I. stupeň

1. a 2. třídy – Co nevíte o městské policii

Cílem setkání je navázat kontakt s dětmi i pedagogy. Beseda obsahuje informace o systému ve městě (čísla tísňového volání). Seznamuje žáky s problematikou jejich osobní bezpečnosti ve vztahu k neznámým osobám a předmětům, zvířatům a jiným nebezpečím, která dětem hrozí.

3. třídy – Co by měly děti vědět

Beseda je zaměřena na problematiku pořádku ve městě, přestupky proti občanskému soužití a majetku, přestupky porušující obecně závazné vyhlášky města (povinnosti držitelů psů, ničení zeleně, pálení ohňů, skládky apod.)

1. – 5. třídy – Dopravní výchova (teorie)

Cílem besedy je upozornit děti na dopravní situace ve městě, informovat o nebezpečných místech a posílit znalosti o dodržování pravidel silničního provozu. Pro žáky 1. - 3. tříd je výuka zaměřena na chodce, pro žáky 4. a 5. tříd na cyklisty. (mppardubice, 2011)

Základní školy II. stupeň

6. třídy – Právo, morálka a odpovědnost

Cílem je pochopit podstatu pravidel ve společnosti, porozumět rozdílům mezi právem a morálkou, následky porušování pravidel ve společnosti – tresty, sankce, zákazy, opovržení společností atd.

7. třídy – Základní lidská práva a svobody

Cílem je pochopit základní podstatu lidských práv a svobod, vztah mezi právy a povinnostmi, svobodou a odpovědností. Seznámení s Všeobecnou deklarací lidských práv, s Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod aj.

8. třídy – Trestní zákon a zákon o odpovědnosti mládeže

Cílem je seznámit žáky s funkcí trestního práva ve společnosti, strukturou trestního práva, trestní odpovědností a s pojmy pachatel, spolupachatel, alternativní trest, orgány činné v trestním řízení apod.

9. třídy – Sociálněpatologické jevy v trestněprávním kontextu

Cílem je seznámit žáky s trestním zákonem a s trestnými činy, které souvisí s rasismem, drogami, šikanou nebo s jiným negativním chováním dětí a mládeže. (mppardubice, 2011)

Tabulka č. 4.

Přehled jednotlivých témat MP Pardubice

Téma besedy	Počet hodin
Kompetence a práce městské policie	36 hod.
Právo, morálka, odpovědnost	57 hod.
Trestné činy, trestní odpovědnost, zákon č. 218/2003	55 hod.
Závislosti a jiné sociálněpatologické jevy v trestně právním kontextu	57 hod.
Základní lidská práva, kyberšikana a „bezpečný internet“	55 hod.
Dopravní výchova pro chodce a cyklisty	196 hod.
Praktická výuka dopravní výchovy na DDH	448 hod.
CELKEM	904 hod.

Zdroj: Zpráva oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy o činnosti za rok 2011

Promítání videokazet s besedou

Na jaře pořádá oddělení prevence kriminality MP Pardubice promítání videokazet s názvem „Nech mě bejt“ a „Když musíš tak musíš“, spojené s následnou besedou. Promítání je určeno pro žáky 6. a 9. tříd základních škol a koná se v prostorách DDM Delta.

Videokazeta s názvem „Nechte mě bejt“ je určena především pro žáky šestých ročníků. Obsahuje čtyři příběhy, které jsou natočeny podle skutečných událostí. Tématicky se dotýkají pohlavního zneužívání, šikany, znásilnění a manipulace s výbušninou. Po zhlédnutí jednotlivého příběhu dostávají děti prostor o dané problematice diskutovat.

Druhá videokazeta „Když musíš tak musíš“ je určena především pro žáky devátých tříd. Zde je na pravdivých příbězích demonstrována drogová problematika. Promítání je opět doplněno o věcnou diskusi.

Cílem těchto besed a promítání je upozornit žáky na nebezpečí, které jim hrozí a podat informace o tom jak by se měli správně zachovat v konkrétních situacích.

Soutěž v oblasti právního vědomí „Právo na každý den“

„Právo pro každý den“ je interaktivní vzdělávání o zákonech, demokracii a lidských právech. Tato soutěž je určena pro žáky osmých a devátých tříd základních

škol a studentům třetích a čtvrtých ročníků osmiletých gymnázií. Díky aktivnímu zapojení studentů rozvíjí nejen právní znalosti, ale zejména praktické dovednosti, jež jsou potřebné v osobním i profesionálním životě: řešení konfliktů, kritické myšlení, srozumitelný projev, samostatnost a schopnost nahlížet na problémy z více úhlů.

Na soutěži se podílejí zkušení odborníci z mnoha profesí: právníci (advokáti, soudci, státní zástupci), probační pracovníci, pedagogové, pracovníci z oblasti prevence kriminality, městské policie, Policie ČR, místní úřady atd.

Do krajského kola v Hlinsku roku 2011 postoupilo z městských kol celkem 18 týmů. Každý tým musí být smíšený a čtyřčlenný. V předešlých čtyřech ročnících obsadilo první místo Gymnázium Hlinsko. Ročník 2011 vyhrálo Gymnázium Dašická Pardubice.

II. Empirická část

7. Výzkumná zpráva

V následující praktické části uvádím analýzu primárních programů zaměřených na prevenci kriminality. Jednotlivé besedy byly vedeny preventisty z Preventivně informační skupiny Svitavy a Ústní nad Orlicí a příslušnicemi z Městské policie Pardubice. Podrobně popsané besedy odkrývají jednotlivé rozdíly v provedení, struktuře, délce a frekvenci. Na základě této analýzy byl sestaven návrh dlouhodobého preventivního programu pro II. stupeň základních škol s využitím prožitkové pedagogiky. Preventivní program je navržen tak, aby respektoval stanovené osnovy prevence kriminality, a je přednostně určen preventistům Policie ČR a Městské policie.

7.1. Cíle průzkumu

Cíl 1: Popsat a analyzovat primární prevenci kriminality dětí a mládeže prováděnou policií na základních školách v Pardubickém kraji.

Cíl 2: Pomocí zúčastněného pozorování sledovat kvalitu a průběh preventivních programů prováděných Policií ČR a Městskou policií Pardubice.

Cíl 3: Na základě průzkumu analyzovat frekvenci preventivních programů prováděných policií v Pardubickém kraji.

Cíl 4: Komparace současného stavu primární prevence prováděné policií v Pardubickém kraji.

Cíl 5: Analyzovat schopnosti příslušníka MP a PČR, zaujmout a informovat.

Cíl 6: Návrh vlastního preventivně vzdělávacího programu s využitím prožitkové pedagogiky.

7.2. Metodologie a sběr dat

Ke zjištění potřebných dat jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Pro sběr dat bylo využito zúčastněného pozorování, jež můžeme definovat jako dlouhodobé a systematické sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu. (Švaříček, Šedřová, 2007)

Základním úkolem této práce bylo získání detailních a komplexních informací o studovaném jevu (kvalitativní přístup), nikoli získávání a porovnávání termínů míry a množství (kvantitativní výzkum). Cílem této práce je především proniknout do konkrétního případu a objevení nových souvislostí.

Samotné pozorování bych konkretizovala jako nestrukturované zúčastněné / participační pozorování. Při pozorování nebylo využito předem stanovených pozorovacích systémů, škály či jiného nástroje. Určené byli pouze jevy – preventivní programy kriminality a osoby – příslušnice Preventivně informační skupiny PČR Svitavy, Preventivně informační skupiny Ústí nad Orlicí a městské Policie Pardubice. Do vztahu s příslušnicemi Policie ČR a Městské policie Pardubice jsem vstupovala otevřeně jako výzkumník – pozorovatel. Po dobu zmiňovaných programů jsem byla vždy přítomna jako nestranný pozorovatel. Díky zúčastněnému pozorování jsem byla schopna detailně popsat kdy, a kde se daný program odehrává, co se v daném programu děje a kdo se jej účastní. (Hendl, 2005)

V rámci zúčastněného pozorování byl zjišťován průběh a kvalita preventivních programů prováděných policií na základních školách v Pardubickém kraji.

7.3. Definování metody

Podstatu kvalitativního výzkumu je jeho dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis. (Gavora, 2000) Kvalitativní výzkum tvoří široce rozprostřený sběr dat, aniž by na počátku byly stanoveny hypotézy. Jedná se o hloubkové a kontextuální prozkoumání definovaného jevu a získání maximálního množství informací. Kvalitativní výzkum stojí v zásadě na kvalitě jeho provedení. Po nasbírání dostatečného množství dat začíná výzkumník pátrat po souměrnosti dat, formuluje prozatímní závěry a hledá pro ně další souvislosti v datech. Výsledkem je formulování hypotézy. Hypotézy vzniklé na základě kvalitativního výzkumu jsou platné pouze pro vzorek na kterém byla data získána. (Švaříček, Šedřová, 2007)

7.4. Organizace průzkumu

Tento výzkum byl realizován ve spolupráci s Územním odborem PČR Svitavy a Územním odborem PČR Ústí nad Orlicí a Městskou policií Pardubice. Průzkum byl

zahájen v listopadu roku 2011 a ukončen v únoru roku 2012. Údaje byly získány na základě zúčastněného pozorování na základních školách a víceletých gymnáziích. V rámci průzkumu jsem se osobně účastnila celkem deseti preventivních programů. Konkrétně se jednalo o 1x program Policie ČR, Územní odbor Svitavy s názvem: „**Šikana**“, 4x program Policie ČR, Územní odbor Ústí nad Orlicí s názvy: „**Protiprávní jevy**“, „**Kyberšikana**“, „**Šikana**“ a 5x program Městské policie Pardubice s názvy: „**Právo, morálka, odpovědnost**“, „**Základní lidská práva a svobody**“, „**Trestní zákon o odpovědnosti mládeže**“, „**Sociálně patologické jevy v trestněprávním kontextu.**“

Jednotlivá pozorování byla provedena na těchto základních školách: Základní škola Bohousová, Základní škola a mateřská škola Libchavy, Základní škola Svitavy, Felberova 2, Základní škola Pardubice – Polabiny, Npor. Eliáše, Gymnázium, Pardubice, Dašická.

Pro jednotlivé besedy byla vyhrazena 1 nebo 2 vyučovací hodiny. Tedy 1x 45min, nebo 2 x 45min.

Po skončení rozhovorů byla provedena analýza dat a sepsána prezentace výzkumné zprávy. Pomocí kódování byly údaje rozebrány, konceptualizovány a sepsány novým způsobem.

8. Průzkum primární prevence kriminality zaměřené na Policii ČR v pardubickém kraji a Městskou policií Pardubice

V této části práce uvádím celkem šest vybraných struktur besed, kterých jsem se osobně zúčastnila. Konkrétně se jedná o tři besedy realizované Policií České Republiky a tři besedy organizované Městskou policií Pardubice. Níže uvedené struktury programů uvádím ve zkrácené formě. V závěru je doplňuji o můj vlastní pohled na celkové provedení besedy. Úplné – nezkrácené přepisy náslechnů jsou uvedeny v příloze č. 2 a č. 3 této práce.

Pomocí zúčastněného pozorování, které proběhlo na základních školách Pardubického kraje, bylo zjišťováno jakým způsobem, je Policií ČR a Městskou policií prováděna prevence kriminality v Pardubickém kraji.

Pracoviště **Krajské ředitelství policie Pardubického kraje**
 Územní odbor vnější služby Svitavy
 Preventivně informační skupina

Dne: 15. 12. 2011 od 11:45 do 12:30 hod.

Model projektu: beseda

Cílová skupina: třída 6. A, Základní škola Svitavy, Felberova 2

Téma: šikana (částečně kyberšikana)

Cíle: poskytnout žákům dostatečné množství informací týkající se šikany – projevy šikany, druhy šikany, obrana proti šikaně. Hovořit o rozdílu mezi škádlením a šikanováním.

Časová náročnost: 1 x 45 min.

Počet účastníků: školní třída – 24 osob

Program veden: por. Mgr. Hana Kaizarová

Struktura programu

V úvodu besedy příslušnice Policie ČR Svitavy stručně představila sebe a název tématu: šikana, o kterém bude hovořit. Žáky informovala o možnosti klást otázky v průběhu preventivní besedy a to formou přihlášením se o slovo zvednutím

ruky. Ke své přednášce příslušnice policie ČR využívá počítačové prezentace, kterou dětem promítá přes dataprojektor. Prezentace je připravena vkusně, jednoduše a čitelně. Příslušnice zvolila jednoduchý podklad s minimálním množstvím textu a doplnila jej zajímavými a částečně zastrašujícími ilustracemi. S jednotlivými slidy pracuje po celou dobu své přednášky. Žáky zapojuje do diskuze a podněcuje je svými otázkami.

Obsahem počítačové prezentace, která žáky provází po celou dobu přednášky, jsou tyto body:

- co je šikana;
- druhy šikany;
- kdo bývá dětskou obětí šikany;
- jak poznáme agresora;
- jaké následky může nést šikanované dítě;
- kde hledat pomoc v případě ohrožení šikanou.

V závěru vyučovací hodiny preventistka Policie ČR Svitavy zmiňuje pojem: kyberšikana. S dětmi hovoří především o bezpečném užívání sociální sítě Facebook. Seznamuje žáky s hrozbami, které je na Facebooku mohou potkat a radí jim, aby svá přístupová hesla nikomu nesdělila.

Těmito informacemi přednáška na téma šikana končí. Příslušnice PČR Svitavy besedu uzavírá poděkováním za pozornost a rozloučením se.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- přednášející využívá v rámci besedy moderních prostředků jako je PowerPointová prezentace. Prezentace je vytvořena vkusně, jednoduše a čitelně, tak aby udržela pozornost žáků a nezahlcovala je přílišným množstvím textu. Vhodně je také zvolena ilustrace, která koresponduje s probíraným tématem;
- atmosféra ve třídě je přátelská a uvolněná. Děti se od začátku hodiny automaticky zapojují do diskuze, komunikují a bez obav odpovídají na pokládané otázky. S přednášejícím spolupracují bez ostychu;
- přednášející využívá pro zaujetí třídy příběhy z vlastního života a prokládá jimi připravenou prezentaci;

- příslušnice Policie ČR působí jistě, připraveně a k dětem má přátelský přístup. K výkladu využívá hovorové češtiny, snaží se vyvarovat odborným výrazům, kterým by žáci 6. tříd neporozuměli. Ve třídě si umí sjednat klid a dát najevo svou autoritu;
- přednášející využívá metody: otázka – odpověď. S dětmi udržuje neustálý kontakt a povzbuzuje je k vlastnímu projevu, vyjádření se a převyprávění svých zážitků či osobních příběhů;
- preventistka žáky upozorňuje, že se jedná o ilustrační fotografie;
- přednášející žáky upozorňuje na fakt, že vše o čem si zde povídáme, není návodem nýbrž varováním.

Negativa:

- přednášející dle mého názoru zvolila několik nevhodných či nevhodně položených otázek. Jedná se především o otázky, o kterých se domnívám, že nejsou vhodné k řešení před celým kolektivem bez podrobnějšího a odborného rozboru: „*Kdo se setkal se šikanou? Ať se přihlásí.*“;

Tyto otázky podle mě není vhodné pokládat před celým kolektivem již z několika důvodů: 1) nemůžeme očekávat pravdivou zpětnou vazbu. 2) Někteří z žáků můžeme přivést do rozpaků. 3) Přednášející nebyl při vstupu do třídy obeznámen s aktuálním děním v třídním kolektivu. Proto se domnívám, že se měl těchto otázek vyvarovat. Žáci následně sami přiznali že, se nehlásí z důvodu ostychu. Nechtějí se přiznat a odhalit.

- při besedě je využíván pouze frontální způsob výuky. Beseda je zaměřena pouze na teoretickou část a předání informací, které s problematikou souvisí. Chybí mi zde využití hry, která by doplnila informační část a poskytla tak žákům osobní prožitek a hlubší porozumění dané problematice;
- časová dotace 45min je vyhovující z hlediska udržení pozornosti a k předání základních informací. Děti jsou na časovou dotaci 45min. zvyklí z vyučovacích hodin. Nevyhovující je z těchto důvodů: chybí zde prostor pro hru, vlastní prožitek, zobecnění, shrnutí problematiky a především závěrečná evaluace celého programu. Přednášející tak odchází z hodiny bez jakéhokoliv uzavření, shrnutí a zpětné vazby;

- lektorka nevhodně poukazuje na chlapce, který má brýle a je hubený, jako na možnou oběť šikany. („*Co kdyby se opravdu jednalo o chlapce, který je ve třídě obětí šikany?*“)“ Opět podotýkám, že příslušnice Policie ČR není předem obeznámena se situací, která ve třídě panuje. Měla by se vyvarovat poukazování na osoby ve třídě, a to i v případě, že se jedná o modelový příklad.

Pracoviště Krajské ředitelství policie Pardubického kraje
Územní odbor Ústí nad Orlicí
Preventivně informační skupina

Dne: 8. 2. 2012 od 09:00 do 11:30 hod.

Model projektu: beseda

Cílová skupina: 1. – 5. třída, Základní škola Bohousová, Záchlumí – Bohousová 73

Téma: Protiprávní jevy (alkohol, kouření, drogy, krádeže)

Cíle: vysvětlit žákům jaké jednání je považované za protiprávní. Seznámit žáky s postihy, které pachatel může za protiprávní jednání obdržet.

Časová náročnost: 1 x 90 min.

Počet účastníků: školní třída – 30 osob

Program veden: nrap. Bc. Lenka Vilímková

Struktura programu

Dnešního dne jsem měla možnost zúčastnit se besedy, která byla uspořádána pro žáky 1. – 5. ročníku na ZŠ Bohousová. Základní škola Bohousová je neúplná dvojtřídní škola s pěti postupnými ročníky. V I. třídě se zpravidla vyučují žáci 1. a 2. ročníku, ve II. třídě žáci 3., 4. a 5. ročníku. Besedy se zúčastnilo celkem 30 žáků. Vedla ji nrap. Bc. Lenka Vilímková z Ústí nad Orlicí. Beseda probíhala pro všechny ročníky ve školní třídě V I.

V úvodu besedy se nrap Bc. Lenka Vilímková představila a vysvětlila dětem, jakou práci vykonává a co je její náplní. Objasnila žákům co je povinností tiskové mluvčí. Kromě předávání informací mediím jezdí po školách, kde provádí takové to preventivní programy.

Po zbytek besedy příslušnice PČR Ústí nad Orlicí přednáší v sedě, od učitelského stolu. Než začne přednášet, vyzývá žáky, aby jí v průběhu besedy pokládali otázky.

V úvodu besedy preventistka dětem vysvětluje rozdělení věkových kategorií na nezletilé a mladistvé osoby. Příslušnice žákům vysvětluje rozdíly v trestání dítěte a osoby mladistvé. Zároveň také uvádí možnosti trestů, které může soud nezletilému uložit.

Po úvodní teoretické části dává příslušnice PČR Ústí nad Orlicí žákům prostor pro dotazy. Žáci se aktivně hlásí a pokládají preventistce řadu otázek. Příslušnice na otázky v poklidu odpovídá. V rámci dotazů se řeší například kouření, opilství, krádeže, dopravní nehody, šikana, kyberšikana apod. Příslušnice PČR Ústí nad Orlicí svůj výklad doplňuje o příběhy z policejní praxe.

Po zodpovězení veškerých dotazů následuje ukázka základních donucovacích prostředků. Přednášející dětem ukazuje obušek, který slouží k útoku, tonfu, která se používá jak na útok, tak na obranu a služební pouta. Dále dětem předvádí výbavu policisty, kterou využívá při službě na silnici. (Reflexní vestu a stavěcí terč, který drží policista v pravé ruce.)

Na závěr celé besedy příslušnice PČR Ústí nad Orlicí všechny zmiňované předměty pošle mezi děti, aby si je dostatečně prohlédly a obtěžkaly. Žákům rozdává drobné policejní dárečky (podložku do sešitu a záložku). Poděkuje dětem za pozornost a rozloučí se.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- příslušnice PČR Ústí nad Orlicí mluví pomalu a srozumitelně;
- přednášející k dětem přistupovala velmi přátelsky;
- děti mají velký prostor k pokládání otázek, které je zajímají;
- přednášející využívá příběhu z vlastní praxe, čímž zaujme žáky;
- ukázka předmětů, které policisté využívají při své práci.

Negativa:

- mnoho teoretických informací vzhledem k věkové kategorii dětí, pro které byla beseda určena;

- využíváno příliš odborných názvů bez následného vysvětlení. Děti v tomto věku nemohou znát význam některých slov.(správní orgán, kurátor, demokratický stát);
- program pro tuto věkovou kategorii je dle mého názoru příliš dlouhý a bez uložení přestávky;
- děti jsou následně neklidné, mají problém udržet pozornost, často odcházejí na toalety;
- v úvodu besedy má příslušnice PČR Ústí nad Orlicí dle mého názoru příliš dlouhý monolog. Děti se v počátku nezapojují do diskuze a po sléze, se začínají nudit;
- v průběhu besedy nebyla využita žádná aktivita pro odreagování a zpestření přednášky. Vzhledem k věku posluchačů bych aktivitu do programu vložila.

Pracoviště Krajské ředitelství policie Pardubického kraje
Územní odbor Ústí nad Orlicí
Preventivně informační skupina

Dne: 13. 2. 2012 od 09:50 do 11:30

Model projektu: beseda

Cílová skupina: 5. třída, Základní škola a mateřská škola Libchavy, Dolní Libchavy
153

Téma: kyberšikana

Cíle: poskytnout žákům dostatečné množství informací týkající se kyberšikany – projevy kyberšikany, obrana proti kyberšikaně. Hovořit o pojmech kybergrooming, kyberstalking.

Časová náročnost: 2 x 45 min.

Počet účastníků: školní třída – 22 osob

Program veden: por. Bc. Iveta Lehká

Struktura programu

1. blok

Dnešní beseda probíhala ve školní třídě na základní škole Libchavy. Žáci sedí ve svých lavicích a příslušnice PČR Ústí nad Orlicí k žákům promlouvá od učitelské

katedry. V úvodu besedy se žákům představí a zjišťuje, zda žáci tuší o čem se s nimi dnes bude bavit. Žáci odpovídají: „o internetu, o facebooku.“ Přednášející se žáků následně ptá: „Kam ještě chodíte na internetu?“ Žáci: „na skype, email, hrajeme online hry, na Twitter.“ Příslušnice zapojuje prezentaci a žákům odpovídá: „Přes všechny tyto stránky Vás může někdo kontaktovat.“

Po úvodní fázi příslušnice spouští svou počítačovou prezentaci s názvem „kyberšikana“. V průběhu první části přednášky s žáky hovoří o těchto bodech:

- co je kyberšikana;
- rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou;
- projevy kyberšikany;
- kyberšikana a tradiční šikana.

2. blok

Po přestávce se vrací žáci zpět do svých lavic a beseda pokračuje dál. Na následujících slidech prezentace se nyní objevují tyto pojmy:

- kybergrooming;
- etapy kybergroomingu;
- chování kybergroomera;
- desatero obrany;
- sexting;
- kyberstalking;
- jak se mohu bránit proti kyberšikaně.

Příslušnice PČR Ústí nad Orlicí ke každému pojmu podá odborný výklad a odpovídá žákům na položené otázky. Pro zpestření besedy předčítá žákům skutečné příběhy a ukazuje tváře skutečných kybergroomru.

V závěru prezentace se žáci dozvídají, jak se mohou bránit proti kyberšikaně. Na slidu opět vidí několik bodů., které s nimi přednášející pročítá. Důležité je: nereagovat, ukládat a uchovávat si emaily a sms. Změnit si svou identitu na internetu. Vložit jinou fotografii, nepsat své jméno a příjmení, ale vystupovat pod přezdívkou. Využit projektu červené tlačítka. Červené tlačítko je program, který si můžete zdarma nainstalovat do svého počítače. Kliknutím na červené tlačítko ve svém počítači, pak můžete kdykoliv odeslat anonymní zprávu na horkou linku. Zde sedí vyškolení operátoři, kteří rozhodnou zda skutečnost ohlásí na policii ČR k dalšímu šetření.

Před ukončením samotné prezentace příslušnice PČR Ústí nad Orlicí žákům poskytne informace, kde mohou v případě ohrožení kyberšikanou hledat pomoc.

Kolem 11 hod. příslušnice PČR Ústí nad Orlicí pouští žákům videoreportáž o kyberšikaně. Video je možné zhlédnout na této adrese: www.seznamsebezpecne.cz Po promítnutí této reportáže beseda končí. Přednášející poděkuje žákům za pozornost a odchází ze třídy.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- přednášející k dětem přistupovala velmi přátelsky;
- přednášející využívá v rámci besedy moderních prostředků jako je PowerPointová prezentace;
- příslušnice PČR žákům předčítá pravdivé případy a podtrhuje tím závažnost probíraného tématu;
- příslušnice PČR využívá pro doplnění a zpestření besedy video příspěvku, který žákům názorně poukazuje na závažnost dané problematiky;
- příslušnice dodržovala přestávky dané školním zvoněním. Děti tak měly dostatečný prostor pro odreagování se a patřičný odpočinek;
- přednášející dává žákům prostor pro položení otázek;
- časové rozvržení 2x 45min.s vloženou přestávkou hodnotím jako dostačující.

Negativa:

- prezentace obsahovala na několika slidech příliš mnoho textu psaného malým nečitelným písmem. Děti dle mého názoru tento dlouhý text ani nečetly;
- příslušnice PČR žákům nepodala odpověď / návod na otázku, jak si mohou zablokovat své fotografie na Facebooku, či jiných sociálních sítí. Přednášející tuto otázku přešla;
- přednášející v závěru besedy začala dosti spěchat. Jednotlivé části prezentace, projížděla velmi rychle;
- ve třídě po celou dobu besedy panovala až příliš uvolněná atmosféra, která přecházela v neklid žáků. Žáci byli nesoustředění až rozverní;
- v rámci přednášky nebylo využito žádné aktivity či simulační hry.

Pracoviště Městská policie Pardubice
Oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy

Dne: 24. 11.2011 od 08:00 do 08:45, 9:00 – 9:45

Model projektu: beseda

Cílová skupina: třída 8. A, Gymnázium, Pardubice, Dašická 1083

Téma: Trestní zákon a zákon o odpovědnosti

Cíle: seznámit žáky s funkcí trestního práva ve společnosti, se strukturou trestního práva, trestní odpovědností a s pojmy pachatel, spolupachatel, alternativní trest, orgány činné v trestním řízení apod.

Časová náročnost: 2 x 45 min.

Počet účastníků: školní třída – 25 osob

Program veden: Mgr. Jana Mannlová

Struktura programu

1. blok

Příslušnice městské Policie Pardubice vstupuje do třídy. Děti sedí ve školních lavicích a preventistka přednáší svůj výklad od tabule.

V úvodu besedy probíhá představení se a předběžné seznámení s průběhem celého setkání. V první části besedy si přednášející společně s žáky stanovují základní rozdíly mezi činností městské policie a státní policie. Děti se zapojují do diskuze a aktivně vyjmenovávají jednotlivé rozdíly.

Po úvodním rozlišení činností MP a PČR se dále přednášející zabývá otázkami Trestního práva. Příslušnice Městské policie Pardubice žákům opět pokládá řadu otázek, na které následně hledají společné odpovědi. Otázky znějí: „*Proč si s žáky v 6. - 8. třídách povídáme o Trestním právu? Kdo z Vás si myslí, že může v 15 letech dostat trest odnětí svobody? V kolika letech můžete jít do vězení? Čím je specifická věznice Světlá nad Sázavou? Kolik si myslíte, že je asi vězňů v celé ČR? Kde sídlí výchovný ústav Pyramida? Jaké orgány v činném řízení znáte? Kde je v Pardubicích Okresní soud, Krajský soud? Kdo podává žalobu a kam se žaloba podává? Kde sídlí v Pardubicích Policie ČR? Kde najdete státní zastupitelství?*“

Po zodpovězení všech otázek a poskytnutí patřičných informací, které s tématem souvisejí, mají žáci za úkol vyjmenovat několik trestných činů. O trestných činech pak s preventistkou společně diskutují.

V závěru prvního bloku, který trvá 45 min., pokládá přednášející poslední otázku: „*Jaká je výhoda čísla 112?*“ Děti předkládají několik odpovědí, ale nikdo nezodpoví jednu z důležitých výhod. Tou výhodou je, že se jedná o číslo celoevropské. Přednášející jim tento fakt sdělí a vypráví jim svůj vlastní příběh, kdy byla na toto číslo nucena volat. Žáky také poinformuje o tom, že nouzová čísla jsou bezplatná a fungují i bez SIM-karty, zadání PIN kódu, či bez signálu.

Po zazvonění příslušnice Městské policie odchází a děti mají přestávku.

2. blok

Po přestávce vstupuje příslušnice Městské policie Pardubice do třídy. Ihned se hlásí žáci a kladou přednášející otázku, která se týká kyberšikany. Příslušnice žákům stručně na otázku odpoví a vrací se zpět k tématu, které se probíralo v předešlém bloku. Debata se tak obrací k tématu: Tresty a trestné činy. Žáci mají za úkol vyjmenovat, jaké jednotlivé tresty znají. Hovoří se také o alternativních trestech, především o „domácím vězení“.

V závěru besedy využívá příslušnice MP Pardubice zajímavé aktivity. Děti rozdělí do pěti skupinek. Jedná se tedy o skupinovou práci, kdy nad zadaným úkolem musí přemýšlet a pracovat celá skupina. Jednotlivé skupinky obdrží celkem 14 kartiček = 14 trestných činů a přestupků. Úkolem skupinek bylo seřadit trestné činy a přestupky od nejzávažnějších po méně závažné a to dle jejich uvážení. Při zadání úkolu příslušnice MP Pardubice žáky ujistí, že neexistuje pouze jedno správné řešení, ale že záleží především na jejich uvážení. Po seřazení kartiček si skupinky své výsledky vzájemně čtou. Ani v jednom případě nedochází k naprosté shodě pořadí karet.

Touto aktivitou celé setkání končí. Příslušnice MP Pardubice dětem poděkuje za pozornost a rozdává jim vizitky s informacemi. Následně se rozloučí a odchází.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- příslušnice MP Pardubice hovoří hlasitě, srozumitelně a její projev působí jistě. Na žáky klade řadu otázek, čímž je zapojuje do debaty a snaží se o jejich aktivní spolupráci;

- přednášející okamžitě reaguje na dotazy žáků a své odpovědi doplňuje o různé příběhy a zážitky. Nebojí se využívat také příběhů ze svého osobního života;
- pro zkvalitnění a zpestření programu volí příslušnice MP Pardubice hru, při které si děti prohloubí informace, které při přednášce načerpaly. Hra děti učí spolupracovat, diskutovat mezi sebou a zamyslet se nad danou problematikou;
- časová dotace 90min. je vzhledem ke struktuře programu vyhovující.

Negativa:

- příslušnice MP Pardubice dává příliš najevo svou autoritu a rázně si sjednává pořádek ve třídě;
- přednášející v druhé části programu dětem podala velice stručné informace o kyberšikaně (téma na které se děti ptaly samy, které je zajímalo), ale více do hloubky se jím nezabývala. Jako důvod příslušnice MP Pardubic uvedla: *„téma kyberšikana se probírá v 7. třídách základních škol.“*;
- přílišné opakování témat na úkor aktuálních problémů které žáky zajímají. Téma, o kterém se mluvilo v 6. třídě se opakuje v 8. třídách. (např.: rozdíly mezi městskou a státní policií).

Pracoviště **Městská policie Pardubice**

Oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy

Dne: 24. 11. 2011 od 10:00 do 10:45, 11:00 – 11:45

Model projektu: beseda

Cílová skupina: třída 6. A, Gymnázium, Pardubice, Dašická 1083

Téma: Právní morálka, odpovědnost

Cíle: pochopit podstatu pravidel ve společnosti, porozumět rozdílům mezi právem a morálkou, následky porušování pravidel ve společnosti – tresty, sankce, zákazy, opovržení společnosti atd.

Časová náročnost: 2 x 45 min.

Počet účastníků: školní třída – 27 osob

Program veden: Mgr. Jana Mannlová

Struktura programu

1. blok

Po zazvonění příslušnice MP Pardubice vstupuje do školní třídy. Děti sedí v lavicích, přednášející hovoří od tabule. V úvodu hodiny se dětem představí a oznámí jim, že se mají v případě dotazů hlásit.

Na úvod s žáky přednášející probírá rozdíly činnosti Městské policie a Policie ČR. Dětem je podrobně vysvětlena činnost jednotlivých orgánů a přiblížena jednotlivá oddělení Městské policie Pardubice. (Operační oddělení, Přestupkové oddělení, Zásahové oddělení, Psovodské oddělení, Jízdní oddělení, Prevence kriminality a dopravní výchovy.) Následuje řada otázek které příslušnice MP Pardubice dětem pokládá a děti odpovídají. Např.: *Proč bylo potřeba založit Městské policie? Kde sídlí MP v Pardubicích? Jaká zvířata vlastní MP Pardubice? Proč mají bílého koně? Kolik kamer má pod dohledem operační oddělení? Kde by jste hledaly kameru na vlakovém nádraží?* Při neznalosti odpovědi dětí přednášející žákům vždy ochotně odpověděla.

V následné části besedy se příslušnice MP Pardubice věnuje vymezení trestných činů a přestupků. Následuje opět soubor otázek, které příslušnice klade žákům. *„Jaký je rozdíl mezi krádeží a loupeží? Je krádež vždy TČ?“. Dále žáci jmenují jednotlivé TČ a zazní také slovo „šikana“* Příslušnice žákům sděluje, že s „šikanou“ je spojeno až 12 trestných činů. Samotná šikana není uvedena jako samostatný TČ.

Příslušnice MP následně prověřuje, zda žáci znají jednotlivá čísla pro přivolání policie, hasičů, záchranné služby a zda znají pravidla první pomoci.

V závěru první vyučovací hodiny mají žáci za úkol vyjmenovat tři přestupky. Dále mají odpovídat na tyto otázky: *„Jak se jako cyklisté můžete dopustit přestupku?“ „Do kolika let je povinná helma při jízdě na kole?“* Děti správně odpovídají, že do 18 let. Příslušnice žáky upozorňuje, že je opravdu důležité nosit ochranné helmy a chránit si tak svůj život. Závěrečným úkolem pro žáky je říci jeden rozdíl mezi přestupkem a TČ. Žáci odpovídají, že přestupek je méně závažný.

Tímto končí první část besedy a preventistka po zazvonění odhází ze třídy. Děti mají přestávku.

2. blok

Po zazvonění příslušnice MP vstupuje do třídy a zahajuje druhou část besedy větou: *„Neznalost zákona neomlouvá“ ZÁKON = PRAVIDLO.* Následuje sled

otázek, které příslušnice na žáky klade. „*Kde musíte dodržovat nějaká pravidla?*“ Žáci odpovídají: např. ve škole. „*Vyjmenujte tři pravidla, která tedy ve škole musíte dodržovat?*“ „*Vyjmenujte pravidla, která dodržujete doma?*“ Studenti odpovídají: „musím si uklízet pokoj, dělat si úkoly.“ „*Co následuje, když pravidla porušíte?*“ Žáci odpovídají: „trest.“

V závěru druhého bloku následuje aktivita s názvem: „Zastupitelé města.“ Příslušnice MP rozdělí žáky do pěti skupinek a vysvětlí pravidla hry. Každá skupinka představuje zastupitele města. Podstatou hry je, zda žáci jako zastupitelé města povolí vjezd do parku a pohyb v parku následujícím osmi modelovým situacím. Žáci se postupně radí a volí možnost ANO či NE. Po vypracování úkolu jednotlivé skupinky postupně čtou otázky a sdělují, jak reagovaly. Jednotlivé odpovědi příslušnice MP zaznamenává na tabuli. Ve výsledku je vidět, že shoda odpovědí nastala pouze ve třech případech. V závěru této aktivity se příslušnice dětí optá, proč si myslí, že tuto hru hrály? Žáci odpovídají, že díky této hře spolupracovali.

Touto aktivitou vyučovací hodina končí. Příslušnice MP dětem poděkuje za pozornost a rozloučí se s nimi.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- příslušnice MP zapojuje děti stále do diskuze řadou otázek, které jim v průběhu besedy stále klade;
- příslušnice MP se odkazuje na Trestní zákoník, který má při sobě a žákům ukazuje, jak takový zákoník vypadá;
- příslušnice MP má přehled o problematice, kterou přednáší. Při svém projevu působí jistě a při výkladu se často odkazuje na příklady ze života;
- využití simulační aktivity.

Negativa:

- příslušnice MP při své přednášce bohužel nepracuje s pomůckami. Jedná se spíše o frontální přednášku;
- děti sedí ve svých lavicích, tak jak jsou naučení při školní výuce;
- autoritativní přístup přednášející.

Pracoviště **Městská policie Pardubice**
Oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy

Dne: 26. 1. 2012 od 10:00 do 10:45, 11:00 – 11:45

Model projektu: beseda

Cílová skupina: třída 9. C, Základní škola Pardubice – Polabiny, Npor. Eliáše 344

Téma: Sociálněpatologické jevy v trestněprávním kontextu

Cíle: Cílem je seznámit žáky s trestním zákonem a s trestnými činy, které souvisí s rasismem, drogami, šikanou nebo s jiným negativním chováním dětí a mládeže.

Časová náročnost: 2 x 45 min.

Počet účastníků: školní třída – 27 osob

Program veden: Mgr. Jana Mannlová

Struktura programu

1. blok

Po zazvonění vstupuje příslušnice MP do třídy. Krátce představí sebe a popíše žákům následující dění. Poprosí žáky o spolupráci a zapojení se do besedy. Vzhledem k tomu, že příslušnice MP navštěvují školy v každém ročníku pravidelně jednou do roka, se v úvodu besedy snaží zjistit, co si žáci z předešlé besedy pamatují. Žáci bohužel nereagují, nikdo neodpovídá. Preventistka studenty proto opět vyzývá, aby se zapojovali do diskuze.

Prvních 5 – 10 min. po úvodu je opět věnováno rozdílu mezi činností PČR a MP. Žáci si z minulého ročníku, kde toto rozdělení také probírali, příliš nepamatují a prozatím se do diskuze nezapojují. Příslušnice MP Pardubice jim tedy dané rozdíly sdělí.

Po úvodní části a rozdělení činností PČR a MP se příslušnice nyní zaměřuje na téma: Trestní zodpovědnost. Přednášející žákům pokládá otázku: „*Od kolika let je člověk v ČR trestně odpovědný?*“ Žáci odpovídají: „*Odpovědný je od 15 let.*“ Následně se žáci opraví a správně odpoví „*odpovědný je od 18 let.*“ Příslušnice dále od žáků vyžaduje, aby ji vyjmenovali několik trestných činů a přestupků.

V polovině prvního bloku se přednášející dostává k hlavnímu tématu určenému pro deváté třídy a to k tématu „závislosti“. Následně příslušnice zjišťuje, zda už žáci měli přednášku či besedu týkající se drog či jiných návykových látek.

Studenti odpovídají, že ještě žádnou takovou přednášku neměli. Přednášející se žáků ptá: „*Na čem všem může být člověk závislý?*“ Žáci odpovídají následovně: „*na práci, jídlu, čokoládě, nakupování, počítači, automatech.*“ Dále se příslušnice MP Pardubice dostává k závislostem na drogách. Žákům podává stručné informace a společně diskutují o základním dělení drog.

Přednášející využívá ilustračních obrázků, které posílá mezi žáky. Na obrázkách jsou zobrazeny lidské orgány kuřáka a nekuřáka.

Tímto končí první část besedy a přednášející odchází. Žáci mají nyní přestávku.

2. blok

Druhá část besedy začíná opět krátce po zazvonění. Příslušnice MP Pardubice vstupuje do třídy a besedu zahajuje vzorečkem C_2H_5OH , který napíše na tabuli. Žáci pohotově odpovídají, že se jedná o vzorec ethanolu neboli alkoholu. Příslušnice tedy plynule naváže na alkoholovou závislost a poinformuje žáky o tom, jak alkohol působí na organismus. Popíše žákům jednotlivá stádia alkoholismu: „A – abstinence, B – konzumenství, C – pijáctví. D – notorický alkoholismus.“ Dále s žáky debatuje a pokládá jim řadu otázek týkající se konzumace alkoholu. Preventistka mezi žáky posílá tabulky s dobou odbourávání alkoholu dle věku, pohlaví a požití konkrétního alkoholického nápoje.

V polovině druhého bloku se příslušnice už jen ve stručnosti zmíní o „marihuaně“ a přistoupí k závěrečné aktivitě. Aktivita nese název „Energetická bomba“ a týká se drogové problematiky. Jedná se o skupinovou aktivitu, kdy žáci společně diskutují a hledají řešení na položené otázky. V závěru besedy pak všichni předčítají své odpovědi a vyhodnocují je. Celé znění této hry je v příloze č. 3 této práce.

Touto rozpravou končí druhá, závěrečná hodina. Příslušnice MP Pardubice dětem poděkuje za pozornost a popřeje žákům štěstí v životě. Následně se s třídou rozloučí a odchází.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- příslušnice MP Pardubice v rámci besedy vypráví skutečné příběhy ze svého života. Čímž celou besedu obohatí a zpestří;

- přenášející žákům ukazuje, jak vypadá nádoba na sběr injekčních jehel. Dále podává instrukce, jak se mají správně chovat, pokud někde jehlu najdou;
- příslušnice žáky informuje a poskytuje propagační materiál. Žákům rozdává vizitky MP Pardubice, které obsahují rady a informační materiál organizace Laxus.

Negativa:

- formální uspořádání třídy. Žáci sedí v lavicích a zachovává se zde autoritativní přístup;
- nevhodné časové rozvržení. Nedostatek času na téma, o kterém se mělo hovořit (sociálně patologické jevy) na úkor tématu o kterém se hovořilo již v minulém ročníku (rozdíl činností Městské policie a Policie České republiky).

8.1. Interpretace výsledků

Během diplomové práce byly naplněny veškeré cíle průzkumu a byly zjištěny následující výsledky:

Cíl 1: Popsat a analyzovat primární prevenci kriminality dětí a mládeže prováděnou policií na základních školách v Pardubickém kraji.

- cíl č. 1 byl naplněn a popsán v kapitole č. 8 této práce. Úplné – nezkrácené verze nálezhů jsou uvedeny v příloze č. 2 a příloze č. 3, této práce.

Cíl 2: Pomocí zúčastněného pozorování sledovat kvalitu a průběh preventivních programů prováděných Policií ČR a Městskou policií Pardubice.

- preventivní besedy probíhají nárazově a nahodile v průběhu školního roku;
- délka a obsah programu je závislý na osobnosti přednášejícího. Obvykle se jedná o jednu až dvě vyučující hodiny;
- besedy jsou zaměřeny především na předání velkého množství informací, které mají žáky poučit a informovat. Orientace na kvalitu postojů a změn v chování se dle mého názoru vytrácí. Obsahem besed je zpravidla problematika kriminality a formování právního vědomí;

- při besedách je u obou policejních složek využíváno především frontální výuky;
- Městská policie Pardubice při preventivních besedách využívá herních aktivit, které žáky podněcují ke spolupráci a prohlubují načerpané informace. Preventistky z Územního odboru Svitavy a Ústí nad Orlicí při svých programech s hrou nepracují;
- preventistky z Územního odboru Svitavy a Ústí nad Orlicí využívají při svých besedách Powerpointové prezentace. Prezentace jsou vytvořeny jednoduše, vkusně a čitelně, tak aby udržely zájem posluchačů. Prezentace jsou vhodným prostředkem k předání potřebného množství informací;
- zásady efektivní prevence jako je komplexnost, návaznost, cílenost, časný začátek, pozitivní orientace... byly shledány a naplněny především u oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy Městské policie Pardubice. Preventivně informační skupiny Územního odboru Svitavy a Ústí nad Orlicí zaostávaly především v návaznosti a komplexnosti jednotlivých preventivních besed ;
- záporně hodnotím orientovanost besed na předání velkého množství informací na úkor vytváření podpůrného a zdravého klimatu ve třídě. V programech není využíváno žádných technik, které by podporovaly kamarádství, kladné vztahy mezi dětmi a důvěru;
- k bližšímu a hlubšímu kontaktu mezi žáky a příslušnicemi by napomohlo jiné uspořádání zasedacího pořádku (např.: kruhové seskupení)
- nedostatek, který spatřuji u obou zkoumaných složek, je absence závěrečné evaluace programu. Postrádám zde především zpětnou vazbu od samotných posluchačů.

Cíl 3: Na základě výzkumu analyzovat frekvenci preventivních programů prováděných policií v Pardubickém kraji

- ze získaných dat, která mi poskytla Preventivně informační skupina Svitavy a Městská policie Pardubice, byla zjištěna vyšší frekvence preventivních besed u Městské policie Pardubice. Besedy na základních školách a víceletých gymnáziích jsou pořádány Městskou policií Pardubice pravidelně jednou do

roka v každém ročníku na mnoha základních školách v Pardubicích. Preventivní přednášky konané Policií ČR Svitavy a Ústí nad Orlicí nejsou vykonávány v pravidelných intervalech;

- Městská policie Pardubice na základě analýzy vykazuje intenzivnější činnost v prevenci kriminality v porovnání součtu proškolených posluchačů.

Cíl 4: Komparace současného stavu primární prevence prováděné policií v Pardubickém kraji

- preventivní besedy organizované PČR mají jasně definované konkrétní téma besedy, kterému se následně věnují. (šikana, kyberšikana). Besedy pořádané Městskou policií Pardubice mají široká a obsáhlá témata (právo, morálka a odpovědnost, sociálně patologické jevy v trestněprávním kontextu);
- besedy pořádané Policií České republiky mají spíše jednorázový charakter. Besedy pořádané Městskou policií Pardubice jsou vykonávány jako obsáhlý cyklus přednášek;
- Městská policie Pardubice při svých preventivních besedách klade velký důraz na uvedení rozdílů činností mezi PČR a MP;
- besedy Městské policie Pardubice jsou rozplánovány dle vyučovacích hodin. Akceptují přestávky mezi jednotlivými hodinami;
- oddělení prevence kriminality Městské policie Pardubice má širší nabídku svých preventivních programů než-li Preventivně informační skupina Svitavy a Ústí nad Orlicí;
- Městská policie Pardubice provádí své preventivní besedy na území města Pardubic nebo v okolních městech na základě smluvní dohody. PIS Svitavy a PIS Ústí nad Orlicí působí ve svém příslušném kraji.
- při besedách jsou přítomni vyučující, kteří se kromě jednoho případu do programu nezapojovali.

Cíl 5: Analyzovat schopnosti příslušníka MP a PČR, zaujmout a informovat.

- příslušnice PČR a MP jsou schopné poskytnout odpověď na většinu položených otázek. V jednom případě PČR a v jednom případě MP se preventistky odpovědi vyhnuly a nereagovaly;
- preventistky PČR Svitavy, Ústí na Orlicí a Městské policie působí jistě a k žákům mají přátelský přístup. Udržují si však svou přirozenou autoritu, která je dána funkcí kterou vykonávají;
- schopnost zaujmout žáka je často odvozena od daného tématu a věku posluchače. V mnoha případech docházelo k vyrušování a neklidu žáků ve školní třídě;
- příslušnice PČR a MP prokládaly své besedy řadou skutečných příběhů z praxe či osobních životů;
- preventistky z Územního odboru Svitavy a Ústí nad Orlicí využívají při svých besedách Powerpointové prezentace;
- preventistky z Městské policie Pardubice pro zkvalitnění a zpestření programu volí hru, při které si žáci prohloubí své znalosti a nabudou informace, které načerpali při přednášce;
- v průběhu všech besed, na kterých jsem byla přítomna, panovala přátelská a uvolněná atmosféra;
- žáci se v průběhu preventivních besed aktivně zapojovali do diskuzí, spolupracovali a komunikovali.

Cíl 6: Návrh vlastního preventivního vzdělávacího programu s využitím prožitkové pedagogiky.

- tento bod je vypracován a popsán v kapitole č. 9 této práce.

9. Návrh vlastního preventivního programu za využití prožitkové pedagogiky

Cílem kapitoly je poskytnout příslušníkům Policie ČR a Městské policii podílejících se na prevenci rizikového chování návrh dlouhodobého preventivního programu s důrazem na propojenost, smysluplnost jednotlivých částí dlouhodobého programu s ohledem na specifika školního prostředí.

Při tvorbě programu a jeho následné realizaci vycházím z předpokladu, že škola a preventivně informační skupiny mají omezené časové, finanční a personální možnosti. Proto kladu důraz na co nejvyšší efektivitu.

Program má jasně definované dlouhodobé i krátkodobé cíle a je naplánován tak, aby mohl být řádně proveden.

Mou snahou bylo program sestavit tak, aby důsledně respektoval rozdíly ve školním prostředí, oddaloval a bránil výskytu rizikového chování, zvyšoval schopnost žáků a studentů činit zodpovědná rozhodnutí. Jednotlivá témata besed jsou navržena tak, aby respektovala osnovy prevence kriminality, prováděné preventisty Policie ČR a Městských policií.

Program je dále navrhnout tak, aby podporoval vlastní aktivitu žáků, využíval pestrých forem preventivní práce s žáky a zapojil do programu také pedagogický sbor – třídního učitele. Důležitou součástí je také informovat rodiče o průběhu preventivního programu.

Celkový program je zpracován na období jednoho školního roku s podrobným návrhem dvou setkání.

Následující návrhy programů jsou vytvořeny a navrženy tak, aby splňovaly základní pravidla prožitkové pedagogiky a mohli je využívat také příslušníci Policie ČR a Městské policie.

Prožitková pedagogika vychází z těchto základních principů:

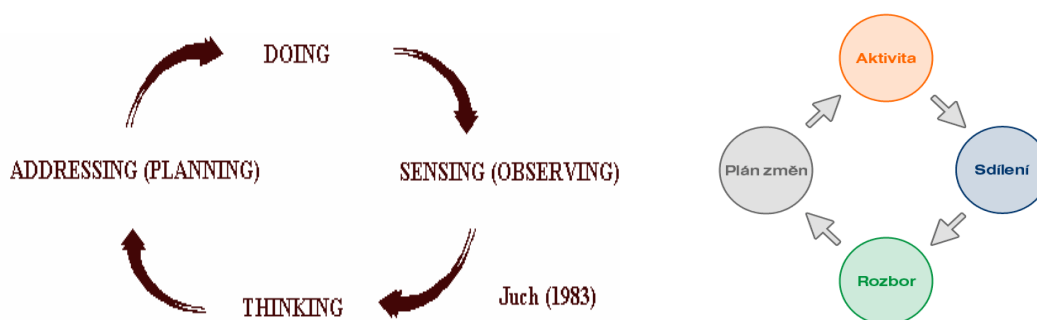
- cyklus učení prožitkem;
- flow;
- komfortní zóny;
- princip dobrovolnosti.

Cyklus učení prožitkem

Na počátku 80. let 20. stol. navrhl David Kolb schéma učení, které by vycházely z bezpečných zkušeností, jež by pro účastníka přesto znamenaly výzvu. Nejčastěji prezentovaná sekvence se skládá ze čtyř fází. (Činčera, 2007)

Obrázek č. 2

Schéma dle Kolbova cyklu učení zobrazuje jednotlivé fáze procesu osvojení si nových zkušeností.

Zdroj: Greenaway, R.: Experiential Learning Cycles.

Flow

Aby celkový cyklus mohl fungovat, musí být splněny určité podmínky. Jednou z nich je především zaujetí pro hru. Právě pro tuto podmínku používáme označení flow – ponoření účastníků do fiktivní situace. „*Stav flow se tedy vyskytuje, pokud dovednosti a výzva balancují na stejné úrovni nad kritickým prahem. Pokud požadované dovednosti převyšují nároky výzvy, dostavuje se nuda. Pokud výzva i požadované dovednosti padají pod kritický práh, je výsledkem apatie, a pokud požadované dovednosti nestačí požadavkům výzvy, je výsledkem strach.*“ (Činčera, 2007, s. 17)

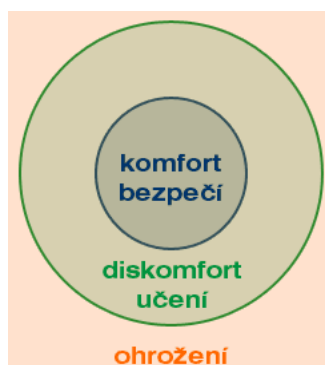
Předpokladem tohoto stavu je také pocit rovnováhy mezi výzvou a dovedností, pocit příležitosti k úspěchu, souvislost s osobními cíli, možnost volby při řešení úkolů. Stav flow se častěji dostavuje při individuální nebo skupinové práci, než li při klasické frontální výuce.

Komfortní zóny

Teorie komfortních zón říká, že každý člověk má svou komfortní zónu, obsahující činnost neznamenající stres. Po ní následuje zóna činností, které pro jedince představují zvládnutelnou výzvu tzv. zónu učení. Pokud účastník programu přijme nabízenou výzvu, vystoupí z komfortní zóny a uspěje, jeho komfortní zóna, se na základě pozitivní zkušenosti a jejího dopadu na sebepojetí účastníka rozšíří. (Činčera, 2007)

Obrázek č. 3

Zónová teorie učení

Zdroj: Outdoorsolutions, Zónová teorie učení.

Princip dobrovolnosti

Povinností instruktora je zajistit, že studenti nebudou nuceni k účasti proti své vůli. Současně jsou studenti odpovědní za to, že budou přijímat akceptovatelné výzvy, budou podporovat ostatní a nebudou zneužívat principu volby. (Činčera, 2007)

Dodržování principu dobrovolnosti nabízí studentům šanci přijmout náročnou či nebezpečně vypadající výzvu v atmosféře podpory a porozumění, s možností kdykoliv odstoupit. Student však neztrácí možnost dalšího pokusu v budoucnu. „Efekt učení prožitkem je výrazně zmenšený tehdy, pokud jeho podstoupení nebylo svobodným rozhodnutím účastníka či skupiny. Kdykoliv uděláte rozhodnutí za skupiny, odebíráte ji podstatný kus její síly.“ (Rohnke, 1989, s. 14)

Důležitou součástí pro správný průběh všech programů prováděných na školách, je kromě dodržování výše zmíněných pravidel nezbytné: navození příjemné atmosféry, vyhovující uspořádání školních prostorů, vytvoření komunitního kruhu

a v neposlední řadě partnerský přístup k žákům ze strany preventisty (příslušníka Policie).

Popis dlouhodobého preventivního programu prevence rizikového chování a prevence kriminality

Charakteristika programu

- realizován v prostorách škol
- realizován ve dvou nebo třech hodinových blocích
- určen pro žáky II. stupně základních škol
- účastní se ho vždy jedna třída + třídní učitel
- veden příslušníky Policie ČR a Městské policie

Použité metody

- komunitní a skupinová práce vedoucí ke vzájemné spolupráci
- interaktivní hry a techniky
- diskuze doprovázené prezentacemi
- reflexe
- působení na žáky prostřednictvím prožitku

Cíle programu

- pomocí dlouhodobého vztahu mezi žáky a preventisty, vytvořit prostředí důvěry. Pouze v takovém prostředí lze skupině předávat znalosti, zkušenosti, dovednosti a pravdivé informace o formách rizikového chování;
- vytvořit pocit bezpečí v třídním kolektivu;
- preventivně a cíleně působit proti vzniku jakýchkoliv forem rizikového chování (zneužívání návykových látek, šikaně, agresivitě, nevhodnému sexuálnímu chování, apod.);
- za pomoci různých interaktivních technik formovat zdravý rozvoj osobnosti, utváření vhodného žebříčku životních hodnot, ovlivňování postojů a chování dětí k životu bez drog i jiných závislostí, podpora zdravého a bezpečného způsobu života, rozvíjení komunikace a tolerance.

Evaluace programu

Evaluace programu může být provedena následovně: písemné hodnocení, hodnotící dotazník, konzultace, rozhovor.

Struktura dlouhodobého preventivního programu prevence rizikového chování a prevence kriminality

Tabulka č. 5.

Struktura a témata dlouhodobého preventivního programu prevence rizikového chování a prevence kriminality.

TÉMA BLOKU	OBDOBÍ	CÍLE	AKTIVITY
1.Setkání První kontakt	Září 2012	- Seznámení s <ul style="list-style-type: none">• preventisty• harmonogramem - Představení se žákům - Nastavení si pravidel - Podpora kamarádství, kladné vztahy mezi dětmi ve třídě. - Rozvoj a podpora důvěry mezi žáky - Prožití aktivit zaměřených na spolupráci	- seznamovací kolečko, - hry pro prohloubení důvěry- Závin - vytvoření pravidel - co by ve třídě mělo a nemělo být +/- - rozehrívачky – kuličkové ložisko, místa si vymění, čísla - Gordický uzel + reflexe (o čem si myslíte, že hra je) - závěrečná zhodnocení – pozitivní rituál Co se mi líbilo.
2. setkání Nastavení spolupráce	Říjen 2012	-Prožití několika zábavných aktivit dohromady se svými spolužáky. -Prožití aktivit zaměřených na spolupráci se spolužáky -Prožití konfliktních situací – postup jejich řešení - Vytvoření min. 3 doporučení pro spolupráci -Prožití radosti ze společně splněného úkolu	- Představení svého žáka po levici + jak se asi cítí - rozehrívачka – evoluce - Regulovčik + rozbor (umí či neumí dodržovat pravidla) -Kooperační míček + reflexe Pozitivní kolečko

<p>3. setkání</p> <p>Vzájemné hlubší poznání</p>	<p>Listopad 2012</p>	<ul style="list-style-type: none"> - každý je jiný, ale můžeme mít i společné věci, zájmy - zjištění nových informací o svých spolužácích a svém učiteli - sdělení nejzajímavějšího zážitku 	<ul style="list-style-type: none"> - představení svého souseda + jeho vlastnosti -dotkni se toho kdo... Pexeso (ve dvojici najít 5 stejných a 5 odlišných věcí) -rozehříváčka – koště Rohy – (rozdělování podle různých "klíčů" - sourozenci, místo bydliště...) Reportéři – rozhovory každý s každým
<p>4. setkání</p> <p>Trestní odpovědnost</p>	<p>Prosinec 2012</p>	<ul style="list-style-type: none"> seznámit žáky s - funkcí trestního práva, - strukturou trestního práva - s pojmy pachatel, spolupachatel, alternativní trest, orgány činné v trestním řízení - prohloubit pocit důvěry - společně prožít zábavné hry 	<ul style="list-style-type: none"> -úvodní kolečko + jakou profesi bych jednou rád vykonával -rozdíly MP a PČR - rozehříváčka – živá abeceda - informace o trestním právu -hra – dělení trestných činů a přestupků. Řazení dle závažnosti -rozehříváčka – koktejl - dramatické pojetí – sehrání scének - pachatel, spolupachatel + diskuze - místo po mé pravici je volné, chci, aby se sem sedla... , protože (pozitivní zpětná vazba)
<p>5. setkání</p> <p>Zdravé prostředí ve třídě</p>	<p>Leden 2013</p>	<ul style="list-style-type: none"> - prevence šikany - definovat šikanu - předání informací - student dokáže definovat rozdíl mezi šikanou a škádlením - student porozumí různým formám pomoci -student si vědomí rozdíly mezi zdravým a nevyhovujícím kolektivem 	<ul style="list-style-type: none"> - brainstorming + reflexe -prezentace na téma šikana - rozehříváčka -Kuličkové ložisko - Cizinec + reflexe - závěrečná reflexe
<p>6. setkání</p> <p>Bezpečné užívání internetu</p>	<p>Únor 2013</p>	<ul style="list-style-type: none"> - poskytnout žákům dostatečné množství informací o kyberšikaně - upozornit na projevy kyberšikany -seznámit žáky s možnostmi jak se chránit -hovořit o pojmech – kybergrooming, kyberstalking 	<ul style="list-style-type: none"> -úvodní kolečko + kým bych chtěl být - rozdělení žáků do skupin pomocí „losovátek“ - brainstorming ve skupinkách na téma kyberšikana + reflexe - prezentace preventistů - dramatická hra – sehrání scének - diskuze - reflexe - psaní novinového článku
<p>7. setkání</p> <p>Základní lidská práva</p>	<p>Březen 2013</p>	<ul style="list-style-type: none"> -pochopit základní podstatu lidských práv a svobod - vztah mezi právy a povinnostmi -vztah mezi svobodou a odpovědností - nebát se projevit svůj názor - naučit se respektovat 	<ul style="list-style-type: none"> - úvodní kolečko + kdybych vyhrála milión, kde bych zrovna chtěla být - brainstorming + reflexe - prezentace na téma Základní lidská práva - rozehříváčka – evoluce - Hra – myslím si, že ano, myslím se že, ne. - závěrečná reflexe

		názory ostatních	
8. setkání Závislosti	Duben 2013	- předání informací o rizikovém chování (užívání návykových látek) - nikotinismus, alkoholismus, další drogy - uvědomění si změny hodnot - naučit se odmítat a argumentovat	- úvodní kolečko + co jsem dělala o víkendu - rozeříváčka (Místa si vymění Ti...) - co je pro Vás důležité? - hodnotový žebříček - dotazník nedokončených vět + diskuze - představa mého budoucího partnera - proč dospívající děti začínají kouřit? - + /- kouření - výroba anti kuřácké krabičky / plakátu - nácvik odmítání + reflexe
9. setkání Sociálně patologické jevy v trestně právním kontextu	Květen 2013	- seznámit žáky s trestním zákonem a trestnými činy, které souvisí s rasismem drogami, šikanou či jiným negativním chováním	- úvodní kolečko + jakým bych chtěl být zbožím, kde by si mě mohli koupit. - hra – jen já, my všichni - hra – místa si vymění (se zaměřením na soc. pat. jevy) - prezentace – předání informací o trestním zákonu a trestných činech - Váhavec, pokušitelé a svědomí (hra zaměřena na odmítnutí marihuany) - diskuze - závěr a zhodnocení
10. setkání Právo, morálka, odpovědnost	Červen 2013	- pochopit podstatu pravidel ve společnosti - porozumět rozdílům mezi právem a morálkou - následky porušování pravidel ve společnosti - partnerské vztahy Závěrečná reflexe	- úvodní kolečko + můj životní sen - děrovka – závin - informace o trestech, sankcích, zákazech - hra – zastupitelé města + reflexe - rozeříváčka - čísla - pozitivní zpětná vazba - závěrečná písemná evaluace celého programu - uzavření programu

Dále v této práci uvádím podrobně rozepsaný plán dvou vybraných setkání dlouhodobého preventivního programu. Každý z těchto programů je tvořen rozdílnou metodikou prožitkové pedagogiky.

Zdravé prostředí ve třídě – setkání č. 5

Model programu: EUR (Třífázový model učení)

Cílová skupina: 6. třídy základních škol a víceletých Gymnázií

Téma: Šikana (Zdravé prostředí ve třídě)

Cíle: poskytnout žákům dostatečné množství informací o „šikaně“, definovat šikanu; studenti si uvědomí hloubku probíraného problému; žáci dokáží definovat rozdíl mezi škádlením a šikanováním; studenti porozumí různým formám pomoci; studenti si uvědomí rozdíly zdravého a nevyhovujícího kolektivu ve třídě.

Časová náročnost: 3 x 45 min.

Počet účastníků: školní třída

Program veden: příslušnicemi Policie ČR / Městské policie

Třífázový model učení, jinak nazývaný EUR jsem zvolila z následujících důvodů:

- propojení teoretické části s prožitkem;
- umožňuje poskytnutí teoretických informací o dané problematice;
- dává žákům prostor prezentovat vlastní názor na dané téma;
- využívá zábavné formy / hry, vtahuje účastníky do dané problematiky, aktivně je zapojuje;
- podporuje spolupráci se spolužáky;
- poskytuje nový pohled na dané téma pomocí textu, filmu či přednášky, se kterým se mají účastníci kriticky vyrovnat;
- umožňuje reflexi, při které studenti přehodnocují své původní názory, shrnují, co se naučili, uvědomují si postoje jiných lidí;
- mohou ji při svých programech využívat také příslušníci Policie ČR a Městské policie;
- program je méně časově náročný.

Struktura programu

1) Evokace – Studenti jsou rozděleni pomocí vylosovaných kartiček do jednotlivých skupinek. Jednotlivým týmům je předložen balící papír s nadepsaným slovem „šikana“. Účastníci mají nyní za úkol na papír vpisovat jednotlivá slova, asociace, které je napadají v souvislosti s tímto pojmem. Následuje krátká rozprava, kde jednotlivé skupiny prezentují svá vepsaná slova a uvádí důvody, které je vedli k jejich vepsání.

2) Uvědomění si – V následující části programu dochází ke konfrontaci s novým pohledem na téma pomocí prezentace a simulační hry s rolemi. Přednášející

nyňi prezentuje svou pŕipravenou prezentaci, která odpovĕda napŕıklad na otázky: „Co je to ŕikana, jak se ŕikana dĕlı, kdo je a jak se vyznačuje agresor, kdo se může stát obĕtı...“.

Pokud nám as dovolí, lze po prezentaci do programu vložit krátký icebreaker.¹² Krátká hra žáky po prezentaci uvolní, odreaguje a pŕıpravı na další ást programu.

Pravidla hry: Pro tento program, bych zvolila hru s názvem „**Kuličkové ložísko**“. Hráči si sednou do kruhu na židle (je tolik židlí, kolik je hráů). Jeden (obvykle vedouı, lektor) vstane doprostŕed kruhu. Nyní je čas, aby se rozjela kuličková ložíska. To spočívá v tom, že hráčů, který má po pravici volnou židli, si na ní pŕesedne a tento proces se opakuje. Sedící hráči se snaží, aby jejich pŕesedavanı bylo tak plynulé a na sebe navazující, bezchybne, aby jakoby stále byly obsazeny všechny židle. Hráčů stojící ve stŕedu má úkol jasný. Musí využit chybu sedících a zabrat nějakou židli. Ten hráčů, který 'vybil' a nemá svojí a správnou židli, jde doprostŕed kruhu a hra opĕt pokračuje.

I tato jednoduchá, krátká a rozehŕívajıcı hra nám však poukazuje na to, jak je nepŕıjemne stát mimo společnost a jak je tezke se dostat zpĕt do kruhu dĕnı. I po této aktivitě lze zařadit krátkou reflexi zhodnocující, jak se kdo cítil uprostŕed kruhu. Reflexi lze uıinit pouze ukazanım palce na horu ıi dolu.

Nyní následuje simulační hra s názvem „**Cizinec**“, která posluchaům umožní hlubší proniknutí do dané problematiky.

Pravidla hry: Žáci sedí v kruhu, zády k sobě. Nikdo na sebe nevidí a nikdo po celou dobu hry nesmí promluvit. Pŕednaejıcı obejde žáky a každému na čelo nalepí barevný puntík. Napŕ: pŕı počtu 20 žáku by vypadalo rozdělení následovně: 5x zelený, 5x modrý, 5x erveny, 4x žlutý a jeden 1x hnědý). Každá barva tu je zastoupena několikrát, pouze hnědý puntík tu je jen jednou. Tímto puntíkem oznaıme osobu, o které si myslíme, že má dobré postavení ve tŕıde, veŕı si, nemá problém sama se sebou a je schopna v následující reflexi mluvit o svych pocitech. V žádném pŕıpade nesmíme volit osobu, která působí nejiste, zakŕıknute a mohla by bít potenciální obĕtı. Po rozdanı puntíku mají nyní žáci za úkol rozřadit se do

¹² jedná se o nejjednodušší formu hracích aktivit. Jejich funkcí je pŕedevším uvolnit se a zboŕit ledy mezi uastnıky. Uplatňuje se zejména na zaatku programu, nebo v době útlumu, kdy je zapotŕebı rychlého odpoınku.

skupinek podle barev. Důležitým pravidlem je, že po celou dobu hry, žáci nesmí v žádném případě promluvit. Mohou se tedy domlouvat pouze neverbálním způsobem. Následně nám vzniknou čtyři skupinky, stejně barevně označené a zůstane pouze jeden jedinec sám – „cizinec“. Po splnění úkolu se žáci vrací zpět do kruhu na svá místa a následuje reflexe proběhlé situace.

3) Reflexe – Po ukončení simulační hry následuje reflexe toho, co se právě při hře událo. Přednášející žáky reflexí provází a zjišťuje jejich aktuální citové rozpoložení. Důležitá je především podpora žáka, který byl určen „cizincem“. Ptáme se na pocity „cizince“, jak se cítil, co prožíval? Dále zjišťujeme pocity a prožitky zbylého kolektivu. Následně studentům pokládáme otázky a společně debatujeme nad tím, co se právě událo. Příklad otázek? „Jak se jedinec může dostat ven z kruhu (kolektivu), nebo do kruhu?, Co pro něj můžeme udělat?, Proč se někdo negativně projevuje?, Jak lze tuto situaci řešit?“

Po ukončení aktivity a její reflexe se žáci vrací do skupinek, ve kterých pracovali v úvodu programu. Následně jim jsou předloženy papíry, na které v úvodu programu vpisovala jednotlivá hesla. Žáci mají nyní možnost dopsat na papír slova, která je po prožitých aktivitách nyní napadají a souvisejí s probíraným tématem „šikana“. Skupinky své postery následně prezentují ostatním účastníkům a sdělují si nabyté zkušenosti a poznatky. Důležité je především, aby studenti formulovali svůj nový pohled na problematiku vlastními slovy.

Pro závěrečnou reflexi lze využívat různých metod dle časových možností. Žáci mohou vytvořit například skupinovou prezentaci, napsat novinový článek o probíraném tématu, či se samostatně projevit volným textem na zadané téma.

Tabulka č. 6. Časové rozvržení programu „Zdravé prostředí ve třídě“

BLOK	ČAS	CÍL	AKTIVITY
1. blok <i>Vybavení si představy</i>	8:00 – 8:10		Úvod, představení se
	8:10 – 8:30	Popsat co vím o dané problematice Projevit svůj vlastní názor Spolupráce, vzájemná domluva	Brainstorming – žáci uvádí všechny asociace na určité téma. V tomto případě na téma „šikana“.
	8:30 – 8:45	Naučit se naslouchat a respektovat názory	Reflexe proběhlé aktivity

		ostatních.	
2. blok <i>Uvědomění si významu</i>	9:00 – 9:30	Předání informací o dané problematice	Prezentace o šikaně
	9:30 – 9:45	Odreagovat se a uvolnit se	Icebreaker (Kuličkové ložisko) + reflexe – zhodnocení palcem
3. blok <i>Uvědomění si významu</i> <i>Reflexe</i>	10:00 – 10:15	Spolupráce se spolužáky	Cizinec
	10:15 – 10:30	Prožítí konfliktní situace	
	10:30 – 10:40	Najít postup jejich řešení	Reflexe hry Cizince
	10:40 – 10:45	Žáci si uvědomí postoje a názory jiných lidí. Formulují svůj pohled na danou problematiku. Shrnutí toho co jsme se dnes naučili	Reflexe programu Zhodnocení, poděkování a rozloučení se

Předcházení výskytu rizikového chování a zamezení jeho rozvoje Závislosti – setkání č. 8

Cílová skupina: 9. třídy základních škol a víceletých Gymnázií

Téma: Prevence návykových látek

Cíle: Předání informací o rizikovém chování (užívání návykových látek). Uvědomit si, jak může dojít ke změně hodnot a životní dráhy v souvislosti s rizikovým chováním. Naučit se odmítat a argumentovat ve prospěch zdravého životního stylu.

Časová náročnost: 4 x 45min.

Počet účastníků: školní třída

Program veden: příslušnice Policie ČR / Městské policie

Rozpis jednotlivých fází programu a aktivit:

Tabulka č. 7. Časové rozvržení programu „Závislosti“

BLOK	ČAS	CÍL	AKTIVITY
1. blok	9:00 - 9:10		Informace: kdo kurz vede
Formování	9:10 - 9:45	Poznání se, odstranit obavy a bariéry v komunikaci, legrace	Úvodní seznamovací kolečko – představení se + informace co jsem dělala o víkendu. Seznamovací hra – Místa si vymění ...
2. blok	10:00 - 10:20	Projevit svůj vlastní názor.	Co je pro Vás důležité?
	10:20 - 10:30	Uvědomění si svých životních hodnot.	Hodnotový žebříček
	10:30 - 10:45	Zamyšlení se nad svými prioritami. Poučení	Dotazník nedokončených vět Reflexe
3. blok	11:00 - 11:20	Odreagování se. Zobrazení představ. Spolupráce se spolužáky.	Představa mého budoucího partnera + diskuze
	11:20 - 11:30	Zamyšlení se. Naučit se projevit a respektovat názory.	Proč dospívající děti začínají kouřit?
	11:30 - 11:45	Uvědomění si co nám kouření dává a co nám bere.	Výhody a nevýhody kouření
4. blok	12:00 - 12:20	Spolupráce se spolužáky. Výtvarné ztvárnění svých představ. Odreagování se, uvolnění.	Výroba krabičky / plakátu
	12:20 - 12:40	Prožití modelové situace. Naučit se říci NE Uvědomění si svých pocitů.	Nácvik odmítání Reflexe
	12:40 - 12:45	Shrnutí toho co jsme dnes společně prožili	Poděkování, rozloučení se

Popis jednotlivých aktivit

Hodnotový žebříček

Jedná se o aktivitu, která vyžaduje zklidnění a zamyšlení se nad otázkou „Co jsou hodnoty?“ a jaké hodnoty jsou podstatné pro samotné účastníky. Žáci nyní jmenují jednotlivé hodnoty, které jsou pro ně osobně důležité. Lektor jej zapisuje na přehledné místo – tabule, flipchart. Příklady hodnot, které mohou zaznít (rodina, zdraví, přátelé, strava, vzdělání, seberealizace, peníze, volný čas, spánek, domov, láska, zábava, pohodlí, komfort, vyrovnanost.) V následující fázi musí žáci společně jednotným hlasem sestavit pořadí hodnot.

Vyhodnocení hodnotového žebříčku

Na základě předešlé rozpravy o návykových látkách mají žáci za úkol vyškrtat z uvedených hodnot ty hodnoty, o které závislý člověk přichází. V závěru aktivity dochází k vyškrtání všech uvedených hodnot. Následuje zamyšlení a krátká reflexe.

Zakázané ovoce

Aktivita: „Zakázané ovoce“ využívá dramatického pojetí. Žáci si v jednotlivých scénkách mají možnost osobně vyzkoušet, prožít a naučit se odmítnout nabízenou drogu. Žáci se postupně střídají v roli dealera a odmítající osoby. Úkolem dealera je prodat drogu a cílem druhé osoby je nabízenou látku odmítnout. Drogu ve hře znázorňuje sáček bonbónů.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala oblastí primární prevence kriminality vyvíjenou ze strany Policie ČR a Městské Policie na základních školách v Pardubickém kraji. Do práce jsem se snažila vložit především své osobní zkušenosti a poznatky, které jsem získala při výkonu praxe u Městské Policie Pardubice na oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy. Přestože je policie chápána především jako složka represivní, v preventivní oblasti a v plánování preventivních opatření plní bezesporu důležitou a nenahraditelnou úlohu.

V teoretické části diplomové práce jsem se nejprve věnovala problematice primární prevence. Pokládala jsem si otázky co je to prevence, jak se vyvíjela a jaké jsou její formy a druhy. Dále jsem zde probrala problematiku kriminality a aktuální jevy kriminality páchané mládeží. Popsala jsem řadu rizikových momentů, které mohou mít za následek vyšší sklony k sociálně patologickým jevům a rizikovému chování u mládeže. Následně jsem se zaobírala hlavními úkoly, zásadami a cílovými skupinami samotných preventivních programů. V samotném závěru teoretické práce jsem pak provedla analýzu současného stavu primární prevence prováděné policií v Pardubickém kraji.

V empirické části jsem si nejprve stanovila cíle výzkumu, objasnila metodologii a provedla samotné výzkumné šetření. Na základě zúčastněného pozorování jsem zjišťovala kvalitu a průběh preventivních programů prováděných Policií ČR a Městskou policií Pardubice.

Z průzkumu vyplynulo, že samotné besedy probíhají nárazově a nahodile v průběhu školního roku. Délka a obsah programu jsou závislé na osobnosti jednotlivých přednášejících. Zpravidla se jedná o jednu až dvě vyučující hodiny. Besedy jsou zaměřeny především na předání velkého množství informací, které mají žáky poučit a informovat. Orientace na kvalitu postojů a změn v chování se dle mého názoru vytrácí. Obsahem besed je zpravidla problematika kriminality a formování právního vědomí. V průběhu výkladu příslušnice PČR a MP hovoří se svými posluchači a využívají interaktivních technik (promítání prezentace, krátkého filmu a herních aktivit). Zásady efektivní prevence jako je komplexnost, návaznost, cílenost, časný začátek, pozitivní orientace... byly shledány a naplněny především u oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy Městské policie Pardubice.

Preventivně informační skupiny Územního odboru Svitavy a Ústí nad Orlicí zaostávaly především v návaznosti a komplexnosti jednotlivých preventivních besed.

Velký nedostatek shledávám v nízké frekvenci konání jednotlivých preventivních programů u obou zkoumaných složek. Besedy konané jednou do roka mají velice krátkodobou účinnost. Záporně také hodnotím orientovanost besed na předání velkého množství informací na úkor vytváření podpůrného a zdravého klimatu ve třídě. V programech není využíváno žádných technik, které by napomáhaly a podporovaly kamarádství, kladné vztahy mezi dětmi, prohlubovaly důvěru a sjednocovaly kolektiv.

Další nedostatek který spatřuji u obou zkoumaných složek je absence závěrečné evaluace programu. Postrádám zde především zpětnou vazbu od samotných posluchačů. Zpětná vazba přitom poskytuje všem zúčastněným pozitivní i negativní hodnocení toho co právě prožili, co vše se naučili a co si z programu odnášejí. Tyto důležité a cenné informace od posluchačů pak mohou preventivistům posloužit při vytváření nových a kvalitnějších preventivních programů.

Vyústěním této práce je návrh vlastního preventivního programu za využití prožitkové pedagogiky. Realizace programu je přednostně určena příslušníkům Policie ČR a Městské Policie v Pardubickém kraji.

Výzkum mě obohatil o mnoho informací a poskytl mi nový náhled a zkušenosti, které mohu po studiích dále využívat při práci s mladým kolektivem.

Seznam pramenů

Použitá literatura

- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Přel. V. Jůva. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7367-040-2
- CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vyd. Praha: Linde, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7201-825-3
- CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7201-825-3
- JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. 487 s. ISBN 80-7312-038-0
- KONÍČEK, T., KOCÁBEK, P. *Metodiky vedení besed a zkušenosti z činnosti PIS*. Praha: 2001, 65 s.
- KONRÁD, Z., a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Policejní akademie, 2. vyd. Praha 1996. 219 s. ISBN 80-85981-39-8
- KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1
- KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H., Beck, 2005. xxiv, 544 s. ISBN 80-7179-813-4
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, s.r.o., 1998. Skupiny, subkultury a hnutí mládeže, 83 s. ISBN 80-7178-226-2
- MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Toga, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7
- MŮHLPACHR, P. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 104 s. ISBN 80-210-2511-5
- MŮHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 192 s. ISBN 978-80-210-4550-7
- Na správné cestě: průvodce slušného občana: společně proti nebezpečným jevům mezi námi*. Praha: Městská policie hl. m. Prahy, 2010

- NEŠPOR, K., aj. *Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a středních školách.* Praha: Sportpropag, a. s., 1996. 156 s.
- NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci.* Praha: Policejní akademie ČR, 2000. 100 s. ISBN 80-7251-033-9
- ROHNKE, K. *Cowstails and Cobras II.* Dubuque, Kendal / Hunt 1989
- SKOPALOVÁ, J. *Vybrané kapitoly ze sociálních deviací.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 36 s. ISBN 8024401460
- TELCOVÁ, J. a kol. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe.* Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s., 2003. 186 s. ISBN 80-8656-804-0
- TRACY, P. E., KEMPF-LEONARD, K. *Kontinuity and Diskontinuity in Criminal Careers,* New York, London: Plenum Press, 1996. 213n.
- STEL, J. *Handbook Prevention; alcohol, drugs and tobacco.* Strasbourg, 1998. ISBN 90-74037-08-9
- ŠVAŘÍČEK, R. ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0
- ZAPLETAL, J., a kol. *Prevence kriminality.* 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. 108 s. ISBN 80-7251-200-5
- ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže.* 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2
- ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality.* 1.vyd. Praha: Armex Publishing, s.r.o., 2004. 146 s. ISBN 80-86795-05-5
- ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže.* 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. 89 s. ISBN 80-7251-070-3

Související literatura

- LABÁT, V., a kol. *Riziková mládež.* 1. vyd. Praha: Slon, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti - Jak problémům předcházet, jak je rozpoznávat, jak je zvládat.* Praha: Sportpropag, a.s. 1992, 144 s.
- NEŠPOR, K., aj. *Alkohol, drogy a vaše děti.* Praha: Fit in, 2003, 80 s.
- ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí.* Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 8071780499

SAK, P, SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2

SCHNEIDER, H. - J. *Einführung in die Kriminologie*. 3. Aufl. Berlin: de Gruyter, 1993

SKALNÍK, O., HRINSKO, M., JASOVSKÁ, D. *Čtení o community policing*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s – Centrum ProPolice, 2010. 60 s. ISBN 978-80-87110-20-1

Internetové zdroje

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Vybrané termíny primární prevence* [online]. 2007 [cit. 2011-10-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vybrane-termíny-primární-prevence>

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období* [online]. 2009 [cit. 2011-10-31]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a>

Ministerstvo vnitra České republiky. *Základní pojmy prevence kriminality* [online]. 2003 [cit. 2011-10-31]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/prevence/system/pojmy/1.1.2.htm>

Ministerstvo vnitra České republiky. *Bezpečnost a prevence* [online]. 2010 [cit. 2012-01-18]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-519728.aspx?q=Y2hudW09Ng%3D%3D>

Wikipedia. *Kyberšikana* [online]. 2012 [cit. 2011-11-06]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kyber%C5%A1ikana>

E-BEZPEČÍ. *Kybergrooming* [online]. 2010 [cit. 2011-11-06]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/blogcategory/4/35/lang,czech/>

Městská policie Pardubice. *Prevence* [online]. 2011 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: <http://www.mppardubice.cz/prevence.html>

Policie České republiky. *Zebra se za Tebe nerozhledne* [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zebra-se-za-tebe-nerozhledne-262841.aspx>

Policie České republiky. *Seniori sobě* [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/seniori-sobe-627170.aspx>

Policie České republiky. *Projekt tísňové linky pro neslyšící* [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/projekt-tisnove-linky-pro-neslysici-sms-603-111-158-926967.aspx>

Policie České republiky. *Obezřetnost se vyplatí* [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/obezretnost-se-vyplati.aspx>

Policie České republiky. *Rok zabezpečení vozidel* [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/akce-a-projekty-rok-zabezpeceni-vozidel.aspx>

Policie České republiky. *Bezpečná domácnost II* [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/bezpecna-domacnost-ii.aspx>

Greenaway R.: *Experiential Learning Cycles*. [online] Last updated 2005 [cit. 2012-02-21]. Dostupné z <http://reviewing.co.uk/research/learning.cycles.htm>

Outdoorsolutions. *Zónová teorie učení* [online]. 2007 [cit. 2012-02-21]. Dostupné z: <http://www.outdoorsolutions.cz/cz/vzdelavani/proc-to-delame/zonova-teorie-uceni/>

Dokumenty

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008*. Č. j.: 10844/2005-24. dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a-mladeze>>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012*. dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2010 (ve srovnání s rokem 2009)*

MĚSTSKÁ POLICIE PARDUBICE. *Zpráva oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy o činnosti za rok 2011*. Pardubice, 2011.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Typy projektů prevence kriminality*. Praha: Tiskárna MV, p. o, 2008.

Právní předpisy

Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

In: č.218/2003 Sb. 2003

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, účinný od 1. 1. 2010

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Kvalifikační práce

KITTLEROVÁ, A. *Prevence kriminality mládeže – přednáška pro žáky 9. třídy základní školy*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Ústav pedagogiky a sociálních studií. Vedoucí diplomové práce Václav Klapal.

ZBOŘILOVÁ, P. *Primární prevence sociálně patologických jevů na ZŠ*. Brno, 2010. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Ústav pedagogických věd. Vedoucí diplomové práce Lenka Hloušková.

HARAŠTOVÁ, K. *Kriminalita mládeže a prevence ze strany Policie ČR*. Brno, 2010. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Institutu mezioborových studií Brno. Vedoucí diplomové práce Alena Plšková.

Seznam použitých zkratk, tabulek a obrázků

Seznam zkratk

ČR	-	České republika
DDH	-	Dětské dopravní hřiště
DDM	-	Dům dětí a mládeže
FB	-	Facebook
LMD	-	Lehká mozková dysfunkce
MP	-	Městská policie
MŠMT	-	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MV	-	Ministerstvo vnitra
MVČR	-	Ministerstvo vnitra České republiky
MZ	-	Ministerstvo zdravotnictví
PČR	-	Policie České republiky
PIS	-	Preventivně informační skupina
TČ	-	Trestný čin
ZŠ	-	Základní škola

Seznam tabulek

Tabulka č.1: Schéma prevence kriminality mládeže.....	52
Tabulka č.2: Přehled promítání videokazet.....	69
Tabulka č.3: Přehled témat na středních školách.....	70
Tabulka č.4: Přehled jednotlivých témat MP Pardubice.....	77
Tabulka č.5: Struktura a témata dlouhodobého preventivního programu prevence rizikového chování a prevence kriminality.....	106
Tabulka č.6: Časové rozvržení programu „Zdravé prostředí ve třídě“.....	111
Tabulka č.7: Časové rozvržení programu „Závislosti“.....	113

Seznam obrázků

Obrázek č.1: Vývoj trestné činnosti dětí mladších 15 let v ČR v letech 2001 až 2010.....	22
Obrázek č.2: Schéma dle Kolbova cyklu učení.....	103
Obrázek č.3: Zónová teorie učení.....	104

Příloha č. 1

Dlouhodobý projekt Policie ČR: „Ajaxův zápisník“

Září

Seznámení se s Policií ČR, tj. s uniformou policisty, jeho prokazováním na veřejnosti, složkami Policie ČR a její technikou. Osvojují si důležitá telefonní čísla na integrovaný záchranný systém. Pomůcky – fotografie jednotlivých policejních složek a vzor pistole.

Říjen

Dopravní tematika – chodec. Zdůrazňují se zásady správného pohybu po komunikacích, jak po silnici, tak po chodníku. Žáci se učí základní dopravní značky a také pokyny policisty, pro případ nefunkčnosti světelné signalizace na křižovatce. Pomůcky – dopravní značky, stavěcí terč a reflexní vesta.

Listopad

Vlastní bezpečnost – bezpečnost dětí ve škole, doma a na ulici. Žáci jsou upozorňováni na správné chování při setkání s cizími osobami.

Prosinec

Téma "Co se smí a nesmí" – žáci probírají pravidla chování dětí, která musí dodržovat doma či ve škole. Seznamují se sankcemi a tresty, které následují v případě porušení těchto pravidel. Dále obdrží informace o věkové hranici trestní odpovědnosti v České republice.

Leden

Téma "Děti a trestné činy", které je přizpůsobeno této věkové kategorii. Probírají se trestné činy, které se bezprostředně dotýkají či mohou dotknout dětí, např. krádež, loupež, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, podvod (podepisování žákovské knížky či úkolů), pomluva, pytláctví, šíření poplašné zprávy. Pomůcky – trestní zákon, kdy se žáci seznamují s případnými tresty za konkrétní trestný čin.

Únor

Problematika mezilidských vztahů – šikana. Tito malí žáci si ještě nedokáží

představit takovéto jednání. Pomůcky – filmový příběh, ukazující reálné situace natočené dle skutečné události.

Březen

Dopravní tematika – cyklista. Připomíná se nutnost nošení ochranné přilby, ochranných prvků – chráničů, reflexních označení, dále znalost dopravních předpisů, včetně dopravních značek a samozřejmě všeobecná bezpečnost na komunikacích. Pomůcky – malý dopravní test.

Duben a Květen

Probírají se závislosti na alkoholu, kouření, hazardních hrách a drogách. Je zde velice nutná opatrnost při vykládání této problematiky a volení správných slov. Upozorňuje se především na následky a nato, co je trestné. Vysvětluje se základní rozdělení drog, jak vypadají, jak se aplikují, jaké jsou následky a s tím související pojmy.

Pomůcky – drogový kufřík.

Červen

Bezpečné prázdniny. (Policie ČR, 2010)

Příloha č. 2

Analýza preventivních besed Preventivně informační skupiny Svitavy a Ústí nad Orlicí

Pracoviště Krajské ředitelství policie Pardubického kraje
Územní odbor vnější služby Svitavy
Preventivně informační skupina

Dne: 15. 12. 2011 od 11:45 do 12:30

Model projektu: beseda

Cílová skupina: třída 6. A, Základní škola Svitavy, Felberova 2

Téma: Šikana (částečně kyberšikana)

Cíle: poskytnout žákům dostatečné množství informací týkající se šikany – projevy šikany, druhy šikany, obrana proti šikaně. Hovořit o rozdílu mezi škádlením a šikanováním.

Časová náročnost: 1 x 45min.

Počet účastníků: školní třída – 24 osob

Program veden: por. Mgr. Hana Kaizarová

Struktura programu

V úvodu besedy příslušnice Policie ČR Svitavy stručně představila sebe a téma o kterém bude hovořit. Žáky informovala o možnosti klást otázky v průběhu besedy a to formou přihlášením se o slovo zvednutím ruky. Ke své přednášce příslušnice policie ČR využívá počítačové prezentace, kterou dětem promítá přes dataprojektor. Prezentace je připravena vkusně, jednoduše a čitelně. Příslušnice zvolila jednoduchý podklad s minimálním množstvím textu a doplnila jej zajímavými a částečně zastrašujícími ilustracemi. S jednotlivými slidy pracuje po celou dobu své přednášky.

Do své přednášky ihned zapojuje žáky a podněcuje je svými otázkami k diskuzi. Úvodní otázka kterou žákům pokládá, zní: „*Co je to šikana?*“ Žáci následně odpovídají: „*Když mi někdo nadává, vyhrožuje, ponižuje...*“ Preventistka Policie ČR s žáky trvale udržuje kontakt, jejich odpovědi hodnotí, schvaluje a chválí. Následně pokládá další otázku: „*Jaký rozdíl je mezi šikanou a škádlením?*“. Žáci se

opět hlásí a s preventivní diskuzí. Následně Mgr. Hana Kaizarová dětem vypráví příběh, který osobně zažila. Příběh souvisí s informací, že šikana se nemusí vyskytovat pouze na školách, ale také na táborech, či v zaměstnání. S touto informací, také souvisí následující slid na kterém stojí: „agresor + oběť + prostředí ve kterém se šikana uskutečňuje = ŠIKANA.“

Následně příslušnice Policie ČR děti seznamuje se základním rozdělením šikany a to na:

- **fyzickou:** agresor používá k šikanování oběti fyzické násilí, popřípadě předměty, kterými učiní útok důraznějším;
- **slovní agresí a zastrašování:** agresor oběti vyhrožuje fyzickým útokem, zastrašuje, nadává jí, vysmívá se nebo ji zastrašuje;
- **krádeže, ničení a manipulace s věcmi:** agresor oběti odcizuje a ničí věci, nebo si věci půjčuje a vrací je znehodnocené (zejména tužky, penál a jiné školní pomůcky);
- **násilné a manipulativní příkazy:** agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům (např. psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačinu či kapesné).

Po předložení informací o základním dělení šikany se přednášející děti vyptává jakým předmětem, který může mít agresor stále u sebe, by mohl ve třídě zaútočit? Děti po menší odmlce odpovídají: „*kružítkem, pravítkem, batohem.*“

Další část prezentace účastníkům předkládá, jak různě se může agresor chovat. Přednášející dětem představuje následující dělení a specifické rysy agresora.

Agresora dělíme na :

- **Hrubáána:** primitivní, impulsivní, hrubý, s kázeňskými problémy, má narušený vztah k autoritě, mnohdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností, forma – šikanuje tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, šikanování používá cíleně k zastrašování ostatních, rodinné prostředí – častý výskyt agrese a brutality rodičů, agresori násilí napodobují a vracejí;
- **Elegána:** velmi slušný, kultivovaný, zvýšeně úzkostný, forma – násilí a mučení je cílené a rafinované, skryté, bez přítomnosti svědků, rodinné prostředí – časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky;

- **Vtipálka:** optimistický, dobrodružný, "srandista", se značnou sebedůvěrou, výmluvný, většinou oblíbený a vlivný, forma – šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, má snahu vypíchnout "humorné a zábavné" stránky oběti, rodinné prostředí – obecně – citová deprivace, nepřítomnost duchovních a mravních hodnot.

Následně příslušnice Policie ČR pokládá žákům otázku: „*Jak se asi cítí agresor, když šikanuje svou oběť?, Jaké má při tom pocity?*“ Děti okamžitě na dané otázky odpovídají: „*má radost, má moc, cítí se dobře a silně, pocit vítězství...*“ V zápětí přednášející podává další otázku: „*Myslíte si, že agresor si během letních prázdnin, kdy svou oběť nevidá, najde oběť jinou?*“ Odpovědi třídy jsou nerozhodné. Část dětí tvrdí, že si agresor najde jinou oběť a druhá polovina třídy prosazuje názor, že si na danou oběť opět počká a se začátkem školního roku začne vše nanovo. Preventistka děti ujišťuje, že agresor si na svou oběť opravdu počká i v případě, že se neuvidí celé prázdniny. „*Důvodem je opakovaná radost, kterou agresor při šikanování zažívá. Je to stejná radost, jakou například vy prožíváte, když dostanete z písemné práce za jedna.*“

Nyní se debata přesouvá k tématu oběti. Přednášející žákům pokládá otázku: „*Jak se asi cítí oběť?*“ Děti odpovídají: „*poniženě, smutně, má nízké sebevědomí, má strach, bolest, trpí...*“ Příslušnice Policie ČR odpovědi schvaluje a utvrzuje děti v pravdivosti jejich odpovědí. Následně pokládá další otázku: „*Stalo se ti někdy, že se s tebou celá třída nebavila?*“ „*Jak se asi oběť cítí?*“ Děti opět vyjmenovávají slova jako: smutně, poniženě, bezmocně. Přednášející třídě vypráví svůj vlastní názor na danou věc. „*Já osobně si myslím, že vyčlenění dítěte z kolektivu, kdy se s jedincem nebaví celá třída, je ten nejhorší druh šikany, který se může oběti stát. Představte si, kolik hodin denně trávíte ve škole a jak hrozné to pro žáka musí být, když se s ním nikdo nebaví.*“ Příslušnice Policie ČR pokládá další otázku: „*Děti, jak se snaží oběť uniknout šikaně která se děje ve škole?*“ Žáci přemýšlí, hlásí se s různými názory a pak pronesou: „*přestane chodit do školy.*“ Přednášející za tuto odpověď dětí chválí a poukazuje na to, jak opravdu je tato problematika závažná a vypráví dětem příklad ze svého života.

Následující prezentace a otázka pro třídu zní: „*Kdo se může stát obětí šikany?*“ – KDOKOLIV. Žáci okamžitě odpovídají: „*ten kdo je málo oblíbený*“ Přednášející: „*A proč si myslíte, že je málo oblíbený?*“ Žáci: „*jinak vypadá, je to šprt,*

je pomalejší, hloupější.“ Přednášející žáky doplňuje: *„může mít také jinou barvu pleti, je věřící, pochází ze sociálně slabší rodiny.*“ Následně opět dodává příklad ze svého osobního života, kterým žákům názorně předkládá. Když je někdo opravdu v mnohém odlišný, neznamená to vždy, že se musí stát obětí. Záleží totiž především na kolektivu třídy jak se společně k jedinci zachovají.

V následující části besedy se na prezentaci objeví ilustrační obrázek, na kterém leží dívka v krvavé skvrně. V dětech tento obrázek evokuje nepříjemné pocity, které dávají hlasitě najevo. Příslušnice Policie ČR se děti optá, zda má obrázek odstranit, ale nikdo si to nepřeje. Tento slide má dětem názorně ukázat, že následky šikany mohou vést k poškození jak fyzického tak psychického zdraví a mnohdy mohou končit až smrtí.

Dále přednášející žáky upozorňuje na to, že šikana se může vyskytovat také v zaměstnání a že v žádném případě sama od sebe nezmizí. Řešením pro odstranění šikany ve je potrestání agresora, jinak dochází ke stupňování šikanování a kolektiv tento jev začne považovat za normální. V tomto případě je zapotřebí se šikaně ihned bránit. *„Řekněte to dospělému, který je vám blízký a ke kterému máte důvěru. Nejedná se o žalování, ale o nutnou obranu proti zlu.*“ Přednášející se následně žáků ptá: *„Komu by jste to řekli vy?“* Děti odpovídají: *„rodičům, babičce, učiteli...“*

Následně příslušnice Policie ČR žákům vysvětluje, že šikana jako taková není trestným činem a nenalezneme ji v Trestním zákoníku. Šikana ovšem může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů (omezování osobní svobody, krádeže, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, vydírání, loupeže, rasově motivované skutky, znásilnění, pohlavní zneužívání).

Na závěr besedy na téma „šikana“ přednášející žákům radí, kde v případě ohrožení šikanou mohou hledat pomoc. Na prezentaci žáci vidí kontakty na tyto organizace: Společenství proti šikaně, Internet poradna, sdružení Linka bezpečí, Policie ČR a čísla na bezplatné linky bezpečí.

V závěru preventistka z Územního odboru Svitavy žáky informuje o tom, že tzv. linky bezpečí jsou bezplatné a anonymní. Přednášející upozorní děti na možnost využívat také chatu k oznámení krizových situací. Při otázce: *„Co by pro Vás bylo lepší – zatelefonovat nebo si s někým psát na lince bezpečí?“* Třída se v názoru dělí přibližně na polovinu. Přednášející dětem položí následující otázku: *„ Víte kde ve škole naleznete číslo na linku bezpečí?“* Děti bohužel odpověď neznají, a tak

přítomný třídní učitel děti upozorní na nástěnku a schránku bezpečí, která se nachází na chodbě školy.

Tímto se téma šikana uzavírá a příslušnice Policie ČR Svitavy v závěru hodiny ještě lehce načíná téma: kyberšikana. Pokládá otázku, která zní: „*Kdo byl na Facebooku dříve než mu bylo 12 let?*“ Hlásí se větší polovina třídy. Vzhledem k tomu, že vám ještě nebylo 12 let a přihlásily jste se na FB, dopustily jste se tak podvodu. „*Co jste musely udělat, aby Vás na FB pustili?*“ Žáci odpovídají: „*museli jsme si změnit svůj rok narození.*“ Přednášející: „*A proč si myslíte, že je FB určen uživatelům od 12 let?*“ Děti těžce hledají správné odpovědi na položenou otázku. Nejsou si příliš vědomé nebezpečí, které jim může hrozit. Příslušnice Policie ČR je proto upozorňuje, aby si striktně udržovaly v tajnosti své heslo a neprozrazovaly ho ani svému nejlepšímu kamarádovi. Dále děti ve stručnosti seznamuje s hrozbami, které je na FB mohou potkat a pokládá další otázku: „*Která osobní data umístěná na internetu jsou pro vás největší hrozbou?*“ Žáci vyslovují: „*věk, datum narození, rodné číslo*“. Pravdou je, že největší hrozbou je fotografie. Přednášející tak dětem radí ať si jako svou profilovou fotografii zvolí například obrázek oblíbeného zvířátka, animované postavy atd. Informace které pokládá opět doplňuje příběhy a zážitky ze svého osobního a rodinného života.

Těmito informacemi přednáška končí. Příslušnice Policie ČR besedu uzavírá poděkováním za pozornost a rozloučením se.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- přednášející využívá v rámci besedy moderních prostředků jako je PowerPointová prezentace. Prezentace je vytvořena vkusně, jednoduše a čitelně, tak aby udržela pozornost žáků a nezahlcovala je přílišným množstvím textu. Vhodně je také zvolena ilustrace, která koresponduje s probíraným tématem;
- atmosféra ve třídě je přátelská a uvolněná. Děti se od začátku hodiny automaticky zapojují do diskuze, komunikují a bez obav odpovídají na pokládané otázky. S přednášejícím spolupracují bez ostychu;
- přednášející využívá pro zaujetí třídy příběhy z vlastního života a prokládá jimi připravenou prezentaci;

- příslušnice Policie ČR působí jistě, připraveně a k dětem má přátelský přístup. K výkladu využívá hovorové češtiny, snaží se vyvarovat odborným výrazům, kterým by žáci 6. tříd neporozuměli. Ve třídě si umí sjednat klid a dát najevo svou autoritu;
- přednášející využívá metody: otázka – odpověď. S dětmi udržuje neustálý kontakt a povzbuzuje je k vlastnímu projevu, vyjádření se a převyprávění svých zážitků či osobních příběhů;
- preventistka žáky upozorňuje, že se jedná o ilustrační fotografie;
- přednášející žáky upozorňuje na fakt, že vše o čem si zde povídáme, není návodem nýbrž varováním.

Negativa:

- přednášející dle mého názoru zvolila několik nevhodných či nevhodně položených otázek. Jedná se především o otázky, o kterých se domnívám, že nejsou vhodné k řešení před celým kolektivem bez podrobnějšího a odborného rozboru: „*Kdo se setkal se šikanou? Ať se přihlásí.*“

Tyto otázky podle mě není vhodné pokládat před celým kolektivem již z několika důvodů: 1) nemůžeme očekávat pravdivou zpětnou vazbu. 2) Někteří z žáků můžeme přivést do rozpaků. 3) Přednášející nebyl při vstupu do třídy obeznámen s aktuálním děním v třídním kolektivu. Proto se domnívám, že se měl těchto otázek vyvarovat. Žáci následně sami přiznali že, se nehlásí z důvodu ostychu. Nechtějí se přiznat a odhalit.

- při besedě je využíván pouze frontální způsob výuky. Beseda je zaměřena pouze na teoretickou část a předání informací, které s problematikou souvisí. Chybí mi zde využití hry, která by doplnila informační část a poskytla tak žákům osobní prožitek a hlubší porozumění dané problematice;
- časová dotace 45min je vyhovující z hlediska udržení pozornosti a k předání základních informací. Děti jsou na časovou dotaci 45min. zvyklí z vyučovacích hodin. Nevyhovující je z těchto důvodů: chybí zde prostor pro hru, vlastní prožitek, zobecnění, shrnutí problematiky a především závěrečná evaluace celého programu. Přednášející tak odchází z hodiny bez jakéhokoliv uzavření, shrnutí a zpětné vazby;
- lektorka nevhodně poukazuje na chlapce, který má brýle a je hubený, jako na možnou oběť šikany. („*Co kdyby se opravdu jednalo o chlapce, který je ve*

třídě obětí šikany?)“ Opět podotýkám, že příslušnice Policie ČR není předem obeznámena se situací, která ve třídě panuje. Měla by se vyvarovat poukazování na osoby ve třídě, a to i v případě, že se jedná o modelový příklad.

**Pracoviště Krajské ředitelství policie Pardubického kraje
Územní odbor Ústí nad Orlicí
Preventivně informační skupina**

Dne: 8. 2. 2012 od 09:00 do 11:30

Model projektu: beseda

Cílová skupina: 1. – 5. třída, Základní škola Bohousová, Záchlumí – Bohousová 73

Téma: Protiprávní jevy (alkohol, kouření, drogy, krádeže)

Cíle: vysvětlit žákům jaké jednání je považované za protiprávní. Seznámit žáky s postihy, které pachatel může za protiprávní jednání obdržet.

Časová náročnost: 1 x 90 min.

Počet účastníků: školní třída – 30 osob

Program veden: nrap. Bc. Lenka Vilímková

Struktura programu

Dnešního dne jsem měla možnost zúčastnit se besedy, která byla uspořádána pro žáky 1. – 5. ročníku na ZŠ Bohousová. Základní škola Bohousová je neúplná dvojtřídní škola s pěti postupnými ročníky. V I. třídě se zpravidla vyučují žáci 1. a 2. ročníku, ve II. třídě žáci 3., 4. a 5. ročníku. Besedy se zúčastnilo celkem 30 žáků. Besedu vedla nrap. Bc. Lenka Vilímková z Ústí nad Orlicí. Beseda probíhala pro všechny ročníky ve školní třídě V I.

V úvodu besedy se nrap. Bc. Lenka Vilímková představila a vysvětlila dětem, jakou práci vykonává a co je její náplní. Vysvětlila žákům co je povinností tiskové mluvčí a že kromě této činnosti také jezdí po školách, kde přednáší dětem jako právě nyní. *„Dnes se budeme věnovat tématu „Protiprávní jevy,,. Toto téma pro vás vybrali a k vám nás pozvaly vaše paní učitelky. Protože i děti jako jste vy, se dopouští přestupků a trestných činů.“*

Po zbytek besedy příslušnice PČR Ústí nad Orlicí přednáší v sedě od učitelského stolu. Než začne přednášet, vyzývá žáky, aby jí v průběhu besedy pokládali otázky.

Přednášející: „Žijeme v 21. století v demokratické společnosti. Z domova máte jistě určité návyky, které Vám říkají, co smíte a nesmíte dělat. Tato určitá pravidla jsou ošetřena zákonem – jsou stanoveny mantinely a pokud tyto mantinely překročíte, dopouštíte se protiprávního jednání. Tato protiprávní jednání rozlišujeme na: přestupky a trestné činy. Přestupky: jednání spáchané úmyslně nebo z nedbalosti. Nedbalost znamená, že jedinec netušil, že by ona činnost mohla mít takový následek. Při vykonání přestupku vzniká určitá újma na zdraví či majetku. O přestupek se jedná jen tehdy pokud škoda nepřesáhne stanovenou částku ve výši 5000 Kč. Jako další klasifikace pro přestupek je v případě zranění oběti více jak 7 dnů pracovní neschopnosti.“

Následně přednášející dětem vysvětluje rozdělení věkových kategorií na nezletilé a mladistvé osoby. Přednášející: „Do 18 let věku jsou osoby brány jako děti. Od 0 –15 let se jedinec označuje jako nezletilý. Od 15 – 18 let se užívá označení mladistvý.“ Následně podává přednášející dětem první otázku: „*Kdo si myslíte, že má za děti právní odpovědnost?*“ Žáci odpovídají: „*Rodiče.*“ Příslušnice: „Ano, máte pravdu. Pokud něco rozbijete, rodiče za Vás musí uhradit vzniklou škodu.“ Dále podává příslušnice PČR Ústí nad Orlicí následující otázku. „*Myslíte si, že se děti nemohou potrestat?*“ Jeden ze žáků odpoví: „*Ano, mohou, dětským vězením.*“ Přednášející se odpovědi pousměje a řekne žákovi, že má ve své podstatě pravdu a že dané tresty vysvětlí později.

Preventistka dětem následně vysvětluje, že nezletilý se nedopouští trestného činu, ale činu jinak trestného. Policie nejprve musí daný čin kvalifikovat. To znamená, že provádí šetření, shromažďuje důkazy, lékařské zprávy a odborná hodnocení. Vše následně zakládá do spisů, který předává správnímu orgánu. Zde se jedná o městský úřad v Žamberku. Po té zasedne komise a na základě spisů rozhodne. V případě, že se jedná o trestný čin, rozhodnutí provádí soud. Protože samotné jednání bylo závažnější, proto i trest bude přísnější. Žáci nyní vykřikují: „*půjde do polepšovny, dostane domácí vězení.*“ Příslušnice proto dále žákům vysvětluje, jaké tresty může soud například nezletilému uložit. Dále citují: „Soud ukládá tzv. výchovná opatření. Nejměrnější trest, který může uložit je napomenutí. Mezi přísnější

tresty pak patří například dohled kurátorem. Mezi nejtěžší tresty patří např.: omezující opatření – zákaz vstupu na kulturní, společenské a sportovní akce. Ústavní a ochranná výchova – diagnostický ústav pro děti, které se pravidelně dopouští trestné činnosti. Děti mají v takovém ústavu pevný řád a jsou tam stále. Když se chovají slušně, jdou například na procházku. Není to vězení, nemají zde na oknech mříže, ale kdyby utekly, tak si přitíží a budou tam o to déle. Když už se stane, že někdo z dětí uteče domů, rodiče jsou povinni to oznámit, nahlásit. Pokud dítě uteče a nejde domů, většinou se potuluje po městě a takové děti jsou strážníkům velice nápadné. Ti je pak odvedou zpět do ústavu. Nejbližší výchovný ústav pro takovéto děti do 15 let je v Rybitví a je smíšený. Je tedy velice důležité, aby jste se chovaly tak jak máte. Určitě sami dokážete odhadnout co je dobré a co je špatné.“

V následující části dává příslušnice PČR Ústí nad Orlicí prostor žákům na dotazy. Žáci se hlásí a ptají se na následující otázku: „*Co se stane s dětmi, když jejich rodiče jsou ve vězení?*“

Přednášející: „Pokud nemají žádné jiné příbuzné, jsou umístěny do dětského domova. Ale pozor, dětský domov není žádný diagnostický ústav.“

Žáci: „*Co když se děti stále v diagnostickém ústavu perou?*“

Příslušnice: „Pak jim paní vychovatelky nastolí přísnější režim.“

Žáci: „*Co máme dělat, když jsou zamrznuté závory u přejezdu?*“

Přednášející: „Je zapotřebí, abyste poruchu na zařízení oznámily. Komu by bylo dobré to říci?“

Žáci: „*Nádražákovi, na obecní úřad.*“

Přednášející: je dobré to říci dospělým osobě. Vy samotní můžete zavolat na linku, kde vám pomohou. „Víte, jaké to je číslo?“

Žáci: „*152, 112*“

Přednášející: „Ano, můžete zavolat na univerzální číslo 112 nebo číslo 158 – což je Policie. Zneužití těchto linek se trestá, proto volejte jen v případech, kdy je daná událost důležitá, vážná či tragická.“

Žáci: „*Co se stane, když dítě z diagnostického ústavu uteče a jeho rodiče to nenahlásí?*“

Přednášející: „Rodiče se tak dopouští trestného činu – maření rozhodnutí soudu. A mohou jít za to do vězení až na tři roky.“

Žáci: „*Když se srazí vlak s autem a značení je v tu chvíli rozbité, kdo je vinen?*“

Přednášející: „Pravděpodobně budou na vině České dráhy, protože dané místo řádně nezabezpečily. Bylo by zapotřebí důsledného šetření.“

Žáci: „*Co se stane, když někdo ve 14 letech kouří?*“

Přednášející: „Je to samozřejmě špatně. Takové osobě by neměli vůbec cigarety prodat. Dotyčný však za takové chování nemá žádný postih, ale vytváří si návyk a škodí svému zdraví. Stává se závislým a závislost takového člověka začíná ovládat. Proto je nejlepší vůbec nezačínat.“

Žáci: „*Když si dítě zvykne na cigarety, jak má potom odvykat?*“

Přednášející: „Vyhledat odbornou pomoc. Zajít k lékaři, který mu s daným problémem pomůže.“

Žáci: „*Když prodavačky prodají alkohol nebo cigarety osobě mladší 18 let dopouští se nějakého přestupku?*“

Příslušnice PČR: „Prodavačce může být uložena bloková pokuta.“

Žáci: „*Proč si někteří lidé něco při nákupu schovají a nechtějí to zaplatit?*“

Příslušnice PČR: „Nedokáží si věc, na kterou nemají peníze odeprít. Takové chování je špatné.“

Žáci: „*Co když někdo zaplatí falešnými penězi?*“

Příslušnice PČR: „V případě, že si je jedinec vědom falešnosti peněz, jedná se o velice závažný trestný čin. Takové peníze jsou pak staženy a jdou ke zkoumání ČNB. Pokud osoba netuší, že se jedná o padělek, do vězení nepůjde, ale pokud peníze například sám vyrobil trestní sazba je hodně velká.“

Žáci: „*Mohu v 10 letech pít nealkoholické pivo?*“

Příslušnice PČR: „Ano, můžeš.“

Žáci: „*Někdo vlastní počítač a vymění ho za drogu, co se stane?*“

Příslušnice PČR: „Drogy jsou zakázané. V případě, že dotyčný drogu požije nebo ji bude mít u sebe, dopustí se trestného činu nebo přestupku.“

Žáci: „*Co když někdo předloží falešný průkaz?*“

Příslušnice PČR: „Dopouští se tak trestného činu. Platí to i v případě, že by padělal např.: pas, řidičský průkaz, maturitní vysvědčení, vysokoškolský diplom...“

Žáci: „*Co když se stane více činů na jednou ve stejné vesnici?*“

Příslušnice PČR : „Policie jede k události, která byla oznámena dřív, dále jsou přizvány posily. Vždy se snaží událost co nejlépe vyřešit.“

Žáci: „*Jak se řeší to, když někdo někoho šikanuje?*“

Příslušnice PČR: „Šikana je velmi závažná forma negativního chování, která se děje nejen ve školním kolektivu, ale také například v domově důchodců, dříve na vojně. Důležité si je uvědomit, že když nechceme, aby nám něco někdo dělal, nebudeme to dělat ani my někomu jinému.“

Žáci: „*A co je vlastně ta šikana?*“

Příslušnice PČR: „Někdo se na někoho povyšuje, vyžaduje po něm něco, trápí ho. Například jedinci nakazuje, že mu musí přinést čokoládu a jestli ji nepřinese, tak mu něco udělá. Osoba, která je šikanována, bývá často něčím výjimečná. Například může být zdravotně postižená, silnější postavy, nosit brýle, mít dobré výsledky ve škole – šprt. Takovou osobu si agresor vyhlídne a pak jí ubližuje. Osoba ubližování do jisté míry snáší, ale později nechce chodit do školy, vymýšlí si různé nemoci. Kdyby se Vám něco podobného stalo, je zapotřebí to někomu říct. Komu?“

Žáci: „*rodičům, paní učitelce, babičce, policii na číslo 158.*“

Příslušnice PČR: „Myslíte si, že jste tady dobrý kolektiv?“

Žáci: „*Ano*“

V následné části příslušnice PČR Ústní nad Orlicí vypráví dětem příběh z vlastní praxe o řešení šikany na 14letém chlapci. Chlapce jeho spolužáci šikanovali v parku a způsobili mu zranění. Chlapec byl po té v nemocnici.

Příslušnice PČR: „Jak si myslíte, že jsem toto všechno zjistila?“

Žáci: „*Vyšetřováním, vyslýcháním, kamerovým systémem.*“

Příslušnice PČR: „Ano, máte pravdu. Vše bylo po celou dobu zaznamenáváno a usvědčil je záznam z kamer, které byly umístěny kousek od parku. Nejsmutnější na celém případě však byla skutečnost, že celé věci přihlíželo dalších 10 – 15 dětí. Jeden z nich si celou věc dokonce nahrávala na mobilní telefon. Nikdo chlapci žádným způsobem nepomohl. Důležité je vždy přivolat pomoc.“

Příslušnice PČR: „Víte co děti pak dělají s takovými nahrávkami?“

Žáci: „*Dávají je na internet.*“

Příslušnice PČR: „Ano, dávají a pak se tomu smějí. Policie však spolupracuje se správcem internetových sítí.“

Příslušnice PČR: „Používáte hodně sociální sítě?“

Žáci: „*Středně.*“

Příslušnice PČR: „Copak si tak dáváte na Facebook?“

Žáci: „*Falešný rok narození, přidávám si kamarády, svojí fotku tam nemám.*“

Příslušnice PČR: „Kamarády, které máš v přátelích na FB znáš všechny?“

Žáci: „*Ano, znám.*“

Příslušnice PČR: „Užívejte Facebook vždy s rozmyslem. Na FB jste velice snadno zranitelní a identifikovatelní.“

Nyní následuje další řada dotazů, které děti postupně na základě vyvolání pokládají.

Žáci: „*Proč třeba někteří lidé týrají děti?*“

Příslušnice PČR: „To já přesně nevím. Dělá jim to potěšení. Je to trestné.“

Žáci: „*Co když někdo někoho postiženého vysype do křoví?*“

Příslušnice PČR: „To se ještě asi nestalo, ale řešila jsem odcizení invalidního vozíku chlapce. Policisté vozík vypátrali, ale nepodařilo se zjistit, kdo ho odcizil.“

Žáci: „*Jak se děti naučí být zlodějem?*“

Příslušnice PČR: „No to je těžká otázka. Nedokáží si něco odepřít, nemají na věci peníze. Je zapotřebí abyste studovali, našli si práci, za kterou dostanete peníze a budete si moc koupit to, co budete chtít.“

Žáci: „*Co když zloděj okrade zloděje?*“

Příslušnice PČR: „Oba jsou potrestáni za to, že kradli.“

Žáci: „*Proč se některé případy odkládají?*“

Příslušnice PČR: „Například proto, že se nenalezne pachatel. Odložení případu však neznamená, že se na něm nepracuje.“

Žáci: „*Co se stane, když se někdo opije a způsobí si zranění?*“

Příslušnice PČR: „U chodce se nestane nic. Pokud řídí auto nebo motorku v opilosti, je za to následně potrestán.“

Žáci: „*Když je někdo opilý a jde do autobusu, je to zakázané?*“

Příslušnice PČR: „Jestli obtěžuje spolucestující, může být z autobusu vyhoštěn. Policie ho pak může odvést na záchytnou stanici, která je v Pardubicích. Opilý jedinec si vše musí zaplatit. Je to velice nákladné.“

Žáci: „*Co se stane, když tatínek mlátí své malé dítě a maminka to ohlásí?*“

Příslušnice PČR: „Soud může poslat tatínka i do vězení.“

Po této poslední otázce příslušnice PČR Ústí nad Orlicí následuje ukázka základních donucovacích prostředků. Přednášející dětem ukazuje obušek, který slouží k útoku, tonfu, která se používá jak na útok, tak na obranu a služební pouta. Dále dětem předvádí výbavu policisty, kterou využívá při práci službě na silnici. (Reflexní

vestu a stavěcí terč, který drží policista v pravé ruce.) Když policista pozvedne tento terčík, jsou řidiči povinni zastavit.

Na závěr celé besedy příslušnice PČR Ústí nad Orlicí všechny zmiňované věci pošle mezi děti, aby si je dostatečně prohlédly a obtěžkaly. Žáků, rozdá drobné policejní dárečky (podložku do sešitu a záložku). Poděkuje dětem za pozornost a rozloučí se.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- příslušnice PČR Ústí nad Orlicí mluví pomalu a srozumitelně;
- přednášející k dětem přistupovala velmi přátelsky;
- děti mají velký prostor k pokládání otázek, které je zajímají;
- přednášející využívá příběhu z vlastní praxe, čímž zaujme žáky;
- ukázka předmětů, které policisté využívají při své práci.

Negativa:

- mnoho teoretických informací vzhledem k věkové kategorii dětí, pro které byla beseda určena;
- využíváno příliš odborných názvů bez následného vysvětlení. Děti v tomto věku nemohou znát význam některých slov.(správní orgán, kurátor, demokratický stát);
- program pro tuto věkovou kategorii je dle mého názoru příliš dlouhý a bez uložení přestávky;
- děti jsou následně neklidné, mají problém udržet pozornost, často odcházejí na toalety;
- v úvodu besedy má příslušnice PČR Ústí nad Orlicí dle mého názoru příliš dlouhý monolog. Děti se v počátku nezapojují do diskuze a po sléze se začínají nudit;
- v průběhu besedy nebyla využita žádná aktivita pro odreagování a zpestření přednášky. Vzhledem k věku posluchačů bych aktivitu do programu vložila.

**Pracoviště Krajské ředitelství policie Pardubického kraje
Územní odbor Ústí nad Orlicí
Preventivně informační skupina**

Dne: 13. 2. 2012 od 09:50 do 11:30

Model projektu: beseda

Cílová skupina: 5. třída, Základní škola a mateřská škola Libchavy, Dolní Libchavy
153

Téma: Kyberšikana

Cíle: poskytnout žákům dostatečné množství informací týkající se kyberšikany – projevy kyberšikany, obrana proti kyberšikaně. Hovořit o pojmech kybergrooming, kyberstalking.

Časová náročnost: 2 x 45min.

Počet účastníků: školní třída – 22 osob

Program veden: por. Bc. Iveta Lehká

Struktura programu

1. blok

Dnešní beseda probíhala opět ve školní třídě na základní škole Libchavy. Žáci sedí ve svých lavicích a příslušnice PČR Ústí nad Orlicí k žákům promlouvá od učitelské katedry. V úvodu besedy se žákům představí, a zjišťuje zda žáci tuší o čem se s nimi dnes bude bavit. Žáci odpovídají: „o internetu, o facebooku.“ Dále se přednášející žáků ptá: „kam ještě chodíte na internetu?“ Žáci: „na skype, email, hrajeme online hry, na Twitter.“ Příslušnice zapojuje prezentaci a žákům odpovídá: „přes všechny tyto stránky Vás může někdo kontaktovat.“

Po úvodní fázi příslušnice přistupuje k samotné prezentaci s názvem „Kyberšikana“. Pouští žákům první slide s nadpisem „Co to je kyberšikana“ a patřičnou definicí. Následně se příslušnice PČR Ústí nad Orlicí žáků ptá: „Víte jaký je rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou?“ Žáci odpovídají: „*Kyberšikana se děje přes internet, přes email.*“

Příslušnice PČR: „Jaké další rozdíly ještě můžeme nalézt? Čím se vyznačuje šikana?“

Žáci: „*Fyzickým setkáním.*“

Příslušnice PČR: „Ano, u kyberšikany se s danou osobou nemusíte ani setkat. Děje se například přes email, ale také SMS.

Přednášející od žáků dále zjišťuje, kolik z nich má na internetu založený nějaký účet. Hlásí se skoro celá třída. Přednášející na tuto skutečnost reaguje následovně: „Požívání internetu je určitě známkou moderního způsobu života. Vždy je ale lepší, když budete mít kamarády ve škole a budete se s nimi osobně scházet než-li se svěřovat někomu neznámému na internetu. V dnešní době mizí způsob sdělování, kdy si lidé něco říkají z očí do očí. Raději využívají např.: mob.telefon. Mobily nám zasahují do našich životů. Vždy je lepší fyzický kontakt než ten elektronický.

Dále se příslušnice PČR Ústí nad Orlicí přesouvá k následnému slidu s názvem „Jak se projevuje kyberšikana.“ Následující body, které zaznívají, zní: zasílání urážlivých zesměšňujících sms, emailů, komunikace přes ICQ či Skype. Umístování zesměšňujících videí na internet, vytváření internetových stránek, které urážejí, zneužívání cizího účtu, obtěžování a pronásledování voláním, psaním zpráv. Příslušnice dodává dodatek: „Mnohdy takovéto případy kyberšikany končí sebevraždou oběti.“ Následně příslušnice žákům předčítá skutečný příběh o dívce ze 4 třídy, která se stala obětí kyberšikany. Příslušnice dále dodává: „Tento případ se následně řešil na škole sníženou známkou. To, že jste prozatím beztrestní, však neznamená, že nejste postižitelní. Můžete se dostat i před soud pro mládež na základě OSPODU. Následně můžete jít i do výchovného ústavu. Pro chlapce je v našem okrese v Králíkách a pro dívky se nachází v Brandýse nad Orlicí. Také můžete obdržet tyto tresty: pomocné práce, probační dohled., Pokud Vám ještě není 15 let, obdržíte polovinu trestu od dospělých. Jaké tresty může dostat dospělá osoba?“

Žáci: odnětí svobody – vězení, peněžitý trest, obecně prospěšné práce, podmínku.“

Příslušnice PČR: Víte co znamená, když někdo dostane podmínku?“

Žáci: „ *Po tuto dobu nesmí dotyčný nic udělat.* “

Příslušnice PČR: „ Ano, přesně tak. Nesmíte se dopustit žádného protiprávního jednání po dobu 2 let.“

Žáci: „ *Je v ČR trest smrti?* “

Příslušnice PČR: „Ne, není.“

Žáci jsou v průběhu besedy neklidní a vyrušují. Při pokládání otázek se navzájem překřikují. Příslušnice PČR Ústí nad Orlicí se proto vrací zpět k hlavnímu tématu „kyberšikana“. Následuje další slide s nadpisem: „Kyberšikana a tradiční

šikana“. Tato prezentace žákům ukazuje, jaké jsou specifické znaky kyberšikany, kterými se vymezuje oproti šikaně. Znaky jsou následující: útočníci jsou anonymní, mění se profil útočníků a profil oběti, mění se místo a čas útoku, ve virtuálním prostředí se lidé chovají jinak než ve skutečném světě, při šíření kyberšikany pomáhá útočníkovi publikum, dopady kyberšikany na oběť není snadné rozpoznat, kdyberšikana může být způsobena i neúmyslně.

Po rychlém přečtení několika výše uvedených bodů se přednášející žáků ptá na následující otázky.

Příslušnice PČR: „Kdo má na internetu umístěnou svou fotku?“ Žáci se přihlásí všichni.

Příslušnice PČR: „Kolik máte na Facebooku přidaných přátel?“ Žáci hlásí čísla v rozmezí od 100 do 300 přátel.

Příslušnice PČR: „Víte, že se dají fotky na facebooku zablokovat?“

Žáci: „*Ne, nevíme, jak se to dělá?*“ Přednášející na tuto odpověď příliš nereaguje, žákům neporadí, jak si mohou fotky zablokovat a pokračuje dál ve výkladu. Následně zazvoní a děti mají přestávku. Příslušnice PČR v průběhu přestávky zůstává ve třídě

a debatuje s třídní učitelkou, která je po celou dobu besedy přítomna ve třídě. Paní učitelka občas zasahuje do výkladu příslušnice PČR Ústní nad Orlicí

2. blok

Po zazvonění se vrací žáci zpět do svých lavic a beseda pokračuje dál. Na následujícím slidu prezentace se nyní objevil nadpis: „Kybergrooming“ a definice tohoto pojmu. „Označuje uživatele internetu, který se snaží své oběti vylákat na osobní schůzku.“ Kybergroomr se nejčastěji vyskytuje na veřejném chatu. Na prezentaci si dále žáci mohou přečíst etapy kybergroomingu. Příslušnice PČR Ústí nad Orlicí žákům jednotlivé etapy v rychlosti předčítá, jelikož jí tísí čas. Etapy: 1) příprava kontaktu s obětí. 2) kontakt s obětí, navázání a prohlubování vztahů. Efekt zrcadlení.

Příslušnice PČR: „Co si představujete pod tímto názvem?“ Žáci nereagují, přednášející jim tedy podává své vysvětlení. „Pokud napíšete na internet, že rádi hrajete fotbal, kybergroomr, Vám také odepíše, že rád hraje fotbal. Získává si tak vaši důvěru a inf. o Vás. Může Vám také nabízet dárky např.: ve formě dobití kreditu.“

Bude se Vás snažit odpoutat od reality.“ 3) Příprava na osobní schůzku – dotyčný vyhrožuje a vydírá oběť. Již má informace a osobní údaje oběti. 4) Osobní schůzka.

Přednášející posouvá besedu dále a nyní žákům vypráví o typickém chování kybergroomera. Na prezentaci stojí: komunikuje s obětí několik měsíců i přes rok, chce vztah udržet v tajnosti, hovoří o milujícím vztahu, často žádá o fotografie, vyžaduje kyber. sex.

V další části příslušnice PČR Ústí nad Orlicí žákům předčítá skutečné příběhy a ukazuje tváře kybergroomru, kteří vylákaly své oběti na osobní schůzky. Žákům vypráví skutečný příběh Douglese Lindsella z Velké Británie a Pavla Hovorky z České Republiky.

Po přečtení následuje prezentace s nadpisem „kybergrooming a zákony.“ Na slidu stojí tyto trestné činy: omezování osobní svobody, obchodování s lidmi, vydírání, podvod, pohlavní zneužití, znásilnění, ohrožování výchovy mládeže a další.

Následuje slide s nadpisem „Desatero obrany“ s následujícími body: důkladně přemýšlejte o online přátelích. Ukládejte si kopie vašich rozhovorů. Zvažte, proč někdo chce udržet vztah v tajnosti. Držte se zpátky, když se v konverzaci vyskytnou otázky sexuální povahy, odmítněte kyber.sex. Neposkytujte osobní informace lidem, které jste poktali v internetovém prostředí.

Následujícím heslem, které se na prezentaci objevilo, bylo heslo „Sexting“. Příslušnice PČR Ústí nad Orlicí v rychlosti přečetla definici a toto téma přeskočila. Dalším heslem v prezentaci je slovo: „kyberstalking“. Žáci se od přednášející dozvídají následující informace. Příslušnice PČR : „Kyberstalking znamená zneužívání internetu, mobilů či jiných informačních a komunikačních technologií ke stalkingu. Stalker svou oběť bombarduje telefonáty, SMS, emaily....

Na závěr prezentace se žáci dozvídají, jak se mohou bránit proti kyberšikaně. Na slidu opět vidí několik bodů., které s nimi přednášející pročítá. Důležité je: nereagovat, ukládat a uchovávat si emaily a sms. Změnit si svou identitu na internetu. Vložit jinou fotografii, nepsat své jméno a příjmení, ale vystupovat pod přezdívkou. Využit projektu červené tlačítka. Červené tlačítko je program, který si můžete zdarma nainstalovat do svého počítače. Kliknutím na červené tlačítko ve svém počítači, pak můžete kdykoliv odeslat anonymní zprávu na horkou linku. Zde sedí vyškolení operátoři, kteří rozhodnou zda skutečnost ohlásí na policii ČR k dalšímu šetření.

Před ukončením samotné prezentace, příslušnice PČR Ústí nad Orlicí, žákům poskytne informace, kde mohou v případě ohrožení kyberšikanou hledat pomoc. Pomoc a veškeré potřebné informace naleznete na stránkách: www.ebezpeci.cz, www.seznamsebezpecne.cz, dále na lince bezpečí internethelpline 116 111, krizové lince IPPP ČR, na lince Policie ČR 158.

Kolem 11hod, příslušnice PČR Ústí nad Orlicí pouští žákům video reportáž o kyberšikaně. Video je možné zhlédnout na této adrese: www.seznamsebezpecne.cz Po promítnutí této reportáže beseda končí. Přednášející poděkuje žákům za pozornost a odchází ze třídy.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- přednášející k dětem přistupovala velmi přátelsky;
- přednášející využívá v rámci besedy moderních prostředků jako je PowerPointová prezentace;
- příslušnice PČR žákům předčítá pravdivé případy a podtrhuje tím závažnost probíraného tématu;
- příslušnice PČR využívá pro doplnění a zpestření besedy video příspěvku, který žákům názorně poukazuje na závažnost dané problematiky;
- příslušnice dodržovala přestávky dané školním zvoněním. Děti tak měly dostatečný prostor pro odreagování se a patřičný odpočinek;
- přednášející dává žákům prostor pro položení otázek;
- časové rozvržení 2x 45min.s vloženou přestávkou hodnotím jako dostačující.

Negativa:

- prezentace obsahovala na několika slidech příliš mnoho textu psaného malým nečitelným písmem. Děti dle mého názoru tento dlouhý text ani nečetly;
- příslušnice PČR žákům nepodala odpověď / návod na otázku, jak si mohou zablokovat své fotografie na Facebooku, či jiných sociálních sítí. Přednášející tuto otázku přešla;
- přednášející v závěru besedy začala dosti spěchat. Jednotlivé části prezentace, projížděla velmi rychle;
- ve třídě po celou dobu besedy panovala až příliš uvolněná atmosféra, která přecházela v neklid žáků. Žáci byli nesoustředění až rozverní;
- v rámci přednášky nebylo využito žádné aktivity či simulační hry.

Příloha č. 3

Analýza preventivních besed Městské policie Pardubice

Pracoviště Městská policie Pardubice
oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy

Dne: 24. 11. 2011 od 08:00 do 08:45, 9:00 – 9:45

Model projektu: beseda

Cílová skupina: třída 8. A, Gymnázium, Pardubice, Dašická 1083

Téma: Trestní zákon a zákon o odpovědnosti

Cíle: seznámit žáky s funkcí trestního práva ve společnosti, se strukturou trestního práva, trestní odpovědností a s pojmy pachatel, spolupachatel, alternativní trest, orgány činné v trestním řízení apod.

Časová náročnost: 2 x 45 min.

Počet účastníků: školní třída – 25 osob

Program veden: Mgr. Jana Mannlová

Struktura programu

1. blok

Příslušnice Městské policie Pardubice vstupuje do třídy. Děti sedí ve školních lavicích a preventistka přednáší svůj výklad od tabule.

V úvodu besedy probíhá představení se a předběžné seznámení s průběhem celého setkání. V první části besedy si přednášející společně s žáky stanovují základní rozdíly mezi činností městské policie a státní policie. Děti se zapojují do diskuze a aktivně vyjmenovávají jednotlivé rozdíly. Následně příslušnice MP žákům pokládá doplňující otázky: „*Kdo řeší trestné činy a přestupky? Kdo je nejvyšším nadřízeným PČR a MP? Uveď rozdíl mezi amnestií a milostí? Kde sídlí MP Pardubice? Jaká oddělení má MP Pardubice? Kolik kamer si myslíte, že monitoruje město Pardubice?*“ Společně pak nad danými otázkami diskutují a sdělují si správné odpovědi.

Po úvodním rozlišením činností MP a PČR se dále přednášející zabývá otázkami Trestního práva. Příslušnice městské Policie Pardubice žákům opět pokládá

řadu otázek, na které následně hledají společné odpovědi. Otázky znějí: *„Proč si s žáky v 6. - 8. třídách povídáme o Trestním právu? Kdo z Vás si myslí, že může v 15 letech dostat trest odnětí svobody? V kolika letech můžete jít do vězení? Čím je specifická věznice Světlá nad Sázavou? Kolik si myslíte, že je asi vězňů v celé ČR? Kde sídlí výchovný ústav Pyramida? Jaké orgány v činném řízení znáte? Kde je v Pardubicích Okresní soud, Krajský soud? Kdo podává žalobu a kam se žaloba podává? Kde sídlí v Pardubicích Policie ČR? Kde najdete státní zastupitelství?“*

Po zodpovězení všech otázek a poskytnutí patřičných informací, které s tématem souvisejí, dostávají žáci další úkol. Úkolem žáků je vyjmenovat trestné činy, které je právě napadají. Žáci jmenují tyto TČ – krádež, stalking, poškozování cizího majetku, vražda, znásilnění a týrání svěřené osoby. Po vyjmenování jednotlivých TČ se příslušnice Městské policie Pardubice blíže a podrobněji zabývá těmito trestnými činy: krádež, týrání, neposkytnutí první pomoci. Informuje žáky o tom jaký je rozdíl mezi krádeží a vloupáním, v jakém případě se jedná o krádež. Jak může vypadat týrání, když obětí vlastního dítěte jsou jeho vlastní rodiče či prarodiče. Za neposkytnutí první pomoci vám hrozí až 3 roky nepodmíněného trestu.

V závěru prvního bloku, který trvá 45min., pokládá přednášející poslední otázku: *„Jaká je výhoda čísla 112?“* Děti předkládají několik odpovědí, ale nikdo nezodpoví jednu z důležitých výhod. Tou výhodou je, že se jedná o číslo celoevropské. Přednášející jim tento fakt sdělí a vypráví jim svůj vlastní příběh, kdy byla na toto číslo nucena volat. Žáky také poinformuje o tom, že nouzová čísla jsou bezplatná a fungují i bez SIM-karty, zadání PIN kódu, či bez signálu.

Po zazvonění příslušnice Městské policie odchází a děti mají přestávku.

2. blok 9:00 – 9:45

Po přestávce vstupuje příslušnice Městské policie Pardubice do třídy. Ihned se hlásí žáci a kladou na přednášející otázku, která se týká kyberšikany. Přednášející žákům stručně na otázku odpoví a vrací se zpět k tématu, které se probíralo v předešlém bloku. Debata se tak obrací k tématu: Tresty a trestné činy. Žáci mají za úkol vyjmenovat jaké jednotlivé tresty znají. Příslušnice jim oznámí, že trestu je celkem 12. Žáci jmenují tyto tresty: odnětí svobody, podmínka, veřejně prospěšné práce. Následně přednášející podává další otázky: *„Byl zde trest odnětí svobody vždy? Kdo tento trest zrušil? Jak se zde dříve popravovalo? Jaký je rozdíl mezi veřejně*

a obecně prospěšnými pracemi? Žáci s příslušnicí MP Pardubice debatují a na otázky společně hledají odpovědi. Preventistka studenty blíže poinformujeme o rozdílu **veřejně** prospěšných prací a **obecně** prospěšných prací. Ujistí je, že společnost si tyto dva pojmy dosti plete a i v samotných televizních novinách mnohdy zazní špatné spojení „*veřejně prospěšné práce*“. **Veřejně prospěšné práce** – zadává úřad práce, **Obecně prospěšné práce** – je tzv. alternativní trest, kdy dospělá osoba může dostat až 300 hod., mladistvá osoba 150hod. k odpracování. Při zmínce alternativních trestů se dále vede diskuze na téma „domácí vězení“.

V následující části přednášky mají žáci vyjmenovat tři nedoprovinné přestupky. Žáci odpovídají takto: „porušování nočního klidu, kouření a požívání alkoholu, znečišťování veřejného prostranství – nesbírání zvířecích exkrementů a žvýkaček, nenošení přilby do 18 let.“ Přednášející za odpovědi děti chválí a doplňuje jejich odpovědi o informaci, že znečišťování prostranství žvýkačkami je pod pokutou 500 Kč a nenošení přilby do 18 let je pod pokutou až 1000Kč.

V závěru besedy využívá příslušnice MP Pardubice zajímavé aktivity. Děti rozdělí do pěti skupinek. Jedná se tedy o skupinovou práci, kdy nad zadaným úkolem musí přemýšlet a pracovat celá skupina. Jednotlivé skupinky obdrží celkem 14 kartiček = 14 trestných činů a přestupků. Úkolem skupinek bylo seřadit trestné činy a přestupky od nejzávažnějších po méně závažné a to dle jejich uvážení. Při zadání úkolu příslušnice MP Pardubice žáky ujistí, že neexistuje pouze jedno správné řešení, ale že záleží především na jejich uvážení. Po seřazení kartiček si skupinky své výsledky vzájemně čtou. Ani v jednom případě nedošlo k naprosté shodě pořadí karet.

Pro příklad uvádím výsledek pořadí jedné ze skupin, která seřadila protiprávní jednání od nejzávažnějšího po méně závažné takto: znásilnění, vražda, týrání zvířat, neposkytnutí první pomoci, vydírání, hanobení národa, rasy a přesvědčení, zpronevěra, krádež, opilství, rvačka, kouření marihuany, pomluva, naplácat dítěti, jízda na kole po chodníku.

Následuje druhá část aktivity, kdy mají žáci za úkol rozdělit kartičky na trestné činy a přestupky. Pro názornost uvádím příklad:

TČ – trestný čin, P – přestupek, Ø – není ničím

Rvačka – TČ

Naplácet dítěti – Ø

Opilství – Ø (pokud se při tom nedopustil TČ)

Pomluva – za jistých okolností TČ pokud poškodí osobu v osobním či pracovním životě.

Jízda na kole po chodníku – P

Hanobení národa, rasy a přesvědčení – TČ

Neposkytnutí první pomoci – TČ

Krádež – TČ / P

Znásilnění – TČ

Vydírání – TČ

Zpronevěra – TČ

Vražda – TČ

Kouření marihuany – Ø

Touto aktivitou celé setkání končí. Příslušnice MP Pardubice dětem poděkuje za pozornost a rozdává jim vizitky s informacemi. Následně se rozloučí a odchází.

Vlastní pohled:

Pozitiva:

- příslušnice MP Pardubice hovoří hlasitě, srozumitelně a její projev působí jistě. Na žáky klade řadu otázek, čímž je zapojuje do debaty a snaží se o jejich aktivní spolupráci;
- přednášející okamžitě reaguje na dotazy žáků a své odpovědi doplňuje o různé příběhy a zážitky. Nebojí se využívat také příběhů ze svého osobního života;
- pro zkvalitnění a zpestření programu volí příslušnice MP Pardubice hru, při které si děti prohloubí informace, které při přednášce načerpaly. Hra děti učí spolupracovat, diskutovat mezi sebou a zamyslet se nad danou problematikou;
- časová dotace 90min. je vzhledem ke struktuře programu vyhovující.

Negativa:

- příslušnice MP Pardubice dává příliš najevo svou autoritu a rázně si sjednává pořádek ve třídě;
- přednášející v druhé části programu dětem podala velice stručné informace o kyberšikaně (téma na které se děti ptaly samy, které je zajímalo), ale více do

hloubky se jím nezabývala. Jako důvod příslušnice MP Pardubic uvedla: „*téma kyberšikana se probírá v 7. třídách základních škol.*“;

- přílišné opakování témat na úkor aktuálních problémů které žáky zajímají. Téma, které se probíralo v 6. třídě se opět probírá v 8. třídách. (např.: rozdíly mezi městskou a státní policií).

Pracoviště Městská policie Pardubice
oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy

Dne: 24. 11. 2011 od 10:00 do 10:45, 11:00 – 11:45

Model projektu: beseda

Cílová skupina: třída 6. A, Gymnázium, Pardubice, Dašická 1083

Téma: Právní morálka, odpovědnost

Cíle: pochopit podstatu pravidel ve společnosti, porozumět rozdílům mezi právem a morálkou, následky porušování pravidel ve společnosti – tresty, sankce, zákazy, opovržení společnosti atd.

Časová náročnost: 2 x 45min.

Počet účastníků: školní třída – 27 osob

Program veden: Mgr. Jana Mannlová

Struktura programu

1. blok

Po zazvonění příslušnice MP Pardubice vstupuje do školní třídy. Děti sedí v lavicích, přednášející hovoří od tabule. V úvodu hodiny se dětem představí a oznámí jim, že se mají v případě dotazů hlásit.

Na úvod s žáky přednášející probírá rozdíly činnosti Městské policie a Policie ČR. Dětem je podrobně vysvětlena činnost jednotlivých orgánů a přiblížena jednotlivá oddělení Městské policie Pardubice. (Operační oddělení, Přestupkové oddělení, Zásahové oddělení, Psovodské oddělení, Jízdní oddělení, Prevence kriminality a dopravní výchovy.) Následuje řada otázek, které příslušnice MP Pardubice dětem pokládá, a děti odpovídají. Např.: *Proč bylo potřeba založit Městské policie? Kde sídlí MP v Pardubicích? Jaká zvířata vlastní MP Pardubice? Proč mají*

bílého koně? Kolik kamer má pod dohledem operační oddělení? Kde by jste hledaly kameru na vlakovém nádraží? Při neznalosti odpovědi děti přednášející žákům vždy ochotně odpověděla.

Dále se příslušnice MP Pardubice zaměří na oddělení prevence kriminality a podá žákům otázku: *„Co znamená slovo prevence?“* Společně s žáky dojde k vysvětlení slova prevence = předcházení. Následně pokládá další otázku: *„Čemu se tedy na našem oddělení snažíme předcházet?“* Žáci správně odpovídají, že *„kriminalitě“*.

V následné části besedy se příslušnice MP Pardubice věnuje vymezení trestných činů a přestupků. Následuje opět soubor otázek, které příslušnice klade žákům. *„Jaký je rozdíl mezi krádeží a loupeží? Je krádež vždy TČ?.* Dále žáci jmenují jednotlivé TČ a zazní také slovo *„šikana“* Příslušnice žákům sděluje, že s *„šikanou“* je spojeno až 12 trestných činů. Samotná šikana není uvedena jako samostatný TČ. Dalším trestným činem, který zazněl bylo: *„neposkytnutí první pomoci“*. Příslušnice MP následně prověřuje, zda žáci znají jednotlivá čísla pro přivolání policie, hasičů, záchranné služby. Dále dětem pokládá otázku: *„Jak by jste zastavily tepenné krvácení?“* Připomíná důležité pravidlo, že je zapotřebí se podívat v kolik hodin krvácení zaškrcujeme. Další otázkou týkající se první pomoci je: *„Víte, v jakém poměru se masíruje srdce?“* Žáci odpovídají různorodě, proto příslušnice MP žákům sdělí, že se jedná o poměr 30:2 a od listopadu platí pro laickou veřejnost pouze masáž srdce, nikoli vdechování z úst do úst. *„Víte jak rychle masírovat?“* Žáci správnou odpověď neznají. Příslušnice jim tedy odpoví, že to je 100x za 1min. *„Kdy můžete ukončit masáž srdce?“* ptá se následně příslušnice MP. Žáci správně odpovídají: *„do té doby, než přijede záchranná služba.“* Příslušnice MP ještě doplní, že ukončit masáž může jedinec také v případě jeho úplného fyzického vyčerpání. Následně příslušnice MP žáky důsledně upozorní, aby nezapomínaly na přenosné choroby jako je žloutenka a AIDS. Následující otázka příslušnice MP zní: *„Jakou má výhodu a nevýhodu číslo 112?“* Děti na tuto otázku mnoho odpovědí nemají. Příslušnice MP jim tedy vysvětlí o jaké výhody a nevýhody se jedná. Přednášející uvádí: *„Její nevýhodou je 2-3min. časová prodleva. Výhodami je: platnost po celé ČR, a na toto číslo se dovoláte i v případech, že ve svém mobilním telefonu nemáte SIM kartu, kredit, signál, či neznáte svůj PIN-kód telefonu.“*

V závěru první vyučovací hodiny mají žáci za úkol vyjmenovat tři přestupky. Dále mají odpovídat na tyto otázky: „*Jak se jako cyklisté můžete dopustit přestupku?*“ „*Do kolika let je povinná helma při jízdě na kole?*“ Děti správně odpovídají, že do 18 let. Příslušnice žáky upozorňuje, že je opravdu důležité nosit ochranné helmy a chránit si tak svůj život. Závěrečným úkolem pro žáky je říci jeden rozdíl mezi přestupkem a TČ. Žáci odpovídají, že přestupek je méně závažný.

Tímto končí první část besedy a preventistka po zazvonění odhází ze třídy. Děti mají přestávku.

2. blok

Po zazvonění příslušnice MP vstupuje do třídy a zahajuje druhou část besedy větou: „*Neznalost zákona neomlouvá*“ ZÁKON = PRAVIDLO. Následuje sled otázek, které příslušnice na žáky klade. „*Kde musíte dodržovat nějaká pravidla?*“ Žáci odpovídají: např. ve škole. „*Vyjmenujte tři pravidla, která tedy ve škole musíte dodržovat?*“ „*Vyjmenujte pravidla, která dodržíte doma?*“ Studenti odpovídají: „musím si uklízet pokoj, dělat si úkoly.“ „*Co následuje, když pravidla porušíte?*“ Žáci odpovídají: „trest.“ „*Jaký trest můžete dostat např. ve škole, ve společnosti, doma, v dopravě, při hře?*“ „*Jste ze zákona povinni doma pomáhat?*“ Mnoho dětí netuší, že je ze zákona povinnost dítěte doma pomáhat. „*Proč se vlastně trestá?*“ „*Vyjmenujte mi tři smysly trestů*“ Žáci: „*poučení pachatele, ochrana společnosti, výstraha.*“ „*Povězte mi tři nejdůležitější hodnoty života?*“ Žáci: „*život, zdraví, majetek.*“

V závěru druhého bloku následuje aktivita s názvem: Zastupitelé města. Příslušnice MP rozdělí žáky do pěti skupinek a vysvětlí pravidla hry. Každá skupinka představuje zastupitele města. Podstatou hry je, zda žáci jako zastupitelé města povolí vjezd do parku a pohyb v parku následujícím osmi modelovým situacím. Žáci se postupně radí a volí možnost ANO či NE. Po vypracování úkolu jednotlivé skupinky postupně čtou otázky a sdělují, jak reagovaly. Jednotlivé odpovědi příslušnice MP zaznamenává na tabuli. Ve výsledku je vidět, že shoda odpovědí nastala pouze ve třech případech. V závěru této aktivity se příslušnice dětí optá, proč si myslí, že tuto hru hrály? Žáci odpovídají, že díky této hře spolupracovali.

Touto aktivitou vyučovací hodina končí. Příslušnice MP dětem poděkuje za pozornost a rozloučí se s nimi.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- příslušnice MP zapojuje děti stále do diskuze řadou otázek, které jim v průběhu besedy stále klade;
- příslušnice MP se odkazuje na Trestní zákoník, který má při sobě a žákům ukazuje, jak takový zákoník vypadá;
- příslušnice MP má přehled o problematice, kterou přednáší. Při svém projevu působí jistě a při výkladu se často odkazuje na příklady ze života;
- využití simulační aktivity.

Negativa:

- příslušnice MP při své přednášce bohužel nepracuje s pomůckami. Jedná se spíše o frontální přednášku;
- děti sedí ve svých lavicích, tak jak jsou naučení při školní výuce;
- autoritativní přístup přednášející.

Pracoviště **Městská policie Pardubice**
oddělení prevence kriminality a dopravní výchovy

Dne: 26. 1. 2012 od 10:00 do 10:45, 11:00 – 11:45

Model projektu: beseda

Cílová skupina: třída 9. C, Základní škola Pardubice – Polabiny, Npor. Eliáše 344

Téma: Sociálněpatologické jevy v trestněprávním kontextu

Cíle: Cílem je seznámit žáky s trestním zákonem a s trestnými činy, které souvisí s rasismem, drogami, šikanou nebo s jiným negativním chováním dětí a mládeže.

Časová náročnost: 2 x 45min.

Počet účastníků: školní třída – 27 osob

Program veden: Mgr. Jana Mannlová

Struktura programu

1. blok

Po zazvonění vstupuje příslušnice MP do třídy. Krátce představí sebe a popíše žákům následující dění. Poprosí žáky o spolupráci a zapojení se do besedy. Vzhledem

k tomu, že příslušnice MP navštěvují školy v každém ročníku pravidelně jednou do roka, v úvodu besedy se snaží zjistit, co si žáci z předešlé besedy pamatují. Žáci bohužel nereagují, nikdo neodpovídá. Preventistka studenty proto opět vyzývá, aby se zapojovali do diskuze.

Prvních 5 – 10min. po úvodu je opět věnováno rozdílu mezi činností PČR a MP. Žáci si z minulého ročníku, kde toto rozdělení také probírali, příliš nepamatují a prozatím se do diskuze nezapojují. Příslušnice MP Pardubice jim tedy dané rozdíly sdělí. Jedná se o pravomoci v řešení přestupků a trestných činů, pravomoc působnosti a rozdíl v nadřízených jednotkách. Nadřízeným PČR je Ministerstvo vnitra a nadřízeným MP Pardubice je primátorka města Pardubice. Přednášející se žáků doptává na jméno primátorky města Pardubice, ale žáci jméno neznají. Příslušnice MP Pardubice žákům sděluje, že se jedná o Dr. Štěpánku Fraňkovou. Dále následuje řada informací ohledně vzniku Obecné policie. Zákon o Obecních policích vyšel roku 1992. Následně příslušnice vyjmenovává jednotlivá oddělení, ze kterých se skládá Městská policie Pardubice. Přednášející klade otázky, doptává se, ale žáci si nepamatují a příliš nekomunikují. Doplňující otázky nemají žáci žádné.

Po úvodní části a rozdělení činností PČR a MP se příslušnice nyní zaměřuje na téma: Trestní zodpovědnost. Přednášející žákům pokládá otázku: „*Od kolika let je člověk v ČR trestně odpovědný?*“ Žáci odpovídají: „*Odpovědný je od 15 let.*“ Následně se žáci opraví a správně odpoví „*odpovědný je od 18 let.*“ Příslušnice dále od žáků vyžaduje, aby jí vyjmenovali několik trestných činů. Žáci odpovídají takto: „*vražda, loupež, ublížení na zdraví, pohlavní zneužívání, znásilnění, krádež nad 5000.*“ Dále mají žáci vyjmenovat několik přestupků. Odpovědi znějí takto: „*překročení rychlosti, jízda bez přilby do 18 let, krádež.*“ Na téma „*krádež*“ příslušnice MP Pardubice s žáky dále hovoří. Názorně žákům vysvětluje, že krádež je trestná v těchto případech: jedná se o krádež větší než 5000Kč, krádež věci, kterou má osoba na sobě, nebo při sobě a při odcizení jakékoliv věci např. při evakuaci.

V polovině prvního bloku se přednášející dostává k hlavnímu tématu určenému pro deváté třídy a to k tématu „závislosti“. Následně příslušnice zjišťuje, zda už žáci měli přednášku či besedu týkající se drog či jiných návykových látek. Studenti odpovídají, že ještě žádnou takovou přednášku neměli. Přednášející se žáků ptá: „*Na čem všem může být člověk závislý?*“ Žáci odpovídají následovně: „*na práci, jídlu, čokoládě, nakupování, počítači, automatech.*“ Dále se příslušnice MP

Pardubice dostává k závislostem na drogách. Žákům podává stručné informace o základním dělení drog. „*Drogy dělíme na měkké a tvrdé*“. Dále hovoří o rozvoji návykových látek ve světě a v ČR. V ČR nastal velký zlom po revoluci. Prvenství ve výrobě Pervitinu vzniklo na základě benevolentní legislativy. Příslušnice: „*Nyní mi prosím jmenujte společensky tolerované drogy.*“ Žáci jmenovali: alkohol, tabák. Příslušnice žáky ještě doplnila o: čaj a kávu. Dále přednášející pokládá žákům další otázky: „*Co vše se píše na krabičkách od cigaret?*“ Žáci odpovídají následovně: „*způsobuje rakovinu, kouření může zabíjet, škodí lidem ve vašem okolí, způsobuje neplodnost.*“ Příslušnice: „*Kolik si myslíte, že denně umírá lidí na následky kouření v ČR?*“ Žáci tipují: 9, 100 lidí. Správná odpověď zní, že se jedná o cca 60 lidí denně. Počet se však snižuje. Dále příslušnice žáky informuje: „*Závislému kuřákovi se v průměru zkracuje délka života o 15 let. Devět z deseti kuřáků začíná kouřit ve věku mezi 15 až 18 lety.*“ Příslušnice: „*Kdo z Vás nemá žádnou přímou zkušenost s cigaretou?*“ Přihlásilo se 6 osob z 27 žáků. Přednášející následně vyslala mezi žáky ilustrační obrázky, na kterých jsou zobrazeny lidské orgány kuřáka a nekuřáka. Pak žákům nadiktovala internetové stránky, na kterých je možné zhlédnout další podobné obrázky – www.kurakovaplice.cz

V závěru prvního bloku má příslušnice několik posledních otázek. „*Od kolika let lze bezrestně zakoupit cigaretu?*“ Žáci správně odpovídají, od 18 let. „*Co může dělat policie, pokud Vás v tomto věku nachytá s cigaretou?*“ Žáci odpověď neznají, proto jim odpověď poskytne přednášející. „*Policista vám může donutit cigarety zlomit – poškodit a vyhodit do odpadkového koše. Ověří vaši totožnost a případ může dále předat OSPODU.*“

Tímto končí první část besedy a přednášející odchází. Žáci mají nyní přestávku.

2. blok

Druhá část besedy začíná opět krátce po zazvonění. Příslušnice MP Pardubice vstupuje do třídy a besedu zahajuje vzorečkem C₂H₅OH, který napíše na tabuli. Žáci pohotově odpovídají, že se jedná o vzorec ethanolu neboli alkoholu. Příslušnice tedy plynule naváže na alkoholovou závislost a poinformuje žáky o tom, jak alkohol působí na organismus. „*Snižuje koordinaci pohybu, tlumí bolest, vyvolává agresivitu, zvyšuje tlak, uvolňuje zábrany.*“ Dále žákům popíše jednotlivá stádia alkoholismu:

„A – abstinence, B – konzumenství, C – pijáctví. D – notorický alkoholismus.“ Stav abstinence popsal Doc. Nešpor jako stav, kdy osoba po dobu tří let nepožila žádný alkohol. Na základě svého výzkumu u osob mladších 14 let následně zjistil, že není skoro žádného abstinenta. Ani v této třídě se nepřihlásil nikdo, kdo by neokusil alkohol. Dále příslušnice žákům pokládá otázky: „*Máte představu kolik stojí pobyt na záchytce?*“ Žáci odpovídají: „*200Kč, 1000Kč, 500Kč.*“ Přednášející je opravuje a ujišťuje, že se jedná o částku mnohem vyšší. V Pardubicích činí jeden den 3200Kč. Příslušnice: „*Víte, kde se v Pardubicích nachází záchytná stanice?*“ Žáci odpověď neznají a tak jim přednášející dané místo popíše. Následně mezi žáky posílá tabulky s dobou odbourávání alkoholu dle věku, pohlaví a požití konkrétního alkoholického nápoje.

V polovině druhého bloku se příslušnice už jen ve stručnosti zmíní o „marihuaně“ a přistoupí k závěrečné aktivitě. Aktivita nese název „Energetická bomba“ Příslušnice rozdělí rozpočítáním žáky do čtyř skupinek a předloží jim zadávací listy. Následně mají žáci čas na řešení úkolu.

Zadání aktivity:

Šestnáctiletý Ondra a stejně stará Nela se o prázdninách vydali s partou Ondrova bratrance Marka na čtrnáctidenní výpravu do Rumunských hor. Příroda kolem nich byla nádherná, ale výstup jim dal pěkně zabrat. Asi po třech dnech zjistili, že zatímco oni dva vždycky večer po náročném dni taktak zvládnou sníst večeři, ostatní jen srší energií a skvělou náladou. Když se na to zeptali Marka, poslal je za „vůdcem“ party, dvaadvacetiletým medikem Karlem, který je schopen zajistit komukoliv dobrou náladu a dostatek energie. „Fakt to není špatný,“ potřásal hlavou Marek, „zkuste sami, uvidíte.“ „No problem“ prohlásil chápavě Karel a dal každému jednu malou tabletku. Podruhé si Ondra s Nelou extázi už museli koupit, ale dvě stovky za tu pomoc fakt stojí. A protože nároky kladené na něj nejen ve škole, ale i doma jsou stále vyšší, kupují si svůj „životabudič“ u Karla každou neděli.

Otázky pro skupinovou práci:

1. Proč podle vašeho názoru přijali Ondra a Nela Karlovu nabídku?
2. Je těžké odmítnout něco, co všichni kolem vás pokládají za běžné a normální? Dostali jste se někdy do podobné situace? Jak jste reagovali? Jaké jste při tom měli pocity?“

3. Jaké argumenty by jste použili, kdyby jste chtěli přesvědčit svého blízkého kamaráda / sourozence, kdybyste se dozvěděli, že je v podobné situaci jako Ondra a Nela?
4. Jakou úlohu hraje v příběhu Marek?

Když žáci dají najevo, že mají vypracované řešení, příslušnice s žáky o daném příběhu debatuje a vyznívá se na odpovědi jednotlivých otázek. Na otázku č. 1. žáci odpovídali takto: „Ondra s Nelou chtěli vědět jaké to je. Chtěli mít také energii. Nevěděli přesně, co jim Marek dává. Chtěli zapadnout do kolektivu.“ Na otázku č. 2 studenti odpovídali následovně: „Ano, je těžké odmítnout. Záleží také na psychice.“ Příslušnice žákům předkládá, že je nejjednodušší říct striktně a důrazně NE. K otázce č. 3 vypráví svůj osobní příběh příslušnice MP Pardubice a sama přiznává, že ani ona v mládí nevěděla jak má své blízké osobě pomoci. O problému věděla, ale nedokázala nikomu nic říct. Proto upozorňuje žáky, že je zapotřebí se vždy na někoho obrátit a dotyčnému pomoci. Příslušnice: „*Víte na koho se zde v Pardubicích můžete obrátit?*“ Žáci: „rodiče, kamarádi.“ Příslušnice: „*dále se můžete anonymně obrátit na Linky důvěry a zde v Pardubicích na organizaci Laxus.*“ Následně přednášející žákům rozdává vizitky a informační materiály zmiňované organizace. K závěrečné otázce č. 4 se žáci vyjadřovali takto: „Marek jim řekl, ať to zkusí.“ Příslušnice: „*Dopustil se tak Marek trestného činu?*“ Žáci – ANO. Příslušnice: „*Sazba za zprostředkování drogy činí 1 – 5 let nepodmíněně. V ČR lze udělit trest až do 18 let odnětí svobody.*“ Nepřísnější zemí v trestech v tomto ohledu je Thajsko.

Touto rozpravou končí druhá, závěrečná hodina. Příslušnice MP Pardubice dětem poděkuje za pozornost a popřeje žákům štěstí v životě. Následně se s třídou rozloučí a odchází.

Vlastní pohled

Pozitiva:

- příslušnice MP Pardubice v rámci besedy vypráví skutečné příběhy ze svého života. Čímž celou besedu obohatí a zpestří;
- přenášející žákům ukazuje, jak vypadá nádoba na sběr injekčních jehel. Dále podává instrukce, jak se mají správně chovat, pokud někde jehlu najdou;
- příslušnice žáky informuje a poskytuje propagační materiál. Žákům rozdává vizitky MP Pardubice, které obsahují rady a informační materiál organizace Laxus.

Negativa:

- formální uspořádání třídy. Žáci sedí v lavicích a zachovává se zde autoritativní přístup;
- nevhodné časové rozvržení. Nedostatek času na téma, o kterém se mělo hovořit (sociálně patologické jevy) na úkor tématu o kterém se hovořilo již v minulém ročníku (rozdíl činností Městské policie a Policie České republiky).